

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

Kültürel Çalışmalar ve Medya Bilim Dalı

LEZBİYEN VE BİSEKSÜEL KADINLARIN AÇILMA HİKAYELERİ ÜZERİNE BİR ANLATI ÇALIŞMASI

İlgim Çıgıl ŞİMŞEK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

LEZBİYEN VE BİSEKSÜEL KADINLARIN AÇILMA HİKAYELERİ ÜZERİNE BİR
ANLATI ÇALIŞMASI

İlgım Çığıl ŞİMŞEK

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

Kültürel Çalışmalar ve Medya Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

TEŞEKKÜR

Bu alıőma hayatıma dokunan güzel insanların varlığıyla mümkün olmuştur. Öncelikle tüm bu süreçte beni destekleyen ve her daim yanımda olduklarını hissettiren canım anneme, babama, kardeŐime ve Utkan'a teşekkür etmek isterim.

En büyük teŐekkürü ise sevgili tez danıŐmanım Emel Uzun Avcı'ya etmem gerekir. Tez yazma servenimde bana yoldaŐlık eden, ne zaman ihtiyacım olsa yanımda olan, motivasyonum kırıldığında beni motive eden, geri bildirimleriyle, diliyle, düŐünceleriyle bana yeni ufuklar açan, bana güvendiğini her daim hissettiren canım hocama çok teşekkür ederim.

Kısa bir süre de olsa birlikte çalıŐabilme imkânı bulduğum sevgili hocam Göze Orhon'a çok teşekkür ederim. Onun tezime yaptığı katkılardan dolayı oldukça Őanslıyım. Jrime katılan bir diğer hocam Tuğba TaŐ'a da ayrıca teŐekkürlerimi sunarım.

Tezimin son haline dönüşmesinde önemli katkısı olan, vakit ayırarak önemli geri bildirimlerde bulunan A. Nazlı Soykan'a ve tüm bu süreçte manevi desteğini sunan A. NeŐe Soykan'a teşekkür ederim.

Buket'e, Deniz'e, AyŐen'e ve tüm arkadaŐlarıma da çokça teŐekkürler. İyi ki varsınız

ÖZET

ŞİMŞEK, Iğım Çığıl. *Lezbiyen ve Biseksüel Kadınların Açılma Hikayeleri Üzerine Bir Anlatı Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

Anlatısal dönüşle birlikte toplumsal alanı anlamak için mikro olana, yok sayılana, resmi tarihin arkasına itilene bakmak sosyal bilimler alanında büyük önem kazanmıştır. Büyük anlatıların öldüğü ilanına rağmen günümüzde heteronormativite hala bir meta anlatı olarak işler. Modern eşcinsel kimliklerin ürettiği bireysel açılma hikayeleri bu meta anlatıya karşıt bir hikâye olarak kurulur ve anlatılır. Lezbiyen ve biseksüel kadınların anlattıkları açılma hikayeleri bireylerin içinde yaşadıkları toplumsal dünyaya, etkileşim anlarına ve kimliğin kurulumuna ilişkin pek çok veri sunar. Bu tezde kadınların bireysel açılma hikayeleri anlatı analizine tabii tutulmakta ve lezbiyen ve biseksüel kimliklerin kurulma süreçleri bu hikayeler aracılığıyla anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Açılma, Anlatı, Hikâye, Lezbiyen, Biseksüel, Queer

ABSTRACT

ŞİMŞEK, Iğım Çiğil. *A Narrative Study on Coming Out Stories of Lesbian and Bisexual Women*, Master's Thesis, Ankara, 2022.

With the narrative turn, it has gained great importance in social sciences to look at what is micro, what is ignored, what is pushed behind official history in order to understand the social life. Despite the declaration that grand narratives are dead, today heteronormativity still functions as a meta narrative. Individual coming out stories produced by modern homosexual identities are constructed and told as a counter story to this meta-narrative. The coming out stories told by lesbian and bisexual women provide a lot of data on the social world in which individuals live, the moments of interaction and the construction of identity. In this thesis, women's individual coming out stories are subjected to narrative analysis and the processes of establishing lesbian and bisexual identities are tried to be understood through these stories.

Keywords

Coming Out, Narrative, Story, Lesbian, Bisexual, Queer

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. CİNSİYET VE CİNSELLİK.....	6
1.1.1.Toplumsal Cinsiyet ve Queer Teori.....	6
1.1.2.Heteronormativite.....	8
1.1.2.1. Heteroseksüelliğin Tarihi.....	10
1.1.2.2. Feminist Teori ve Heteronormativite	12
1.2. TÜRKİYE'DE LGBT TARİHİ VE KADINLAR.....	17
1.2.1.Türkiye'de Cinsiyet ve Cinsellik Rejimleri	17
1.2.1.1. Modernleşme ve Heteronormallik	17
1.2.1.2. Edebiyatta Queer İzler ve Kadın Temsilleri.....	20
1.2.1.3. Kadın Cinselliğinin Denetimi ve “Sessiz Mutabakat”.....	22
1.2.2.Kadın Hareketi ve Lezbiyen- Biseksüel Kadınlar.....	24
1.2.3.LGBT+ Hareketi ve Lezbiyen- Biseksüel Kadınlar.....	27
1.2.3.1. Özerk Kadın Örgütlenmeleri.....	29
1.2.3.2. 2000'ler, Kamusal Görünürlük ve Queer Siyaset.....	32
1.3. AÇILMA VE AÇILMA HİKAYELERİ	33
1.3.1.Açılma	33
1.3.1.1. Açılma Kavramı	34
1.3.1.2. Dolap Metaforu	36
1.3.1.3. Dolaptan Sonra	37

1.3.2. Açılma Hikayeleri.....	39
1.3.2.1. Plummer ve Açılma Hikayeleri: Modernist ve Geç Modernist Masallar ...	40
1.3.3. Türkiye’de Açılma Hikayeleri	45
1.3.3.1. Açılma Mecrası Olarak İnternet.....	49
2. BÖLÜM: YÖNTEM	51
2.1. ANLATI ARAŞTIRMALARI VE ANLATIYA SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLAR	51
2.2. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ.....	54
3. BÖLÜM: ANALİZ.....	57
3.1. NASIL BİR ANALİZ?	57
3.2. KENDİNE AÇILMA	59
3.2.1. Yalnızlık Teması.....	63
3.3. ÖZEL OLARAK AÇILMA	65
3.3.1. Arkadaşlara Açılmak	66
3.3.2. Ebeveynlere Açılmak.....	68
3.3.2.1. Açılma/ Açıl(a)mama	68
3.3.2.2. Anneler Hisseder.....	71
3.3.2.3. Tepkiler, İnkâr ve Pazarlık.....	72
3.4. POLİTİK OLARAK AÇILMA.....	74
3.4.1. Diğer LGBT+ Bireylerle ve Topluluklarla Tanışma	75
SONUÇ	81
KAYNAKÇA	86
EK 1. VERİ ENVANTERİ.....	94
EK 2. ORJİNALLİK RAPORU	97
EK 2. ETİK KOMİSYON MUAFİYET FORMU	99

GİRİŞ

“Ezilen insanlar kendilerini özneler olarak tanımlayarak, kendi gerçekliklerini tanımlayarak, yeni kimliklerini şekillendirerek, kendi tarihlerinin adını koyarak, kendi hikayelerini anlatarak direnirler.”

(Hooks, 1988, p. 81)

Anlatılar/hikayeler¹ tarih boyunca, insanların hem kendi düşünce çerçevelerini oluşturması hem içinde yaşıyor oldukları kültürel dünyayı anlaması bağlamında önemli işlevlere sahip olmuştur. Hayatımızı hikayelerle kurar, hikayelerle anlamlandırırız. Hikayelerle doğruyu ve yanlış öğreniriz, hayal kurarız ve direniriz. Hikayelerin biçimi, içeriği, işlevi zaman içerisinde değişse de onlara duyduğumuz ihtiyaç ve hikayelerin kültür ve iletişim alanındaki etkinliği hiçbir zaman kaybolmaz, dahası kurucu bir rol oynar.

Bu tezin konusu lezbiyen ve biseksüel kadınların, bireysel anlatılar olarak ele alınan, açılma hikayeleridir. Hem queer hem de kadın olma deneyimlerinin kesişiminde, kadınların açılma süreçlerini nasıl birer hikâyeye dönüştürdükleri temel sorusu takip edilecektir. Bu soru yanıtlanmaya çalışılırken, öncelikli olarak bireysel hikayeler ve toplumsal olan arasındaki ilişki tartışmaya açılacaktır. Çünkü aslında hikayelerini anlatan kadınlar izole edilmiş bireyler değil, toplumsal süreçlerin bir parçası olan öznelerdir (Elliott, 2005, p. 39). Bu yaklaşımı ve aslında bu araştırmayı mümkün kılan -hem tezin konusu hem de kullanılan yöntem ve köken aldığı epistemolojik temeller bağlamında- önemli bir etken sosyal bilimler alanında 1960'lardan köken alarak gerçekleşen anlatısal dönüşür (*narrative turn*).

Anlatısal dönüş pozitif bilimlerin etkisinde şekillen ve nicel yöntemleri kullanan sosyal bilimlerin zaman içerisinde odağını gündelik hayata ve sıradan insanlara çevirmesiyle yaşanan epistemolojik, paradigmatik ve metodolojik bir kopuş olarak tanımlanabilir. Bu kopuşun beraberinde sesi bastırılan grupların akademik alana taşındığı, failliğin öncelendiği ve deneyim, özdeşünümsellik gibi kavramların ön plana çıktığı yeni bir

¹ Bu çalışma boyunca anlatı ve hikâye kavramları aynı anlamda kullanılacaktır. Anlatı-hikaye (narrative-story) farkı üzerine bir tartışma için bkz. Polkinghorne, D. E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 8(1), 5-23.

bilimsel yaklaşım kurulumu (Riessman, 2008, p. 15). Langellier “anlatısal dönüşün” ortaya çıkmasına zemin hazırlayan dört temel hareketten bahseder (Langellier'den aktaran Riessman, 2008, p. 14): Öncelikli olarak sosyal bilimler alanındaki pozitivist araştırma yöntemleri ve bu yöntemlerin realist epistemolojisi sorgulanmış, ikincil olarak edebiyat ve kültür alanında bir “bellek patlaması” yaşanmıştır. Bir diğer hareketse kadınlar, gey ve lezbiyenler gibi marjinalleştirilmiş grupların özgürlük mücadelesi ile ortaya çıkan yeni kimlik hareketleridir. Ve son hareket olarak da ortaya çıkan yeni bir terapötik kültürden bahsedilebilir; bireysel yaşantı çeşitli terapi yöntemleri ile keşfedilmeye başlanmıştır (2008, p. 14).

Anlatısal dönüş birçok disiplini etkilemiş ve dönüştürmüştür. Makro yaklaşımlar yerini mikro yaklaşımlara bırakmış, sesi bastırılan gruplar akademik ilgi alanı olmaya başlamış, tikellikler ve farklılıklar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra sosyal fenomenleri anlamak için anlatı çalışmaları sıklıkla başvurulan bir yöntem haline gelmiştir ve çok çeşitli formdaki anlatıyı toplumsal olanı araştırmak için veri olarak adlandırmıştır. Anlatı Barthes'ın söylediği gibi insanlık tarihiyle başlar:

“(…) dünyanın hiçbir yerinde anlatısı olmayan bir halk yoktur, hiçbir zaman da olmamıştır. Bütün sınıfların, bütün insan topluluklarının anlatıları vardır ve çoğunlukla bu anlatılar değişik, hatta karşıt kültürdeki insanlar tarafından ortaklaşa tadılır. İyi yazın olmuş, kötü yazın olmuş anlatının umurunda değildir: İster uluslararası ister tarihler aşırı ister kültürler aşırı olsun, anlatı hep vardır, tıpkı yaşam gibi.” (Barthes, 1993, p. 101)

Anlatı kavramına ilişkin net bir tanım yapmanın ise güçlükleri vardır ve literatürde anlatıya ilişkin yaklaşımlar ve yöntemler oldukça çeşitlidir. Bu tartışmaları buraya taşımadan, tez boyunca anlatı kavramının etkileşim süreçlerine ilişkin toplumsal bir pratik olarak ele alındığını belirtmemde fayda var (De Fina & Georgakopoulou, 2008, p. 379). Bu bağlamda öncelikle anlatıların anlatanlar, dinleyenler ve daha geniş makro süreçler arasındaki etkileşimlerle birlikte kurulan bir nosyon olduğunu söylemek gerekir (2008, p. 381).

Bugün içinde yaşıyor olduğumuz sosyal dünyanın önemli bileşenlerinden biri de meta-anlatı olarak adlandırabileceğimiz heteronormatif anlatıdır. Cinselliğe ve cinsiyete ilişkin anlatılar heteronormatif normlar içerisinde kurulum ve bu normlar belirli bir tarihselliği içeren kurmaca bir anlatının parçası olmasına rağmen politikadan bağımsızmış izlenimi

vererek (Barthes'dan aktaran İnal, 2003, p. 14) ve bir süreklilik illüzyonu yaratarak kendisini doğallaştırır.

Ancak Foucault (2014, p. 21)'un söylediği gibi iktidarın olduğu her yerde direniş de vardır. Dolayısıyla, heteronormatif anlatının kendisini iktidar olarak kurduğu yerde de bu anlatının dışında kalan özneler yeni mücadele alanlarının ve direniş biçimlerinin ortaya çıkmasına kaynaklık eder. Dolayısıyla kimliklerimizi ve sosyal dünyayı kuran heteronormatif anlatı aynı zamanda bir mücadele alanıdır. Her birimiz bu mücadele alanını gündelik hayat pratikleri içinde her gün yeniden üretir ve her gün yeni yeni direniş pratiklerine tanıklık ederiz. Bu büyük anlatının çizdiği sınırlar dışında kalan özneler kendi hikayelerini anlattıkları sürece sınırlar aşınır, alternatif anlatılar çoğalır.

Bu çalışmada da “sınırları aşındıran” hikayelerden biri olarak tanımladığım lezbiyen ve biseksüel kadınların açılma hikayelerini incelenmiştir. Yirmi kadının 2003-2019 yılları arasında anlattıkları bireysel hikayeleri çeşitli kaynaklar aracılığıyla toplanmış ve bu hikayeler üzerinden kadınların bir tür kimliklenme hikayeleri olarak da okunabilecek açılma hikayelerine odaklanılmıştır.

Hem kadın hem de eşcinsel olmanın sıkıntılarını deneyimleyen, büyük anlatının dışına itilmiş “öteki” olarak tanımlanan özneler olarak lezbiyen ve biseksüel kadınların, bireysel anlatılarında nasıl hikayeler kurduklarını ve o hikâyenin içinde hareket halinde olan faillik pozisyonlarını takip etmek amaçlanmıştır. Bu sayede, karşı bireysel hikayeler içerisinde kurucu bir anlatı olan heteronormativiteye karşı nasıl bir direniş gösterildiğine ilişkin soruyu sormak da mümkün hale gelir.

Tezin nasıl bir çerçeve içinde örüldüğünü de kısaca açıklamak faydalı olacaktır. Öncelikle çalışmanın ilk bölümünde “cinsiyet ve cinsellik” ve “açılma” kavramlarına ilişkin literatür ele alınmıştır. Kavramsal çerçeve içinde öncelikle literatürün temel kavramlarından olan cinsiyet ve queer kavramları, ardından “heteronormativite” kavramı özellikle lezbiyen-feminist literatürdeki tartışmalardan yararlanılarak incelenmiştir.

Bir sonraki bölümde, ilk bölümde anılan kavramların ve tartışmaların çizdiği çerçeve içerisinde kalarak, Türkiye’de kadın olma ve queer olma deneyimine ilişkin tarihsel bir çerçeve çizilmiştir. Osmanlı’nın son döneminde başlayan “modernleşme” sürecini başlangıç olarak belirleyen ve sonrasında Cumhuriyet’in, yeni rejimin kurduğu cinsiyet

ve cinsellik politikalarının temel niteliklerine değinilmiştir. Tartışma, Türkiye’de lezbiyen ve biseksüel kadınların politik alandaki güncel durumunu da kavramaya çalışan bir hattı takip etmektedir.

Burada tartışmayı modernleşme süreci ile başlatmak tercih edilmiştir. Çünkü modernleşme süreciyle başlayan ve yeni ulus anlatısı içinde neyi hatırlayıp neyi unutmamız gerektiğine dair karar verilerek bugün içinde yaşadığımız toplum bir anlamda yeniden inşa edilmiştir. Cinsiyet ve cinselliğin bu yeni resmi hikâye içinde nasıl kurgulandığı da aslında bugün anlatılan hikayelerin kurulma ve anlatılma biçimini belirlemiştir. Bu noktada özellikle “aile” kavramı modernleşme tartışmalarında öne çıkan önemli bir unsur olarak ele alınmış ve cinsiyet ve cinsellik alanındaki dönüşümlerin izleri edebiyat aracılığıyla izlenmeye çalışılmıştır.

Modernleşme süreci, tartışmanın önemli bir parçasını oluştururken bir sonraki başlıkla birlikte Türkiye’deki lezbiyen ve biseksüel kadınların güncel durumuna ilişkin bir tartışma yürütülmüştür. Kadınların sadece heteronormatif bir toplumsal dünya içinde ötekileştirilmediği aynı zaman 1990’larda bir araya gelmeye başlayan ve 2000’li yıllarda kamusal görünürlük elde etmeye başlayan LGBT+ toplulukları içinde de görünmezliğe itildikleri söylenebilir. Kadınların bu görünmezliğini aşmak ve seslerini, sözlerini duyurmak, kendi hikayelerini anlatmak için kurdukları özerk topluluklar incelenmiştir. Türkiye’de LGBT+ mücadelesinin tarihçesi, lezbiyen ve biseksüel kadınlar merkeze alınarak ele alınmıştır. Kadınları merkeze alan böyle bir araştırmada tartışmanın bir unsuru da feminist harekete uzanmış; lezbiyen/ biseksüel kadınlar ve feminist hareket arasındaki ilişki de tartışmaya dahil edilmiştir.

Açılma (coming out) kavramı kavramsal çerçevede ele alınan üçüncü ana başlıktır. Açılma kavramının nasıl bir tarihselliğe sahip olduğu ve bu kavram etrafında gelişen literatür hakkında genel bir tartışma yapılmış ve post gey ve queer literatürün gelişmesiyle yaşanan dönüşüm ele alınmıştır. Bir sonraki alt başlıkla birlikte ise bu tezin doğrudan konusu olan açılma hikayelerine değinilmiş ve hem literatürü hem de bu çalışmayı büyük ölçüde şekillendiren Kenneth Plummer’ın *Telling Sexual Stories* isimli kitabındaki açılma hikayeleri tartışması açıklanmıştır. Plummer açılma hikayelerini “cinselliğe ilişkin hikayeler” olarak tanımlar ve iki kategoride ele alır; “modernist” ve “geç modernist” hikayeler. Plummer ekseninde yapılan ve ABD ve Kıta Avrupası bağlamında ele alınan literatürün, söz konusu alan Türkiye olduğunda pek çok noktada ayrıştığı

görülmektedir. Bu nedenle “Türkiye’de Açılma Hikayeleri” özel bir başlık olarak ele alınmış ve Türkiye bağlamında bir çerçeve çizilmiştir. Türkiye’de bu alandaki literatürün sınırlılıkları söz konusu olmakla birlikte, özellikle yapılan çeşitli sözlü tarih çalışmalarında yer alan queer öznelerin anlatıları ve LGBT+ mücadelesinin tarihine ilişkin bildiklerimiz bir arada değerlendirilerek, açılma hikayelerine ilişkin genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde analiz kısmına geçmeden önce genel bir yöntem tartışması yapılmıştır. Anlatı araştırmaları (narrative inquiry) ve anlatı analizinin (narrative analysis) ne olduğu, nasıl uygulandığı soruları cevaplanmış ve ardından verilerin nasıl toplandığı ve analiz yönteminin nasıl uygulandığına ilişkin bilgi verilmiştir.

Verinin analizi yapılırken Plummer’ın ve onun *Telling Sexual Stories* kitabının önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu kitapta açılma evreleri olarak tanımlanan “kendine açılma”, “özel olarak açılma” ve “politik olarak açılma” süreçleri bu çalışmanın da genel analiz başlıklarını oluşturmaktadır. Hikayeleri bu başlıklar etrafında analiz ederken ise hikayeler nasıl anlatılıyor, nasıl bir dil kullanılıyor; hikayelerde ne anlatılıyor, neden anlatılıyor; dinleyicinin rolü ve tepkisi nasıl oluyor gibi sorular etrafında düşünülmüştür.

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. CİNSİYET VE CİNSELLİK

1.1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Queer Teori

1970’li yılların feminist tartışmaları içerisinde doğan “toplumsal cinsiyet” kavramı, cinsel farklılığın biyolojik cinsiyetle açıklanmasına karşı çıkararak farklılığın kültürel bir inşa süreci olduğunu ifade eder. Biyolojik cinsiyetin üzerine inşa edilen toplumsal cinsiyetler nasıl giyineceğimizi, konuşacağımızı, davranacağımızı, düşüneceğimizi ve daha birçok sosyal ve bireysel var oluş halini belirleyen bir duruma işaret etmektedir.

Cinsiyetin toplumsal bir inşa olarak ele alınması, cinsiyetler arası eşitsizliğin biyolojik ve dolayısıyla “doğal” olduğu varsayımının karşısında kadınların ezilmesinin erkek egemen bir kültürden kaynaklandığını ortaya koymak bağlamında oldukça önemlidir. “*Biyoloji kaderdir*” görüşüne karşı çıkılarak cinsiyet sorunu kültür zeminine çekilmiş ve yeni feminist politikaların belirmesine olanak sağlamıştır. Bu feminist politikalar “kadın” kimliği üzerinden şekillenirken hareketin içindeki kadınların farklılıklarının görünür olmasıyla birlikte “kadın” kimliği daha çoğul ve kapsayıcı bir nitelik kazanmıştır.

Scott (2013, p. 127) ilk olarak cinsel farklılığı açıklamak için kullanılan “toplumsal cinsiyet” kavramının daha sonra *farklılık içindeki farklılıkları* da kapsayacak şekilde genişlediğini söyler ve 1980’li yıllarla birlikte yeni kimlik politikalarının “kadınlar” kategorisinin bütüncül anlamına meydan okuyarak çoğulcu aidiyetler yarattığını dile getirir. Dolayısıyla 1970’lerde kimlik politikası temelinde kurulan kadın hareketinin 1980’lerden sonra dönüşmeye başlayarak daha queer bir yola girmiş olduğu söylenebilir. Bu değişimin sebebi toplumsal cinsiyet kategorilerinin de sorgulanmaya başlanması ve ikilikler üzerinden düşünme geleneğinin dışına çıkılması olmuştur.

Toplumsal cinsiyet kavrayışı içerisinde kadın ve erkek kategorileri birbirleri üzerinden tanımlanmakta ve farklılıklar bu tanımlama çerçevesinde anlam kazanmaktadır (Scott, 2013, p. 126). Toplumsal olarak inşa edilen “kadınlık” ve “erkeklik” ancak birbirlerinin varlığı ile anlamlı ve tutarlı hale gelir. Scott, eril- dişil ikiliği kurulurken aynı zamanda bu iki kavram arasında bir bağımlılık ilişkisinin de ortaya çıktığını; bunun yanı sıra tüm ikili düşünme biçimlerinin toplumsal ve zamansal koşullar içerisinde şekillenmesine rağmen

kendisini *zaman üstü* göstererek bu ikiliklerin yerleşmesine olanak sağlayan siyasetin görünmez kılındığını ifade eder (Scott'tan aktaran Rose, 2018, p. 28). Toplumsal cinsiyet kavramının yetersiz kaldığı ve eleştirildiği nokta da burasıdır. Modern düşünme geleneği içerisinde kültür-doğa, kadın-erkek gibi çeşitli ikilikleri kurmaya devam eder ve farklı güç ilişkilerini ve yapılarını analize dahil etmek konusunda yetersiz kalır.

İkili düşünmenin bir aracı olan “beden” de önemli bir tartışma alanıdır. Kadınlar, erkeklerden farklı olarak bedenleri ile belirlenir (Berkday, 2009, p. 59). Berkday, kadın bedeninin üreme süreci; regl, hamilelik, doğum gibi potansiyelleri doğrultusunda biyolojik olarak aşağı konumda olmaya mahkûm edildiğini; bunun yanı sıra *ataerkil imge ve nosyonların* çok güçlü olduğunu, öyle ki feministlerin ve hatta biyolojik determinizmi reddedenlerin bile bedeni olumsuz bir bakışla ele aldığını söyler (2009, p. 59).

Kendisini hegemonik olarak kuran evrensel “erkek” öznenin karşısında kadınlar bedeni ile ilişkili olarak düşünülür. Kadın bedenine ilişkin bu olumsuz yaklaşımın arka planında işleyen mekanizma ise bizi yine akıl (kültür, erkek) ve beden (doğa, kadın) ikiliğine götürmektedir. Toplumsal cinsiyet ifadesi kendisini biyolojik determinizmin karşısında konumlandırırken onun üzerine inşa ediliyor olması Scott'un da ifade ettiği gibi bir bağımlılık ilişkisi yaratarak aslında biyoloji-kültür ikiliğini yeniden üretmektedir ve işleyen politik süreci görünmez kılmaktadır.

Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları cinsiyetleri tanımlama biçimimizi belirlerken, cinselliğin göz ardı edilmiş olması da önemli bir eleştiri odağı olmuştur. Göz ardı edilen cinsellik, toplumsal cinsiyet kavrayışı içerisinde görünmez kılınan bir politik zemini işaret eder: Heteroseksüellik. Kadınlık ve erkeklik, heteroseksüel cinsellik varsayımı içerisinde kurulan toplumsal cinsiyet kimlikleridir. 1980'li yıllarla birlikte lezbiyen feministler bu ilişkiyi dile getirerek heteroseksüel cinsellik çerçevesinde bir tartışma kurmuşlardır ve cinsiyet ve cinselliğin birbiriyle ilişkili olarak nasıl işlediğini ortaya koymuşlardır.

Cinsellik çerçevesinde kurulan bu tartışmalar zaman içerisinde çeşitlenmiş ve çoğalmıştır. Çeşitlenen ve çoğalan tartışmaların ve post yapısalcılığın da etkisiyle birlikte toplumsal cinsiyet kuramları sorgulanmış ve bu sorgulamaların beraberinde gelen eleştiriler içerisinden, günümüzde queer teori başlığı altında değerlendirilen bir dizi teorik tartışma ortaya çıkmıştır.

Queer teori ile birlikte toplumsal cinsiyet kavramsallaştırması çerçevesinde feminizmin öznesi olarak belirlenen “kadınların” ne kadar sabit ve tutarlı bir kimlik olduğu tartışmaya açılmıştır. Queer teorinin önemli isimlerinden Judith Butler (2016, p. 52), toplumsal cinsiyet ve cinsiyet arasında gerçekten bir farklılık var mı sorusunu ortaya atarak Foucault’dan hareketle cinsiyetin de söylemsel düzlemde inşa edilen ve edilmekte olan bir tarihsel kurgu olma potansiyelini sorgular. Butler’a göre, hegemonik dil içinde cinsiyet bir *töz* gibi görünür; buna olanak sağlayan ise toplumsal cinsiyet veya cinsiyet kategorisinin imkansızlığını gizleyen performanslara dayanan dil ya da söylem oyunudur (2016, p. 68).

Buradan hareketle, Butler’ın, cinsiyeti, önceden belirlenmiş kültürel veya biyolojik cinsiyet kalıpları içerisinde tanımlamak yerine, performanslar aracılığıyla sürekli inşa edilen ve simgesel düzlemde de karşılığı olan bir gerçeklik olarak kavradığı söylenebilir. Bahsedilen hegemonik dilin ise, beden ve cinselliği de tartışmanın içine katmamıza olanak sağlayan heteronormatif bir dil olduğu söylenebilir. Heteroseksüel matris, bedeni anlaşılabilir bir alana çekerek onun bir cinsiyet olarak var olmasını mümkün kılar (Butler’dan aktaran Bolat, 2021, p. 1094). Böylelikle, biyolojinin değil kültürün kader olduğu bir yaklaşım söz konusu olur (2016, p. 53).

1.1.2.Heteronormativite

İlk defa 1991 yılında Warner tarafından yazılan “*Fear of a Queer Planet*” adlı makalede kullanılan heteronormativite kavramı, Sarıtaş’ın Warner’dan aktardığı şekilde heteroseksüelliğin *tutarlı* ve *ayrıcılık* olmasına olanak sağlayan *kurumlar, pratik yönelimler ve anlamlandırma yapıları* olarak tanımlanmıştır (Sarıtaş, 2020, pp. 27-28). Heteronormativite en geniş tanımı ile bütün canlıları heteroseksüel olarak varsayan, heteroseksüel cinsel yönelimi normal olarak kabul eden normlar çöklüğüdür (Tiftik, 2020, p. 36). Bu kavram, heteroseksüel cinsel yönelimi belirtmenin ötesinde heteroseksüel özneyi merkezine koyarak cinsellik ve cinsiyet alanlarını düzenleyen, diğer baskı ve ayrıcalık sistemleriyle birlikte hareket eden normatif bir düzeni belirtmektedir.

Bireysel ve toplumsal olarak düzenleyici bir niteliğe sahip heteronormativite hem evlilik, eğitim gibi kurumlar aracılığıyla hem de mikro düzeyde işleyen gündelik hayat pratikleri doğrultusunda işler. Bunun yanı sıra, kurumsallaşmış ve normatif olan heteroseksüelliğin kendi sınırları içinde kalanları düzenlediği gibi sınırlarının dışında kalanları da

ötekileştirerek cezalandırdığı söylenebilir (Jackson, 2006, p. 105). Lezbiyen ve biseksüel kadınlar heteroseksüel normların dışında kalarak Jackson'ın bahsettiği ötekileştirilme sürecinin parçası olurlar. Ancak sadece eşcinsellik değil, birçok heteroseksüel eylem de norm dışında kalabilmektedir. Çünkü heteronormatif sistem kendi içinde bir *saygınlık hiyerarşisi* üreterek sadece homoseksüelliği değil aynı zamanda çeşitli heteroseksüel pratikleri de bu hiyerarşi içerisinde konumlandırmaktadır (Seidman'dan aktaran Jackson, 2006, p. 105). Bu hiyerarşideki konumların belirlenmesi ise toplumsal bir sürecin sonucudur; tarihsel ve bağlamsal koşullar etrafında belirlenir ve değişir. Bu bağlamda cinsellik tarihine bakmak ve cinsellik-politika arasındaki ilişkiyi incelemek heteronormativitenin nasıl işlediği konusunda analiz imkânı sunması bakımından faydalı görünmektedir.

Cinsellik, literatüre yön vermiş birçok sosyal kuramcı tarafından bir iktidar alanı ve kimlik *-tarihsel bir kişilik modu-* olarak ele alınmıştır (Warner, 1991, p. 3). Foucault'nun önemli çalışması *Cinselliğin Tarihi* ise literatürde büyük bir canlandırıcı etki yapmıştır (1991, p. 3); Foucault, yapısalcı teorilerin yerine alternatif bir “özne” ve “iktidar” kavrayışı ortaya koymuş ve tüm sosyal bilimler gibi cinsellik ve cinsiyet çalışmaları alanında da büyük bir dönüşüm yaratmıştır.

Bugün cinsiyet ve cinselliği tartışırken kullandığımız literatürü dönüştüren bir diğer gelişme ise feminist teorinin cinsellik üzerine fikir üretmesi olduğu söylenebilir. Toplumsal cinsiyet kavrayışı, cinsiyeti biyolojik indirgemeciliğin kıskacından kurtarma çabasıyla kültürel olana bakarken kültürel olanın nasıl heteronormatif değerler etrafında örgütlendiği de çeşitli radikal feminist kuramcılar tarafından tartışmaya açılmıştır. Heteronormativite ifadesinin öncülü olarak kavranabilecek olan Adrienne Rich'in (1980) *zorunlu heteroseksüellik* nosyonu önemli bir dönüşüm yaratarak, sonraki çalışmaların *kurumsallaşmış heteroseksüelliğin* sosyal, tarihsel ve maddi olarak nasıl var olduğunu görünür kılmasına olanak sağlamıştır (Ingraham, 2005, p. 4; Jackson, 2006, p. 105). Heteronormativite, zorunlu heteroseksüellik, heteroseksüel matris vb. gibi pek çok farklı isimlendirme çerçevesinde ele alınan bu kavramın dinamiklerine bakmadan önce, bu isimlendirmelere olanak sağlayan “heteroseksüellik” nosyonunu incelemek önemli görünmektedir.

1.1.2.1. Heteroseksüelliğin Tarihi

Barthes, mitlerin politikadan arınmış izlenimi veren, anlamı doğallaşmış sözler olduğunu söyler (İnal, 2003, p. 14). Bu tanımlamaya uygun şekilde heteroseksüellik de bir mittir. Heteroseksüel insan, tarihin özel bir döneminde icat edilmiş olmasına karşın onu süreklilik zemininde ve doğallık söylemi içinde düşünürüz. Bu zeminin ve söylemin içine yerleşmesi ise bize “cinsellik kurumunun on dokuzuncu yüzyılın karmaşık toplumsal yaşantısı içinde kurulurken, bilimsel otoritelerin Darwin’in evrim fikirlerinin sunduğu yol haritasını” (Blank, 2019, p. 110) takip ederek normal ve anormal arasındaki sınırı çizmesinin ve bunu doğallık söylemine yerleştirmesinin tarihsel hikayesi olarak anlatılır.

Foucault, önemli eseri *Cinselliğin Tarihi*'nde bu doğallık söylemini bozarak cinselliğin nasıl tarihsel bir kurgu olduğunu ortaya koyar. “Cinsellik teriminin, on dokuzuncu yüzyılın başları gibi oldukça geç bir dönemde ortaya çıktığına dikkat çeken Foucault, cinsellik deneyiminin oluşum ve gelişimini, arzu ve arzulayan özne açısından soykütüksel, yani tarihsel ve eleştirel bir çalışma yapmaksızın çözümlemenin zor görüldüğünü öne sürer” (Urhan, 2012, p. 293). Bu bağlamda Foucault, arzu ve arzulayan öznenin soy kütüksel analizini yaparken rotasını Antik Yunan’a çevirerek modern Batılı cinsellik söyleminden önce cinselliğin nasıl yaşandığını ve değiştiğini sorgular. Latin ve Grek toplumlarında cinsellik veya tene benzeyen bir kelime bulmanın oldukça zor olduğunu dile getirirken “cinsel birleşme” veya “temas” gibi kavramların da daha belirsiz sözcüklere karşılık geldiğini söyler (Urhan, 2012, p. 300). Bu kavramların tam olarak karşılık bulmamasının sebebi, Antik Yunan toplumunun cinselliği modern Batılı cinsellik kavrayışından farklı düşünmesi ve yaşaması gibi görünmektedir.

Bu düşünceye paralel olarak David Halperin (2013, p. 91)'e göre Atina'ya ilişkin belgelerde cinsel ilişki bir veya daha fazla insan tarafından gerçekleştirilen bir eylem olmaktan çok hiyerarşik olarak üst konumdaki kişiler tarafından aşağıdakilere uygulanan bir eylem olarak ifade edilmektedir. Foucault, Halperin veya diğer tarihçilerin ortaya koyduğu çalışmalar, cinsiyet ve cinsellik rejimlerinin nasıl toplumsal yaşantı içerisinde şekillendiğini ve değiştiğini ortaya koyarak özel bir tarihselliğe sahip olmasına rağmen kendisini doğallaştırmayı başarmış heteronormatif anlatıya parça parça meydan okur.

Heteroseksüelliğin nasıl normatif cinsellik biçimi olarak kendisini var ettiği sorusu ise yine tarih literatüründeki çalışmalar doğrultusunda cevaplanabilir. Katz (1995, p. 51),

heteroseksüelliğin ve onun karşıtı olarak tanımlanan homoseksüelliğin, cinsiyet farklılığı üzerinden kurulan erotik kategoriler olarak, 1860'lı yıllardan on dokuzuncu yüzyılın sonlarına uzanan süreçte yapım aşamasında olduğunu söyler. On dokuzuncu yüzyıla birlikte, sanayileşme, kentleşme ve orta sınıfın yükselişi gibi yeni toplumsal değişimlerle karşı karşıya olan ve Aydınlanma felsefesinin ve biliminin mirası eşliğinde değişmekte olan Batı toplumlarında heteroseksüellik ve homoseksüellik belirli insan türlerini tanımlamakta kullanılan kavramlar olarak kullanılmaya başlanır (Blank, 2019, pp. 39, 110). Bu kavramların, insanları cinsel kategoriler içerisinde tanımlıyor olması yeni bir gelişmedir ve Foucault'ya göre yeni bir iktidar mekanizmasının ortaya çıkması ile ilişkilidir.

Antik Yunan döneminde cinsellik toplumsal tabakalaşmaya paralel hiyerarşik bir yapı içinde “penetre eden ve penetre edilen” şeklinde tanımlanırken, Hıristiyan ahlakı “sodomi” kavramı ile günah ve günah olmayan şeklinde ikiye ayrılmıştır; ki bu günahkâr eylemler oldukça geniş bir kümeyi kapsamaktadır (Blank, 2019, p. 36; Şenel, 2014, p. 20). Her iki tanımlama da doğrudan bir özneyi, kimliği işaret etmez. On dokuzuncu yüzyıla birlikte değişen şey ise psikiyatri, biyoloji gibi disiplinlerin tanımladığı heteroseksüelin ve homoseksüelin yeni insan kategorileri olarak sunulması olmuştur.

Bu inşa sürecinin, on dokuzuncu yüzyılın ruhuna uygun olarak “bilimsellik” çerçevesinde üretilen söylemler aracılığıyla gerçekleştiği söylenebilir. Foucault, cinsel anormalliğin, diğer anormalliklerle birlikte (delilik, suçluluk, sakatlık, tembellek vb.) yine aynı dönemde icat edilmiş olduğunu dile getirir (Foucault'dan aktaran Bolat, 2021, p. 1095). Katz (1995, p. 53) da cinsellik tarihindeki en büyük ironilerden biri olarak eşcinsellik karşıtı yasalara karşı çıkan bir reformist olan Karl Maria Kertbey'in ürettiği “heteroseksüel” kavramının sonraki süreçte psikiyatristler tarafından eşcinselliğe karşı bir üstünlük kurma aracı olarak kullanıldığını söyler. Bilimsel otoriteler, üremeye olanak sağlayan heteroseksüel cinsel ilişki biçimini doğal ve dolayısıyla normal olarak değerlendirirken üretici olmayan cinsel hazları sapkınlık, hastalık gibi etiketler altında değerlendirmiştir (Bolat, 2021, p. 1095).

Heteroseksüel kavramına normatif nitelik kazandıran bir diğer önemli gelişme ise yirminci yüzyılın başlarında Havelock Ellis ve Sigmund Freud gibi bilim insanlarının çalışmaları ile kavramın anlamının genişlemesi ve sabitlemesi olmuştur (Blank, 2019, p. 58; Katz, 1995, p. 82). Heteroseksüelliğin tıp literatürünün sınırlarını aşarak daha geniş çapta

yaygınlık kazanması, egemen cinsellik biçimi haline gelmesine katkıda bulunmuştur. Katz (1995, p. 82) bunu, “Yirminci yüzyılın ilk yıllarında, Freud’un ve diğer tıp adamlarının yardımıyla, on dokuzuncu yüzyılın geçici, belirsiz heteroseksüel kavramı, egemen cinsel ortodoksluk olarak stabilize edildi, sabitlendi ve egemen cinsel Ortodoksluk-Heteroseksüel Mistik- temel, ebedi, normal bir heteroseksüellik fikri olarak geniş çapta dağıtıldı.” şeklinde ifade eder.

1.1.2.2. Feminist Teori ve Heteronormativite

İkili cinsiyet rejimi ile birlikte anlam kazanan heteroseksüellik hem cinsellik çalışmaları hem de cinsiyet çalışmaları alanında tartışılan bir konu olmuştur. Cinsellik alanındaki çalışmaların genellikle “erkek eşcinsel özne” merkezli üretildiği göz önünde bulundurulduğunda lezbiyen feminist literatürün bu alanda ortaya koyduğu çalışmalara odaklanmak önemlidir. Hem lezbiyen feminist hareket hem de eşcinsel hareket içinde görünmez kılınan biseksüel kadınlar ise tartışmanın başka bir boyutunu açığa çıkarmaktadır. Bu bağlamda, öncelikli olarak feminist literatür içinde önemli bir etkisi olan Adriene Rich’in zorunlu heteroseksüellik tartışmasına bakmak, ardından bu literatür çerçevesinde biseksüelliğin sınırları nasıl aşındırdığını ve heteronormativite tartışmalarına nasıl farklı bir boyut kattığını incelemek faydalı olacaktır.

Hem lezbiyenlik hem de kadınlık üzerinden iki taraflı ayrımcılıkla yüzleşmek zorunda kalan lezbiyen feministler özellikle tartışmaların ortaya çıktığı erken dönemlerde erkek egemenliği ve heteroseksüelliği eş tutarak kadınların özgürleşmesi için heteroseksüellelikle mücadele etme fikrini gündeme getirmişlerdir. Örneğin Adriene Rich birçok gey ve lezbiyenden farklı olarak heteroseksüelliğe karşı çıkarken eşcinsel kadın ve erkekleri bir araya getirmek yerine kadınları hetero-patriyarkal yapıya karşı birleştirmeyi amaçlamış (Öğüt, 2011, p. 303) ve kadınları lezbiyen olmaya çağırmıştır. Erkek egemenliğine karşı ve dolayısıyla heteroseksüelliğe karşı mücadele etmek için “politik lezbiyenlik” fikrini ortaya atmışlardır.

Rich, heteronormativite kavramının da öncülü bir rol oynayan “zorunlu heteroseksüellik” kavramsallaştırmasını yaparak heteroseksüelliğin toplumsal cinsiyet inşası içine gömülü olduğunu dile getirir; bu noktada Foucault’dan ayrılır ve heteroseksüel ayrıcalığı cinsiyetle ilişkili olarak değerlendirir (Ingraham, 2005, p. 4; Marchia & Sommer, 2019, p. 270).

Heteroseksüelliği cinsiyet eşitsizliğinin kaynağı olarak gören bu perspektife göre zorunlu heteroseksüellik, kadınların ikincil rolünü sağlamlaştıran politik bir kurumdur ve bu kurumun devamlılığını sağlama yollarından biri lezbiyen deneyimi görünmez kılmaktır (Donovan, 2013, pp. 309, 310). Rich, lezbiyen kültürün ve tarihin keşfedilmesi ile lezbiyenliğin de tıpkı annelik gibi yaygın dışıl bir deneyim olduğunun fark edileceğini, böylelikle erkek egemenliğini devam ettiren heteroseksüelliğin kadınlara dayatılan bir *yalan* olduğunun ortaya çıkacağını ifade eder (2013, pp. 309, 310). Rich'in bu yaklaşımı, lezbiyenliği yaygın bir dışıl deneyim olarak değerlendirerek "değersizleştirme ve özcülük riski taşıdığı" gerekçisiyle eleştirilmiştir (Öğüt, 2011, p. 303).

Lezbiyen feministler içinde heteroseksüelliğe ilişkin sosyal inşacı çözümler yapan farklı isimler de söz konusudur. Bu dönemde feminist teori içinde radikal kadın, lezbiyenliği kadın dayanışmasının bir alanı, erkek egemenliğine karşı çıkmanın politik bir biçimi olarak görmekte olduğunu ve kadınların kendi kültürlerini keşfetmeleri ve yaratmalarının önemli olduğunu dile getirmektedir (Donovan, 2013, pp. 309-311).

Lezbiyen ve heteroseksüel kategoriler içerisine yerleşmeyen biseksüel kadınlara ilişkin yaklaşımlar ise iki yönlü olmuştur. Feministlerin bir kısmı biseksüelliği iki yüzlülük olarak değerlendirirken bir kısmı daha olumlu yaklaşmıştır (İşgüzar, 2020, p. 137). Günümüzde queer örgütlenmeler içinde dahi ayrımcılık ve görünürlük sorunu yaşıyor olan biseksüel kadınlar kimi lezbiyen feministler tarafından erkeklerle ilişkisini kesmeyerek erkek egemen toplumun sağladığı ayrıcalıklardan faydalanmakla suçlanmışlardır (2020, p. 137).

Eşcinsel ve heteroseksüel kimliklerin var olmak için birbirine ihtiyaç duyduğu göz önünde bulundurulduğunda biseksüellik bu iki kategorinin ne içinde ne dışında bir yerde konumlandırılır ve böylelikle bir belirsizlik ortaya çıkar. Biseksüel kadınların hem kadın hareketi içinde hem de eşcinsel hareket içinde bir görünürlük sorunu yaşamakta olduğu ve ayrımcılıkla karşılaştığı söylenebilir. 80'li yıllarla birlikte ise hem feminist yazın içinde hem de LGBT+ alanında sadomazoşizm, pornografi, transvestizm, butch/femme gibi tartışmaların çoğalmasıyla birlikte ise eşcinsel/heteroseksüel ikiliğinin sorgulanmaya başlanması sonucunda biseksüel kadınlara yönelik mesafe azalmıştır (Erdem, 2020, p. 31; İşgüzar, 2020, p. 137).

Heteronormativite ve biseksüellik üzerine düşündüğümüzde bir başka kavram da tartışmaya dahil edilebilir. Tek cinsiyete yönelen duygusal veya cinsel ilgi olarak tanımlanabilecek monoseksüellik, biseksüelliği olumsuz bir yere yerleştirir (KAOS GL, 2020, p. 27). Christopher James 1996 yılında yazdığı makalede toplumun -ABD toplumunun-, bireyleri bir cinsiyete yönelmesini şart koşarken iki cinsiyete yönelmesini ise reddettiğini ifade eder (James'ten aktaran Callis, 2009, p. 218). James, *zorunlu heteroseksüellik* kavramına benzer biçimde *zorunlu monoseksüelliği* tanımlayarak, zorunlu heteroseksüelliğin eşcinselliği değersizleştirme gibi zorunlu monoseksüelliğin de biseksüelliği değersizleştirmekte olduğunu söyler (2009, p. 218). Bu bağlamda heteronormatif sisteme içkin bir ayrıcalık unsuru olarak değerlendirilebilecek monoseksüellik, biseksüelliği eşcinsellik veya heteroseksüellik karşısında değersizleştirmektedir.

Rich'in zorunlu heteroseksüellik kavramsallaştırması ve dönemin lezbiyen feminist politikası cinsiyet kimlikleri ekseninde kurulmuştur. Bu ekseninde, eşcinsel-heteroseksüel kimlik karşıtlığı üzerinden şekillenen egemen politik söylem, biseksüel kadınlar söz konusu olduğunda bir belirsizlik yaratmış gibi görünmektedir. Feminist teori içinde cinsellik alanındaki çalışmalar çoğaldıkça, belirsizlik durumu birçok farklı konuda görünür hale gelir ve bunun beraberinde ikili cinsiyet kavrayışının sorgulanmaya başlandığı söylenebilir. Bu noktada, Monique Wittig, toplumsal cinsiyet kategorilerinin sorgulanmasına alan açan fikirleriyle literatürde önemli bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Lezbiyen feminizm ve queer teori arasındaki hat Wittig'in fikirleri aracılığıyla kurulabilir.

Louise Turcotte, Wittig'in düşünceleri doğrultusunda, politik bir bağlam içine yerleşmediği takdirde yaratılan özcü lezbiyenlik fikirlerinin yalnızca yeni bir kategori yaratma ve kendi içine kapanma tehlikesi taşıdığını dile getirmektedir. "Oysa kategorilerin ortadan kaldırılması gerçek bir değişiklik yaratacaktır" (Turcotte, 2012, p. 17). Wittig "*lezbiyenler kadın değildir*"² önermesi ile *siyasal bir rejim*³ olarak tanımladığı heteroseksüellik ile cinsiyet arasındaki ilişki üzerinden toplumsal cinsiyet kategorilerinin de sorgulanmasına alan açar: "Toplumsal cinsiyet ile heteroseksüelliğin yarattığı cinsellik arasındaki ilişkiye meydan okuyan Wittig'e göre madem kadınlar heteroseksüel toplumsal düzende sabit

² Ögüt, H. (2011). Lezbiyen Edebiyat ve Eleştirisi: Romantik aşklardan anaerkil ütopyalara, kültürel ayrılıkçılardan sadomazoşist cinselliğe. *Cogito, Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram*, 287- 321.

³ Wittig, M. (2012). *Straight Düşünce* (L. S. Darıcıoğlu & P. Büyüktaş, Trans.). Sel Yayıncılık.

bir yer tutmaktadır, o halde biri eğer bu yeri işgal etmiyorsa o kadın değildir. Lezbiyen cinsiyet (kadın ve erkek) kategorilerinin ötesinde yer alan tek kavramdır; çünkü adlandırılan özne (lezbiyen) ne ekonomik ne politik ne de ideolojik olarak bir kadındır.” (Öğüt, 2011, p. 311).

Wittig (2012, p. 61)’e göre heteroseksüel toplum sadece gey ve lezbiyenleri değil pek çok farklı “öteki” de tahakküm altında tutmaktadır. Farklılık koymak normatif bir eylemdir ve hegemonik olan, farklılaştırma gücüne sahiptir; “Örneğin “cinsiyet farklılığı kavramı kadınları ontolojik olarak öteki-farklı ile bütünleştirir. Erkekler ise farklı değildirler.” (2012, p. 61). Bu bağlamda eril/erkek olan bir kategori değildir, normatif olandır ve kadın kategorisi bu norm çerçevesinde belirlenmektedir. Butler’ın ifade ettiği şekilde, Wittig’e göre cinsiyete getirilen ikili kısıtlama, zorunlu heteroseksüellik sisteminin üreme odaklı amaçlarına yöneliktir ve bu sistemin ortadan kalkmasıyla özne cinsiyet zincirinden kurtulur. Lezbiyenliği, bir özgürlük, heteroseksüel sistemden çıkış noktası olarak gören Wittig bunu yaparken lezbiyenliği “toplumsal cinsiyetlendirilmemiş” kişi olarak eşitlediği bir denklem kurar (Butler, 2016, pp. 69,71).

Heteroseksüelliği, kadınların bedeni ve emeği üzerinde kurulu bir siyasal rejim olarak gören Witting’in fikirlerinden oldukça etkilenen Butler, bu kavrayışı materyalist temelinden uzaklaştırarak “beden ve istikrarsız cinsellikler” çerçevesinde bir heteroseksüellik kavrayışı geliştirmiştir (Jackson, 2006, pp. 24,25). Butler için heteroseksüellik ve ikili cinsiyet kategorileri arasında çok temel bir ilişki vardır; bu iki kavram ancak birbirlerinin varlığı ile anlam kazanır; kadın ve erkek cinsiyet kimliklerinin iç tutarlılığa sahip olması için istikrarlı ve karşıtlığa dayalı bir heteroseksüellik gereklidir.

“Zorunlu ve doğallaştırılmış heteroseksüellik kurumu toplumsal cinsiyeti, eril terimin dışı terimden heteroseksüel arzu pratikleri yoluyla farklılaştırıldığı bir ikili ilişki olarak düzenler, çünkü zorunlu heteroseksüellik kurumu bunu gerektirir. İkiliğin karşıtlığa dayalı iki uğrağını farklılaştırma ediminin sonucunda iki terim de sağlamlaşır; cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve arzunun kendi iç tutarlılıkları sağlar” (Butler, 2016, pp. 73,74).

Butler’ın toplumsal cinsiyete ilişkin getirdiği bu perspektif queer teorinin şekillenmesinde çok büyük rol oynamıştır. Yöneltilen birçok eleştiriye karşın aradan geçen yirmi yıl içinde hala bu fikirlerin etkisinin devam etmekte olduğu ve queer teorinin birçok disiplinde farklı çalışmalarla eklemlenerek gelişmeye devam etmekte olduğu söylenebilir.

Son olarak literatürde cinsellik ve cinsiyet çalışmaları arasındaki muğlak sınırdaki yer alan “heteronormativite” kavramının bir başka queer teorisyen olan Gayle Rubin’in “Thinking Sex (1984/93)” çalışmasında nasıl ele alındığına bakmakta fayda vardır. Rubin her ne kadar heteronormativite kelimesini kullanmasa da cinsiyetin cinsellik sistemi üzerinde etkisi olduğunu ve benzer şekilde cinsellik sisteminin cinsiyete ilişkin göstergelere sahip olduğunu dile getirir; ancak ne kadar ilişki içinde olsalar da farklı iki alan olduğunu da ekler (Marchia & Sommer, 2019, p. 272). Rubin’e göre cinsel normalliğin gücü, hetero-ataerkil sistem açıklamalarının ötesinde, birçok baskı ve ayrıcalık sistemi ile kesişir; insanları düzene sokmak için kullanılır ve sıklıkla ulusal ve küresel mücadelelerin merkezinde yer alır (Ward & Schneider, 2009, p. 433).

Gayle’in farklı baskı ve ayrıcalık sistemleri ile cinsel normallik arasında kurduğu bağlantı kesişimsellik teorisi ve beraberinde getirdiği feminist tartışmalar açısından önemlidir. 1989 yılında Kimberle Crenshaw’ın ortaya koyduğu “kesişimsellik” kuramı en geniş anlamı ile sosyal ilişkilerin ve sosyal kimliklerin çoğul boyutları arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir (Gedik-Birkalan, 2011, p. 341). Ward & Schneider (2009, p. 434)’ın da belirttiği şekilde feminist çalışmalar kesişimsellik teorisi ile birlikte oldukça zenginleşir; feminist sosyologlar da cinsiyet ve cinselliğin kültürel, kurumsal ve ekonomi-politik örgütlenmesini incelerken bunun yanı sıra sınıf, ırk gibi kavramların da heteroseksüel öznelliği nasıl çoğullaştırdığı üzerine düşünmüşlerdir. Heteroseksüellik, kapitalizm ve milliyetçilik gibi *baskı ve ayrıcalık sistemleriyle* yolu kesiştiği takdirde -ki bu kaçınılmazdır- farklı dinamikler içerisinde bir öznellik biçimi ortaya koyar. Bu bağlamda heteroseksüel veya queer özne olma halini çoklu bir etkileşimin parçası olarak değerlendirmek daha kapsamlı bir analiz yapmak için oldukça önemlidir.

Batı literatürü içerisinde gelişen heteronormativite tartışmalarını Türkiye gibi farklı bağlamlarda düşünmek faydalı olmakla birlikte dikkatli olma yükümlülüğünü de beraberinde getirir. Batı/ Doğu gibi bir ikiliğe düşmeden, Osmanlı toplumundaki cinsellik ve cinsiyet kavrayışının cinsiyet, toplumsal cinsiyet, heteroseksüellik gibi kavramsal bir çerçeve içinden değerlendirmek mümkün görünmemektedir (Delice, 2008, p. 73). Bu noktada, Ezgi Sarıtaş’ın (2020, p. 32) Osmanlı’dan Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna uzanan modernleşme sürecinde heteronormatifliğin nasıl kurulduğunu incelediği öncü çalışması *Cinsel Normalliğin Kuruluşu’nda*, homoerotizm ve heteroerotizm kavramlarını kullanmayı önerir. Bugün içinde yaşadığımız toplumun heteronormatif işleyişini Türkiye modernleşme süreci ve milliyetçi söylem içinde yaratılan “yurttaş” fikri ile ilişkili olarak ele

almak mümkündür. Modernleşme projesi, birçok alanda yaptığı gibi cinsiyet ve cinsellik rejimlerini de bir plana tabii tutmuştur. Türkiye’de cinsiyet ve cinsellik rejiminin nasıl kurulduğu ve nasıl dönüştüğü bir sonraki bölümde tartışılacaktır.

1.2. TÜRKİYE’DE LGBT TARİHİ VE KADINLAR

1.2.1. Türkiye’de Cinsiyet ve Cinsellik Rejimleri

Türkiye modernleşmesinde kurucu bir unsur olarak ortaya çıkan heteronormativitenin ve ikili cinsiyet rejiminin birer tarihsel inşa süreci olduğu söylenebilir. Birbiri ile bağlantılı işleyen bu iki rejim, cinsellik ve cinsiyet alanlarını yeniden düzenleyerek milliyetçi bir tahayyül içinde kurgulanan yeni bir aile kurumunu ve o kurum içinde tanımlanan kadınlığı ve erkekliği üretmiştir. Türkiye toplumunda eş zamanlı olarak varlık göstermeye başlayan heteronormativite ve ikili cinsiyet rejiminin nasıl toplumsal bir değişim yarattığı izleyebileceğimiz en etkili alanlardan biri ise edebiyattır.

Bu bağlamda, metnin bu bölümünde öncelikle cinselliğin Osmanlı toplumunda nasıl tanımlanabileceği ve heteronormativitenin nasıl kurulduğu sorusu sorulacak ve ardından resmi tarih anlatısının dışında kalan lezbiyen ve biseksüel kadınların modernleşme ile bağlantısı edebiyat eserleri takip edilerek kurulmaya çalışılacaktır. Son olarak, Cumhuriyet rejimi ile birlikte kadınların yurttaş olarak kamusal alanda varlık göstermeleri ve cinselliğin denetimi arasındaki bağlantı tartışılacaktır.

1.2.1.1. Modernleşme ve Heteronormallik

Modern bir kavram olan cinsellik söz konusu olduğunda modern öncesi döneme ilişkin yaklaşımların nasıl olması gerektiği sorusu önem kazanmaktadır. Delice (2008, p. 73), Osmanlı toplumunun modern öncesi dönemde kendine has bir toplumsal cinsiyet düzeni olduğunu ve bu düzeni Batılı cinsiyet/toplumsal cinsiyet kavramsallaştırması ile anlayamayacağımızı dile getirir. Ancak bu düzen aynı zamanda Batı’yı da içine alan bir tarihsellik ve toplumsallık barındırmaktadır; dolayısıyla Batı bağlamından kopuk düşünmek de mümkün değildir (2008, p. 73). Bu noktada Delice, “*Batı dışı*” toplumların cinsellik ve cinsiyet düzenleri üzerine çalışmalar yaparken Batı merkezli kategoriler söz konusu olduğunda ciddi bir “farkındalık” içinde olmanın önemli olduğunu ifade eder.

Delice (2008, p. 77) incelediği bir risaleyi referans metin olarak kullanarak Osmanlı'da erken modern cinsellik ve cinsiyet düzenlerinin yaş, statü, entelektüel birikim, iktidar hiyerarşileri gibi parametrelerle belirlendiğini dile getirir. Cinsel pratiğe referansla bir şey olma veya bir kimlik edinme gibi bir gerçeklik o dönemde yaşanan Osmanlı toplumu için çok da anlamlı değildir (2008, p. 77). Bu durum modernleşme adımları ile birlikte dönüşmeye başlamış ve cinsellik ve kimlik arasında anlamsal bir ilişki zamanla kurulmuştur. Kurulan bu ilişkiyi Sarıtaş'ın (2020, p. 15) da ifade ettiği gibi doğrusal bir ilerleme şeklinde değil gerilimlerle dolu, kendi çelişkilerini yaratan bir süreç olarak okumak faydalı olacaktır.

Literatüre bakıldığında Osmanlı'da heteroseksüel cinsel normalliğin kabulüne ilişkin süreç Batı'nın etkisinde gelişen, cinsel söylemlerin sessizleştiği, Osmanlı aydınlarının ve bürokratlarının utanç ve mahcubiyet ile hareket ettiği bir sürece işaret etmektedir (Delice, 2012, p. 356; Sarıtaş, 2020, p. 53). Bu bakış açısına göre, on dokuzuncu yüzyılda modernleşme ile birlikte homoerotik arzuya yönelik temsiller kaybolmaya başlamıştır ve cinsellik alanında bir sessizlik hakimdir.

Literatürde öne çıkan bir isim olarak Dror Ze'evi Osmanlı toplumunda yazılı basın on dokuzuncu yüzyılda cinselliğe ilişkin söylemleri ve yaklaşımları değiştirmek noktasında merkezi bir rolü olduğunu dile getirir (Görkemli, 2012, p. 67). Ze'evi'ye göre matbaa ile yazılı cinsellik söylemleri ve hem Avrupalı hem de Osmanlı'ya mensup yazarlar tarafından yazılmış olan seyahat yazıları dolaşıma girer. Dolaşıma giren bu eserlerde Avrupalı yazarların Osmanlı toplumuna yönelik yaklaşımı heteronormatif bir perspektiften şekillenmektedir; Osmanlı'da hemcins arasında yaşanan arzuya ve temasa ilişkin ahlaki tutumlar eleştirilir (2012, p. 68). Seyahat yazını içinde kendi temsili ile karşılaşan Osmanlılar ise bu tasvirler karşısında utanç duyarlar ve böylelikle cinsellik söylemleri konusunda bir suskunluk içine girerler (Sarıtaş, 2020, p. 24). Ze'evi'nin literatüre yön veren çalışması ve bu çalışmanın da etkisiyle şekillenen literatürün özeti Sarıtaş'ın ifadesiyle şöyledir:

“Osmanlı aydınları, Osmanlı'nın sapkın ve kontrolsüz cinselliğine ilişkin Batılı anlatılar karşısında duydukları utanç ile bu cinsellik söylemlerini sessizleştirmiş ve Batılı cinsel modernliğin değerlerini kabul ederek heteronormatif bir cinsellik tanımını benimsemişlerdir” (Sarıtaş, 2020, p. 50).

Hem Delice'nin hem de Sarıtaş'ın çalışmasında on dokuzuncu yüzyılla birlikte heterososyalleşmenin etkisi ve kadın-erkek ikili cinsiyet rejimi üzerinden şekillenen cinsiyetler arası ilişkilerin dönüşümü önemli yer tutar. Ahmet Cevdet Paşa'nın "zen dostlar çoğalıp, mahbuslar azaldı" pasajının, Ze'evi'nin argümanı üzerinden gelişen literatürde bu argümanı desteklemek bağlamında kullanıldığını dile getiren Delice, pasaja yönelik farklı bir okuma yapar ve Ahmet Cevdet Paşa'nın temel kaygısının on dokuzuncu yüzyıl ile birlikte heterososyalleşme alanlarının çoğalması ile kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin değişmesi, iki cinsiyetin karşılaşma alanlarının çoğalmasına yönelik olduğunu ifade eder (Delice, 2012, p. 357). Cevdet Paşa, kadınların kamusal alanda görünürlük kazanması ile artan ekonomik ve ahlaki sorunlar arasında bir ilişki kurmaktadır. Örneğin Sultan Abdülmecit'in sağlığını kaybetmiş olmasını kadınlara olan düşkünlüğü ile açıklar ve kadın cinselliğinin tekinsizliğini vurgular (2012, p. 357).

Delice'ye göre (2012, p. 357), on dokuzuncu yüzyıl anlatılarında kamusal alanda kadın-erkek ilişkilerindeki değişim ve bu ilişkilerin artan kamusal görünürlüğü hem idealleştirilerek hem de eleştirilerek bir "arada kalmışlık" ve tedirginlik hissi yaratır. "Bu anlatıların arkasındaki toplumsal cinsiyet alt metinleri -yani kadının kamusal alandaki görünürlüğünün pek de hoş karşılanmamış olması- bütün heteronormalleştirici, düzenleyici rejimlerin pek de sağlam olmayan temellerini ve çelişkili söylemlerini açığa çıkarır" (2012, p. 357). Buna göre bir tarafta Batı'nın cinsel sapkınlık olarak belirlediği heteroseksüellik dışı ilişkiler diğer tarafta ise kadınların kamusal alana çıkmasına yönelik kaygılar yeni cinsellik ve cinsiyet rejimlerinin kurulma sürecinin sancularına işaret etmekte olduğu söylenebilir.

Delice'nin dile getirdiği tedirginlik ve arada kalmışlık halinin Batılılaşma ve modernleşme tartışmalarında birçok teorisyen tarafından ele alınmış tanıdık bir tema olduğu söylenebilir. İmparatorluktan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde on dokuzuncu yüzyıl Osmanlı toplumu Berktaş'ın (2007, p. 275) söylediği gibi bir bölünmüşlük ve bastırılmışlık durumunun yarattığı korku, kaygı ve hatta paranoya duygularıyla yaşamak zorunda kalmıştır. Değişen toplumsal yapı ve ilişkiler karşısında Türk aydınlarının yeni bir kimlik arayışında olduğunu söyleyen Berktaş bu aydınların "Batı'daki modernleşmeci (erkek) kardeşinin yaptığı gibi" yeni bir kadın imgesi yaratarak değişimin yarattığı kaygıya karşı ataerkilliği yeni bir formda tekrar ürettiklerini dile getirir (2007, p. 275). Ataerkillik, baba merkezli biçiminden kardeşlik merkezli olana geçmiştir (Bora, 2010, p. 10).

Berktaş (2007, p. 282), hızlı ve kapsamlı toplumsal dönüşümlerin ve radikal değişimlerin yaşandığı dönemlerde erkeklerin yaşadıkları korku, kaygı gibi olumsuz duygularından kurtulmak için günah keçisi olarak “meşum kadını” yaratmalarının daha önce de on dokuzuncu yüzyıl İngiliz Edebiyatı gibi örneklerde de görülebildiğini söylerken Türk edebiyatındaki örneklere ve özel bir isim olarak Peyami Safa’ya bakarak tango kadın ve geleneksel kadın arasındaki ikiliğin nasıl kurulduğunu ele alır⁴.

Edebiyat eserleri yaşanan toplumsal dönüşümleri takip etmeye oldukça elverişli kaynaklardır. Bu bağlamda edebiyat eserleri içindeki queer temalara ve kadın temsillerine bakmak ve bunun yanı sıra kadın ve cinsellik söz konusu olduğunda toplumsal dönüşümlerin izlerini burada aramak faydalı olacaktır.

1.2.1.2. Edebiyatta Queer İzler ve Kadın Temsilleri

Heteronormalleşmenin izlerine ve yeni kadınlık ve erkeklik temsillerine kaynaklık eden en önemli alanlardan biri de edebiyattır. Kadınların arzu nesnesi haline gelme süreci edebiyat alanındaki dönüşümlerle yakından ilişkilidir; on dokuzuncu yüzyıla beraber aşk hikayeleri marjinalleşmiş ve özellikle kurmaca metinlerde esas arzu nesnesi kadınlar olmaya başlamıştır (Sarıtaş, 2020, p. 237). Bunun yanı sıra modernleşme sürecinin siyasal ve sosyo-kültürel tanıklığını yapan edebiyat eserleri lezbiyen ve biseksüel kadınların yaşantısına ilişkin – *tüm sınırlılıklarıyla birlikte*- veri sunar ve cinsiyet/ cinsellik rejiminin dönüşümünü takip edebilmemize olanak sağlar. Bu bağlamda lezbiyen ve biseksüel kadınların edebiyattaki temsillerine odaklanmak ve modernleşme sürecinde ideal kadın temsiline nasıl kurulduğuna bakmak yol gösterici olacaktır.

Osmanlı toplumu söz konusu olduğunda ataerkil örgütlenmenin etkisinde gelişen edebiyat alanında eşcinsel kadın temsili eşcinsel erkek temsiline oranla oldukça sınırlıdır. Hem halk edebiyatında hem de Divan Edebiyatında homoerotik arzu genellikle erkek özneler arasında yaşanan ilişkiler doğrultusunda dile getirilmiş; kadın eşcinselliği zararsız görülerek görmezden gelinmiştir (Oksaçan, 2016). Kadın eşcinselliğini konu edinen sınırlı sayıda eser de yine erkek yazarlar tarafından yazılmıştır (Öğüt, 2016).

⁴ Aksu Bora, tango kadın ve geleneksel kadın imgesinin birbiriyle bir karşıtlık ilişkisi içinde kurulduğunu söyler. Geleneksel kadın cehaleti temsil ederken babanın hem destekçisi hem de kurbanıdır; tango kadın ise eğitilmiş ve modern olan ama aynı zamanda bencilliği ve güvenilmezliği temsil eden kadın tipidir Bora, A. (2010). Annesiz Kızlar: Modern Babaların Modern Kızları. *CIU (Cyprus International University) folklor/edebiyat*, 16(61), 6-15. .

Öğüt (2013, p. 26), erkek yazarların ortaya koyduğu bu temsillerde ise “erkek kılığına giren, dildo kullanan, lezbiyen kadınları” olumlu tasvirler içinde görmenin mümkün olmadığını dile getirir.

Sarıtaş, on dokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyılın başlarında kadın eşcinselliğine dair anlatıların şaşırtıcı şekilde arttığını söyler (Sarıtaş, 2020, p. 316). Erkekler tarafından kadın eşcinselliğini ele alan bu anlatıların çoğalması heteronormalleşme sürecinde yaşanan kaygılarla yakından ilişkilidir:

“On dokuzuncu ve yirminci yüzyıl heteronormatifiği, cinsel arzuya ve cinsiyete dair bilgisizliği ve aşk üzerinde hakimiyet sahibi olmamayı kadınsılıkla özdeşleştiriyordu. Bu nedenle kadın homoerotizmine dair bilgisizlik ve bu alan üzerinde eril hakimiyetin yokluğu da erkek yazarların erkekliklerini kaybetme kaygılarını tetikliyordu. Sonuç olarak kadın homoerotik kültürünün gizemini çözmek erkek yazarlar açısından kaygıyı gideren bir haz kaynağına dönüşüyordu” (Sarıtaş, 2020, p. 317)

On dokuzuncu yüzyılın sonlarından başlayan ve yirminci yüzyılın ortalarına uzanan süreçte edebiyat alanında gerçekleşen bir diğer dönüşüm de sevgi ve aşk temasının güç kazanması olmuştur (Sirman, 2008, p. 237). Sevgi teması aile ve millet söz konusu olduğunda olması gereken bir unsur olarak yer alır; aşk teması ise düzeni sorgulama ve yeni öznelerin ortaya çıkmasını meşrulaştırma görevi görmüş ancak sonraki süreçte Jale Parla'nın da belirttiği gibi bu kavram “cinsel tutkunun ve ocak yıkan fettanlığın adı olmaya başlamış”, kaygı duyulan, çekinilen bir kavram haline gelmiştir (Sirman, 2008, p. 240).

Bu temalar modernleşme sürecinin kaygılarıyla birlikte kurulan yeni cinsiyet rollerini okumak için de elverişlidir. Öğüt, Tanzimat döneminde kadınların kamusal alanda cinsiyetsiz yoldaşlar olarak var olduğunu ve dişliliğini bastırarak erkek dünyada var olurken dönemin önemli romancılarının da “erkek gibi kadın” temasını kullandıklarını dile getirir. Örneğin Namık Kemal'in yazmış olduğu *Vatan Yahut Silistre*'de geleneksel erkek değerleri ve tahakkümü, erkeksi ya da erkek kılığındaki kadın kahramanlar aracılığıyla yeniden üretilmektedir (Öğüt, 2013, p. 35). Bu noktada “erkek kıyafetindeki kadın” motifinin Osmanlı halk anlatılarında oldukça popüler olduğunu da belirtmekte fayda vardır (Sarıtaş, 2020, p. 287). Erkeğin kadına üstün olduğu varsayımı, kadınların erkek kıyafeti giymelerine veya erkeğe dönüşmeleri konusunda bir gerilim yaratmazken, erkeklerin kadın kılığına girmesi uygunsuz bir şey olarak görülmektedir (2020, p. 287).

Heteronormalleşmenin ve yeni ikili cinsiyet rejiminin kurulma sürecinde yaşanan kaygılar edebiyat alanı üzerinden okunabilirken kadınların bu süreçte kamusal alanla kurdukları ilişki ve bu ilişkide oldukça belirleyici olan “cinsellik” konusu bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

1.2.1.3. Kadın Cinselliğinin Denetimi ve “Sessiz Mutabakat”

Osmanlı toplumunda modernleşme süreci ile birlikte kadınların kamusal alanla kurdukları ilişki sürekli devinim halinde olmuştur. Cumhuriyetle birlikte kurulan yeni ulus devlet içinde de kadınlar ve devlet arasındaki ilişkinin dinamiklerine bakıldığında milliyetçiliğin etkisiyle şekillenen toplumsal cinsiyet rollerinin yeni rejimin kadın yurttaşlarını toplumsal özneler olarak tanımladığı söylenebilir.

Çakır’a göre toplumsal özneler olarak kadınlardan beklenen, kamusal alana özel alandan destek vermektir. “Kadınlar haklar, ama önce görevler bağlamında ele alınarak tasarlanmışlardır” (Çakır, 2011, p. 511). Çakır’ın bahsettiği görevler aslında kadınların özel alan olan ailedeki görevlerine oldukça yakın görevlerdir. Örneğin kadınlar annelik rolünün bir anlamda uzantısı olarak hemşirelik, öğretmenlik gibi meslekler aracılığıyla kamusal alana çıkarlar ve bu meslekleri kendileri için uygulamaktan çok halka, millete faydalı olmak amacı ile yaparlar (Tokdoğan, 2012, p. 29). Ancak, modernleşme içinde kadınların annelik rolünün yanı sıra farklı rollerle de tanımlandığı ve bu roller bağlamında çeşitli görevler üstlendiği söylenebilir. Örneğin Bora (2010, p. 11), modernleşme projesi içinde kadınlara verilen rol ve yüklenen anlamların birden fazla olduğunu belirterek bu rollerden biri olan kız evlatlar söylemi üzerinde durur. Kız evlatlar, babalarının⁵ gurur duyacağı, Cumhuriyet’in iyi eğitim almış modern kadınlarını temsil etmektedir (2010, p. 11). Kız evlatlar ve babalar arasındaki ilişki literatürde önemli bir konu olarak ortaya çıkar. Bu tartışma bağlamında kadınların yeni siyasal rejim ve kamusal alanla kurdukları ilişkinin babalar ve kız çocuklar arasında yapılan sessiz bir anlaşma ile şekillendiği söylenir. Nilüfer Göle’nin “sessiz mutabakat” olarak tanımladığı bu durum, kadınların cinselliğinin denetlenmesine ilişkin bir mekanizmayı ifade etmektedir. Kız çocuklar ve babalar arasında yapılan “sessiz mutabakat”, Durakbaşa’ya göre eğitim, meslek,

⁵ Gurur duyan babaların da yeni bir erkeklik kurgusu ile şekillenmiş olduğunu belirtmek önemlidir. Kandiyoti (2013, 237) otoriter mesafeli babalar yerine yeni bir mahremiyet ve yakınlık içinde tanımlanan babalık biçiminin ortaya çıktığını söyler. Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler* (A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç, & F. Özbay, Trans.). Metis

çalışma hayatına katılma gibi hakları babasının desteği ile elde eden kız çocukların erkeklerle ilişkisine dikkat ederek evlenene dek cinselliklerini bastırmasını ifade eder (Durakbaşı'dan aktaran Bora, 2010, p. 11).

Kız çocukların, kamusal alanda hak ve özgürlüklere sahip olmak için babalarıyla yaptıkları bu sessiz mutabakat kadınların kamusal alanda bir anlamda cinsiyetsiz özneler olarak yer almasını sağlar. Kandiyoti (2013, p. 237) bu cinsiyetsizleşme sürecini kadınların artık örtünme veya tecrit edilme şartının olmadığı, kamusal alanda tanımlandığı yeni düzen içinde rahatsız edilmeden çalışabilmek için yeni bir ahlakçılık içinde dişliliğini kontrol ederek birtakım işaretler ve kalıplar dizisi kurmak olarak açıklar:

“Çarşaf kadını saklamakla onun kadınlığını tartışmasız biçimde sergilerken, kadın devlet görevlisinin ağırbaşlı giysileri ve açık yüzü, ancak kadınlık vurgusunu kaldırıp "cinsiyetsiz" bir kimlik yansıtarak, cinsel elde edilemezlik yolunda güçlü mesajlar yayabilir. Bu nedenle, dişliliğin denetim altında tutulması ve cinsel tevazu, "modern" kadının simgesel zırhının parçası ve bileşeni haline geldi” (Kandiyoti, 2013, p. 237).

Kadın cinselliğinin bu şekilde denetlenmesinin bir diğer önemli boyutu da Chatterjee'nin belirttiği şekilde babalar ve kızlar arasındaki bu gizli anlaşmanın aynı zamanda Batılılaşmanın yanında kültürel kimliğin korunmasına yönelik taktiksel bir araç olmasıdır (Bora, 2010, p. 11). Bora, Cumhuriyetle birlikte kız çocuklar ve babalar arasındaki bu sessiz anlaşma ile kadınların cinsiyetsiz özneler olarak kurgulanmasını, oryantalist bakış açısının bu coğrafyaya ilişkin resmettiği mistik, gizemli, çıplak kadınlarını cinsiyetsizleştirerek arzu nesnesi olmaktan çıkardığını ve sadece impartorluktan cumhuriyete el değiştiren rejimin hikayesi değil aynı zamanda “*düveli muazzama*”ya karşı savaşan askerlerinin de hikayesini de anlatmakta olduğunu dile getirir (Bora, 2010, p. 12). Böylelikle kadınların cinselliğinin denetlenmesi ile erkek egemenliği hem dışarıdaki “tehditlere” karşı hem de içerideki düzende güç elde eder.

Bu bağlamda milliyetçi değerler üzerine kurulan bir ulus tahayyülü ve bu ulus içinde kadınlara yüklenen rol ve görevlerin çeşitliliğini düzenleyen ortak bir alan olarak cinsellikten bahsetmek mümkündür. Sirman'a göre ulus devlet cinselliği namus duygusu yerine sevgi duygusuyla denetlemeyi amaçlamaktadır (Sirman'dan aktaran Mutluer, 2008, p. 21). Cinsellik -*aslında söz konusu olan kadın cinselliğidir*- “sevgi evliliği” yapmış kadın ve erkek yurttaşlar aracılığıyla bireysel kontrol mekanizması olarak denetlenmeye başlar (2008, p. 22). Bu bağlamda millet söz konusu olduğunda da olması arzulanan

veya olduğu varsayılan, bireylerin birbirine sevgi ile bağlı olduğu doğal bir birliktelik modeli olarak aile (2008, p. 232) cinselliğin denetlenmesinde rol oynayan başlıca kurum olarak karşımıza çıkar.

1.2.2. Kadın Hareketi ve Lezbiyen- Biseksüel Kadınlar

Türkiye modernleşmesi ataerkil ve heteronormatif değerler etrafında inşa edilirken lezbiyen ve biseksüel kadınların kendi kimliklerini kurabilmesi 1990'lı yıllarla birlikte gelişen LGBT+ mücadelesi ile mümkün olmuştur. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin yarattığı yıkıcı bir süreçten geçen Türkiye toplumu, bu dönemin ardından en önemli muhalefet alanlarından biri olan kadın hareketinin, sol hareketten koparak özerk politik bir güç olarak yükselişine tanık olmuştur. 80'li yıllarda büyük oranda sol örgütlerle bağlantı içindeki iyi eğitilmiş genç kadınlar, cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadele etmenin yollarını aramışlardır. 80'lerde ortaya çıkan bu etkili kadın hareketi 90'lardaki toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında da oldukça önemli rol oynayarak yeni politika yapma biçimlerini de gündeme getirmiştir. Bu bağlamda 90'larda ortaya çıkan gey ve lezbiyen kimliklerini ve LGBT+ mücadelesinin başlangıçtaki dinamiklerini anlayabilmek için kadın hareketinin politik kazanımlarına ve mücadele yöntemlerine bakmak önemli görünmektedir.

Toplumsal hareketlerin sağ ve sol içinde şekillendiği uzun bir sürecin ardından darbe ile birlikte uzun ve zorunlu bir suskunluk hali ortaya çıkmıştır (Timisi & Ağduk Gevrek, 2016, p. 13). Timisi ve Ağduk'a göre bu süreç kimi gruplar açısından geçmişle ve geleneksel olanla hesaplaşmaya yol açmış; bunun yanı sıra bütünsel toplumsal kurtuluş fikirlerine duyulan güvenin sarsılmasına yol açarak farklı ortak çıkarlara sahip grupları, gelecek projeleri üretmeye yöneltmiştir. 1980'lerin kadın hareketi de bir ortaklık fikri etrafında kurularak "kadınlık" söylemi üzerinden şekillenir. Bu dönemde, kadınlar "*farklılıklarımızla birlikte yan yana*" mottosu ile ideolojik, sınıfsal ve kimlikli farklılıklarını bir kenara atarak ezilen "kadın" olma deneyimine karşı mücadele etmenin yollarını aramışlardır (Bora, 2004).

Bu dönemin kadın hareketinin Batı'daki tartışmaları takip edebilen genç kadınlar tarafından örüldüğü ve Batı'daki ikinci dalga feminizmin tartışmalarından etkilediğini söylemek mümkündür (Bora, 2004; Kardam & Ecevit, 2016, p. 89). Çoğunluğu iyi eğitilmiş, orta sınıf genç kadınlar dergi ve kitap kulübü çevreleri, ev toplantıları, bilinç yükseltme

grupları gibi alanlarda bir araya gelerek ve ideolojik ve politik birikim oluşturmuş, kitlesel kampanyalar örgütlemişlerdir (Bora & Günal, 2016, p. 8). Kadınların bir araya gelmesi ve deneyimlerini paylaşmaları, yaşadıkları deneyimlerin nasıl ortaklaştığını keşfetmelerini sağlamış ve bu keşif mücadelenin Batı'daki tartışmalara benzer biçimde özel olanın politik olduğu şiarı üzerine kurulmasına olanak sağlamıştır. Özel olanın politik olduğunu dile getirmek ise Türkiye bağlamında mahremiyetle ilişkilendirilen aile yaşantısının içinde işleyen iktidar ilişkilerini ve bu ilişkiler çerçevesinde kurulan cinsiyet eşitsizliğini gün yüzüne çıkarmıştır.

Aile içi şiddet ve cinsel taciz gibi sorunları politikleştirerek kamusal alana taşıyan ve 80'lerin sonuna doğru "bedenimiz bizimdir" demeyi başaran kadın hareketi 90'lı yıllarla birlikte yeni bir sürece girer. Artık ortak bir dil içinden konuşan, çeşitli mücadele yöntemlerini denemiş ve örgütlenme fikirleri içinde olan kadın hareketi 90'larla birlikte farklılaşmaya ve kurumsallaşmaya başlar. 1980'li yıllarda kitlesel eylemler ve protesto ağırlıklı kadın hareketi 90'larla birlikte örgütlenme çabalarının yoğunluk kazandığı ve bu çabanın beraberinde gelen birtakım sorunlarla yüzleştiği söylenebilir (Kardam & Ecevit, 2016, p. 90). Türkiye'nin politik atmosferi içinde yeni kuşak kadınların mücadeleye dahil olması ve "kadınlar" kategorisi içinde göz ardı edilen "farklılıkların" ortaya çıkması da kadın hareketinin dönüşmesinde etkili olmuştur.

Türkiye'de 1990'lı yıllarda muhalefet alanının gerilemeye, sokakların boşalmaya başladığı ve solun hegemonyasının büyük oranda kırıldığı söylenebilir (Bora & Günal, 2016, pp. 8,9). Feminist hareketin gündemindeki konular da hem yeni bir kuşağın gelmesiyle hem de Türkiye'deki mevcut politik ortamın etkisiyle değişmeye başlar. Politik gündemin siyasi İslam ve Kürt sorunu etrafında şekillenmesi kadın hareketi üzerinde de etkili olmuştur; 80'lerin feminist hareketi içinde yer almayan Kürt ve İslami hareket içindeki kadınlar bu dönemde feminizmle ilişkilenemeye başlamıştır (Bora & Günal, 2016, p. 8; Koçali, 2016, p. 78). Bu ilişkilene, kadınların farklılığını ortaya koyarak genellikle orta sınıf, şehirli ve sol gruplarla bağlantılı "kadınlar" ortaklığının sorgulanmasına alan açması anlamında oldukça önemlidir.

Kadın hareketi içinde görünürlük kazanan Kürt ve Müslüman kadınların aksine kadınlar kategorisindeki çeşitliliğin bir parçası olan lezbiyen ve biseksüel kadınların görünürlük sorunu yaşamaya devam ettiği söylenebilir. Bu dönemde modernleşme anlatısının bir diğer önemli ayağı olan heteronormativiteye karşı eleştiri daha çok LGBT+ hareketi

içinde gelişir. Savran, kadın hareketi içinde küçük bir grup dışında lezbiyenliğin tartışılmadığını dile getirerek heteroseksizmi tartışmanın önemini hatırlatır (Savran'dan aktaran Sözmen, 2016, p. 103). 90'ların başında kadın hareketi içinde her ne kadar açık lezbiyen ve biseksüel kimlikler yer almasa da feminist yayıncılık alanında Kaktüs, Pazartesi gibi önemli dergilerde heteroseksüelliğin sorgulandığı yazılara rastlamak mümkündür (Sözmen, 2016, p. 104). Kaktüs dergisinin Eylül 1990 tarihli sayısında şu soru sorulur:

“Özgür bir cinsellik için, şimdiye kadar bize öğretilenleri bir yana itip, heteroseksüel cinsel ilişki biçimini sorgulamanın, tamamen kendi cinsel gereksinimlerimizden, öznel deneyimlerimizden kalkarak, kendi cinsel taleplerimizi üretmemizin, cinselliğimizi buna göre biçimlendirmemizin ve cinsel seçimlerimizi de buna göre yapmamızın zamanı gelmedi mi hala?” (Gülen, 2020, p. 442).

Pazartesi dergisinde de lezbiyen kadınların deneyimlerine yer verildiği, homofobi ve heteroseksizmin karşısında duran yazılar yayımlanır (Sözmen, 2016, p. 103). Ancak Birkalan'ın (2011, p. 345) da ifade ettiği gibi bu yazılar ve tartışmalarla birlikte lezbiyen feminist bir teorinin şekillendiğini söylemek doğru olmayacaktır. Buna karşın “cinsellik” teması etrafında yapılan tartışmaların çoğaldığı ve çeşitlendiği görülmektedir. Örneğin Pazartesi dergisi “Ayıp Köşe” adını verdiği bölümde her ay kadınların cinsellik üzerine yazdığı yazılara yer verir (Gülen, 2020, p. 442). Cinselliğin kadın hareketi içinde önemli bir tartışma alanı haline gelmesi ise lezbiyenlik ve feminizmin kesişen bir alan olarak ilerleyen süreçte kendi politikasını kurmasına alan açar.

90'lı yılları ayrıca lezbiyen ve biseksüel kadınların kendi kimliklerini kurabilmelerine olanak sağlayan ve bir toplumsal hareket olarak LGBT+ örgütlenmelerinin ortaya çıktığı yıllar olarak değerlendirmek mümkündür. Kadınların bu hareket içindeki temsilleri de önemli bir tartışma alanıdır. Özellikle LGBT+ örgütlerin kuruluş sürecinde örgütlenmenin orta sınıf “eşcinsel erkek” ağırlıklı olması kadınların sesini bastıran bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda Yasemin Öz (2008, p. 203), lezbiyenliği “*ikili bir abluka altında olmak*” şeklinde tanımlar.

“Hem kadın cinselliği hem de eşcinsellik toplumsal bir tabu iken, bunların her ikisini de varlıklarında barındıran kadın eşcinseller hem kadın olmaktan hem

de eşcinsel olmaktan doğan baskılara maruz kalmakta ve şiddetin pek çok farklı biçimine maruz kalma tehlikesiyle karşı karşıya gelmektedir. Yine ekonomik olarak da erkeklere göre dezavantajlı bir grup oldukları için görünmezliğe mahkûm edilmektedirler”

Lezbiyen kadınların yaşadığı bu *ikili abluka* durumu kadınların LGBT+ hareketi içindeki görünürlüğünü doğrudan etkilemiştir ve bu durum kadınların kendi seslerini duyabilecekleri özerk örgütlenmeler kurmasına alan açmıştır. Kadınların LGBT+ hareketi içindeki temsil sorunun altında yatan sosyal koşulları ve Sappho'nun Kızları, Venüs'ün Kız kardeşleri, Öte-ki Ben Kadın Örgütü gibi 1990 ve 2000'li yıllarda kurulan özerk kadın topluluklarının kurulma süreçlerini öncelikli olarak LGBT+ hareketinin tarihçesine bakarak ele alabiliriz.

1.2.3. LGBT+ Hareketi ve Lezbiyen- Biseksüel Kadınlar

Türkiye tarihinde önemli bir kırılma dönemi olan 80 darbesi LGBT+ hareketinin kurulma dinamikleri açısından da oldukça önemlidir. Darbenin doğrudan hedef aldığı bir grup da trans kadınlar ve eşcinsel erkeklerdir. Özellikle trans kadınlar ve efemine erkekler hedef alınmış ve bu gruplara yönelik yoğun ve şiddetli baskılar uygulanarak kamusal alanlardan uzaklaştırılmışlardır (Erol, 2011, p. 444).

Bu baskı ve şiddet ortamında 1980'lerin ortasında Radikal Demokrat Yeşil Parti kurulur. Radikal Demokrat Yeşil Parti temel olarak eşcinseller, yeşiller, feministler, ateistler ve antimilitaristler gibi grupları içine alan bir siyasi oluşum olarak ifade edilebilir (İnce, 2014). Tüm bu grupları içinde barındıran oluşum bir süre sonra bünyesindeki eşcinsel nüfusun çokluğu sebebiyle “eşcinseller partisi” olarak anılmaya başlamıştır ki bu sürece ilişkin anlatılara bakıldığında “eşcinsel” olarak adlandırılan öznelerin çoğunluğunun aslında trans kadınlar olduğu görülür (İnce, 2014).

90'lı yılların başlarında ise “Sokak” dergisi etrafında bir grup insan feminizm, ekoloji, sosyalizm ve LGBT+ konularına ilişkin tartışmaları aynı zeminde konuşmaya başlamıştır (Partog, 2012, p. 170). “Bu adeta geç kalmış bir 68 ruhu gibidir” (2012, p. 170). Sokak dergisi etrafındaki örgütlenme çabaları LGBT+ hareketinin başlangıcı olarak sayılamasa da hareketin kimlerle ittifak kurabileceğine ilişkin ipuçları taşımaktadır (2012, p. 170).

Türkiye’de LGBT+ tarihindeki önemli bir diğer önemli olay da 1993 yılında ilk kez düzenlenecek olan Onur Yürüyüşü’nün valilik müdahalesi ile engellenmesidir.

İstanbul'da düzenlenmesi planlanan bu etkinliğin yapılmasına izin verilmez, yurt dışından gelen katılımcılar sınır dışı edilir, ev baskınları yapılır ve eşcinsel mekanlar basılarak hareket bir anlamda sindirilir (Çakmak, 2014). Bu sürecin içinde yer alan Çakmak (2014), yaşanan bu travmatik sürecin ardından bir süre dağıldıklarını, daha sonra ise yürüyüş fikrinden vazgeçerek toplantılarına çekirdek ekip olarak devam ettiklerini dile getirir. Bu toplantıları “toplulara” benzetir:

“Toplu terapi gibiydi, eşcinsel olma hissi nedir gibi konular konuşuyor, ilk deneyimlerimizi, ailelerimizi falan anlatıyorduk birbirimize. Bu sıralarda eşcinselleri esas olarak örgütleyen Lambda'nın partileriydi. Eşcinseller birbirini tanısin diye uğraşıyorlardı.” (Çakmak, 2014).

Çakmak'ın ifadesiyle “eşcinselleri esas olarak örgütleyen Lambda, 1993 yılında İstanbul'da kurulur ve bir yıl arayla Ankara'da da KAOS GL dergisi etrafında örgütlenme başlar. Lambda ve Kaos'un eş zamanlı ortaya çıkışı LGBT+ hareketinin en somut ve en önemli adımları olur. Bu ilk örgütlenmeler büyükşehirlerde yaşayan gey ve lezbiyenlerin bir araya gelebileceği bir dayanışma alanı yaratması bakımından önemli bir role sahiptir.

80 darbesinin ardından gelen ve hayli karanlık bir gündemle boğuşulan 90'lı yıllarda hem yasaklı 93 onur yürüyüşünden kaynaklı kaygılar hem de kamusal muhalefet alanının daralmakta olduğu göz önünde bulundurularak LGBT+ hareketinin kamusal alana çok da uğramadan öncelikli olarak kendi dilini, kimliğini kurmak ve mücadelenin hatlarını belirlemek kapsamında örgütlendiği söylenebilir. İlk örgütlenmelerin gerçekleştiği 1993 yılından 2000 yılına kadar geçen süreç “eşcinsel kimliğin kendine açıldığı, kendisini tanımladığı” bir dönem olarak tanımlanabilir (Partog, 2012, p. 170). Peki kadınlar, eşcinsel kimliğin kendine açıldığı bu dönemde hareketle ve kendileriyle nasıl bir ilişki kurmaktadırlar?

Hem Lambda hem de KAOS'ta kadınlar örgütlerin içinde yer aldıkları, etkinliklere ve toplantılara dahil oldukları görülür. Ancak erkeklere oranla çok daha az sayıda kadının bu sürece katılması gündemin genellikle erkek eşcinselliği ve onunla bağlantılı konular üzerinden şekillenmesine sebep olmuştur. Yeşim Başaran (2019, p. 82) kendi deneyimini şu şekilde ifade eder:

“Bu toplantılarda çok az kadın oluyordu. Bir-iki kadın anca oluyordu. Böyle yıllar içerisinde dört-beş olmaya başladık. Ama orda bile yani elli erkek varsa, dört kadın. Ve konuşulan her şey erkeklerle ilgili oluyordu. Biz de bir şey

konuşursak, aslında o konuşulan deneyim hakkında konuşuyorduk. Kendi deneyimimizle ilgili konuşmuyorduk. Kendi deneyimimiz ile ilgili nasıl konuşulacağını bilmiyorduk. Öyle bir şey açığa çıkamıyordu bu eşitsiz matematikte” (Başaran, 2019, p. 82).

Kadınların toplantılara katılımının daha az olması ve bunun beraberinde deneyimlerinin daha az görünür olması Türkiye’de işleyen toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde anlam kazanmaktadır. Kadınların cinselliği, kamusal alanla kurdukları ilişkide oldukça belirleyici bir etkiye sahiptir ve hem deneyimlemesi hem de dile getirilmesi oldukça zor olan bir alana işaret eder. Lezbiyen ve biseksüel kadınların da cinsellikle kurdukları ilişkiyi deneyimlemesi ve dile getirmesi buna paralel olarak kolay değildir. Örneğin Burcu Ersoy (2011, p. 412) bu durumu “Erkekler kapalı kapılar ardında, karanlıklar içinde de olsa buluşup hemcinslerine dönük cinsel yönelimlerini keşfederken, biz kadınlar cinselliğin c’sini edince ağızımıza sürülecek biberlerin kâbusuyla yaşadık, yaşıyoruz.” şeklinde ifade eder.

Kadınların, erkeklerden farklı olarak cinsellikle kurdukları ilişkinin kadınları aynı zamanda bir “yalnızlık” ile de tanıştırdığı söylenebilir. Televizyonda Zeki Müren, Bülent Ersoy gibi sanatçılarla karşılaşmak veya erkek eşcinseller/trans kadınlar hakkında hikayeler duymak, trans kadınlar veya eşcinsel erkekler için “yalnız olmadığını fark etmek” gibi önemli bir işleve sahipken, kadınların yalnızlık hissi kamusal figür ve söylemlerin eksikliği ile daha uzun süre devam eder. Bu yalnızlık hissini yanı sıra kadınların gündelik hayatta yaşadıkları ekonomik bağımsızlık, geç saatte eve dönmek gibi çok temel sorunlar da kadınların kendi cinselliklerini keşfetse bile örgütlenme konusunda yaşadıkları engellerdendir.

1.2.3.1. Özerk Kadın Örgütlenmeleri

Toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerinden şekillenen tüm bu sorunlar ve kadınların mevcut LGBT+ örgütlerinde yaşadıkları temsil sorunları, kadınların kendi deneyimlerine kulak verebilecekleri yeni lezbiyen örgütlerin kurulmasına kapı aralar. Bu örgütlerden ilki kendisini lezbiyen olarak tanımlayan İstanbullu kadınların bir araya gelmesi ile kurulan Venüs’ün Kızkardeşleri’dir. Grup “Venüs’ün *Kızkardeşleri*” başlıklı yazısıyla KAOS GL’nin Mart-1995 sayısında şu şekilde seslenir:

"Venüs’ün Kızkardeşleri’nin kuruluş amacı kendi ülkemizde yaşayan ve kendini bu şekilde tanımlayan diğer kız kardeşler ile birlikte bu ağır

perdeyi biraz olsun aralamak, biraz g n şliği almaktır. Kendimizi dile getirmeyi öncelikle biz başaramayacaksa, bunu heteroseksüel dünyadan nasıl isteyebiliriz ki?" (Ersoy, 2011, p. 413).

O yıllarda tek iletişim aracı olan KAOS GL'de yayınlanan yazılarıyla lezbiyenlere ulaşan grup 2002 yılında ise yine KAOS GL dergisi aracılığıyla dağıldıklarını açıklamıştır (2011, p. 413). 1997 yılında ise bir başka lezbiyen örgütlenme olarak Sappho'nun Kızları Ankara'da buluşmaya başlar. Gey erkeklerin ağırlıkta olduğu LGBT+  rg tleri içindeki lezbiyenleri birbirinden kopuk adacıklara benzeten Başaran (2019, p. 82) Sappho'nun Kızları'nın kurulma motivasyonu şu şekilde dile getirir: "Nasıl LGBTİ+ insanlar toplum içinde birbirinden kopuk adacıklar, biz onun içinde daha küçük adacıklar gibiydik. Kendi dilimizi, sözümüzü, konuşmak istediklerimizi bulabilmek için ayrıca da toplanmak istedik". Böylelikle KAOS çevresinde örgütlü ancak artık kendi "dilini, sözünü, konuşmak istediklerini" bulmak isteyen kadınlar bir araya gelirler.

Bir araya gelen kadınları buluşturan mekân genellikle evdir. Oya Burcu Ersoy (2019b, p. 84) bu buluşmaları genellikle 6-7 kişinin, bazen 10 kişinin bir araya geldiği, aşk, örgütlenme gibi belirli konuların konuşulduğu, bazen sadece sohbet edilen, bazen şiir yazılan, kitap okunan ev toplantıları olarak betimler. Bu bağlamda 80'li yılların kadın hareketinde oldukça etkin olan ev toplantıları ve bilinç yükseltme gruplarının, kendisini lezbiyen feminist olarak tanımlayan Sappho'nun Kızları için de önemli bir örgütlenme pratiği olmuştur. Grubun politikasına bakıldığında ise eşcinsel erkeklerden ve heteroseksüel kadınlardan kendilerini ayırmaları gerektiğini söyleyerek ikisinin arasında durmak istediklerini dile getirirler:

"Bunun anlamı feminist harekete ve eşcinsel harekete arkamızı dönmüş olmak değil, tersine tam ortadayız. Politikalarımızı geliştirirken her iki grupla da i ieyiz, i içe olmayı planlıyoruz" (Ersoy, 2011, p. 414).

Böylelikle heteroseksüel feministler ve lezbiyenler arasında iletişim kurulmaya başlar. Feministler ve Sappho'nun Kızları bu ev toplantılarının birinde bir araya gelirler ve sonraki süreçte daha da gelişecek olan aralarındaki ilişki başlar (Başaran, 2019, p. 83).

Sappho'nun Kızları, KAOS GL'nin içinde lezbiyen örgütlenmeye yönelik çalışmalar yapmaya karar vererek 1999 yılında grubu dağıtır (Ersoy, 2019b, p. 84).⁶

2000 yılında kurulan bir başka grup da karma LGBT+ örgütlerle ilişkilenmeyi reddederek lezbiyen kadınların kendi arasında örgütlenmesi gerektiğini *savunan* Öte-ki Ben Lezbiyen Feminist Oluşum'dur (Ersoy, 2011, p. 414). Bu lezbiyen feminist oluşum, "Öte-ki Ben Lezbiyen Feminist Dergisi" adlı dergiyi hem İngilizce hem de Türkçe yayınlamış ve kadınlara ulaşmaya çalışmıştır (2011, p. 414). Bunun yanı sıra döneme ilişkin belgelerde⁷ Öte-ki Ben Lezbiyen Feminist Oluşum'un kadın dernekleriyle iletişim halinde olduğunu, lezbiyen ve heteroseksüel kadınların tanışmasına olanak sağladığını ve böylelikle bu iki grup arasındaki ilişkinin güçlendiği söylenebilir. Grubun neden ve nasıl dağıldığı ise tam olarak bilinmemektedir (İşgüzar, 2020, p. 236).

Lezbiyen ve biseksüel kadınlar, kurmuş oldukları bu topluluklar aracılığıyla kendi sözlerini, deneyimlerini ve politikalarını üretmeyi başarmışlar; bunun yanı sıra kadın hareketiyle de ilişkilenerken feminizmden politik olarak beslenmişlerdir. İlerleyen dönemde feminist gruplar ve lezbiyenler arasında daha somut ilişkilerin kurulduğu da görülmektedir. Ersoy (2011, p. 426), Ankara'da Barış İçin Sürekli Kadınlar Platformu'nda başlayan eşcinsel, biseksüel, trans ve heteroseksüel kadınlar arasındaki dayanışmanın, Kasım 2006 yılında faaliyet göstermeye başlayan ve KAOS GL ve Pembe Hayat Derneği'nden kadınların da bileşeni olduğu Ankara Kadın Platformu ile devam ettiğini söyler.

Feministler ve LGBT+ çevreler arasında kurulan ilişkiler LGBT+ hareketi için dönüştürücü bir etken olmuştur. Kadın hareketi ile de ilişkilenen lezbiyenlerin çabasıyla orta sınıf gey ağırlıklı LGBT+ hareketini daha çok sesli hale gelmeye başlamıştır (Partog, 2012, p. 174). Partog (2012, p. 174)'a göre lezbiyenlerin, geylerin erkek egemen dilden arınmış olmadıklarını fark etmesi ve hem kadın hem lezbiyen olmak üzerine düşünmeleri iki gelişmeyi beraberinde getirmiştir: LGBT+ hareket ile kadın hareketinin yaklaşması

⁶ Grup dağılırken kurmuş oldukları internet iletişim grubu Sappho'nun kızları e-grup yeniden isimlendirilerek Bilitis olarak kullanılmaya devam eder ve Bilitis kadınların internet aracılığıyla iletişim kurmasında önemli rol oynar Ersoy, B. (2011). Her Kadın Heteroseksüel Değildir. *Cogito: Cinsel Yönelimler Ve Queer Kuram, Bahar*(65-66), 411-431. .

⁷ Nazlı. (2002). Kızkardeşlerimiz ne düşünüyor? KAOS GL(72), 12-13. <http://www.kaosgldergi.com/dosyasayfa.php?id=1581>

ve geylerin kendi erkekliklerini sorgulamaya başlaması ve beraberinde gelen toplumsal cinsiyet tartışmaları.

1.2.3.2. 2000'ler, Kamusal Görünürlük ve Queer Siyaset

2000'li yıllar LGBT+ hareketinin hem kendi içinde dönüştüğü hem de kamusal alanda görünürlük kazanmaya başladığı yıllar olarak ön plana çıkar. Kamusal alandaki görünürlük kazanma süreci anti militarist hareket, kadın hareketi gibi farklı toplumsal hareketlerin de aktif biçimde sokakta politika yürütüyor olmasıyla yakından ilişkilidir.

Savaş karşıtı hareket ve kadın hareketiyle ortak eylemlerin yanı sıra LGBT+ toplulukları kendi etkinliklerini de düzenlemeye ve tek başlarına sokağa çıkmaya başlamışlardır. 1993 yılında yasaklanan ve sonraki yıllarda LGBT+ topluluklarının kendi içinde kutlanan Onur Haftası ilk defa 2003 yılında İstanbul'da yapılır. Bunun yanı sıra aynı yıl "Gey ve Lezbiyenlerin Sorunları ve Toplumsal Barış İçin Çözüm Arayışları" etkinliği düzenlenir (Güner, 2019, p. 93). Homofobi Karşıtı Buluşmalar, Onur Yürüyüşleri ve daha pek çok etkinlikle LGBT+ politik mücadelesi güçlü bir şekilde sokağın aktif bir bileşeni olur.

Türkiye'de LGBT+ mücadelenin siyasi hattını bugünle ilişkilendirmek istediğimizde ise önemli bir diğer gelişme olarak "queer" teorinin önce Türkiye akademisi ardından aktivist topluluklarla bir araya gelmesinden bahsedilebilir. Erdem'e (2012, p. 57) göre Türkiye'de birçok farklı görüşe sahip LGBT+ örgütü bulunsa da bu farklılıklar ortak bir zeminde buluşmaktadır ve bu zeminin önemli bir parçasını eşcinselliğe ilişkin özcü tanımlarının kabulü oluşturmaktadır. "Eşcinselliği değiştirilemez bir olgu olarak ele almak, "cinsel tercih" kelimesinin kullanılmasına anında tepki vermek, bu siyasetin temel refleksi arasında dikkat çekmektedir" (2012, p. 57). Erdem'e göre bu yaklaşım cinsel çeşitliliği gözetmek yerine kendisini homofobiye karşı konumlandırmaktadır. Ancak bugüne geldiğimizde bu yaklaşımın büyük oranda dönüştüğünü söylemek mümkündür. Bu dönüşüme katkı sağlayan önemli bir gelişme de queer teorinin Türkiye'de de tartışılmaya başlamasıdır.

Queer teori kamusal alanda ilk olarak 2004 yılında aktivist, akademisyen, edebiyatçı ve sanatçıların katılımıyla Boğaziçi Üniversitesi'nde düzenlenen "Queer, Türkiye ve Kimlik" başlıklı konferansla birlikte tartışılmıştır (Çakırlar & Delice, 2012, p. 14). Partog (2012, p. 176), queer teori tartışmalarının sokak aktivizmi çerçevesinde hak mücadelesi yürüten

LGBT+ bireyleri bir anlamda kaygılandırıldığını söyler ve bunu şu şekilde dile getirir: “Kendilerini daha henüz kurgulayan ve yeni görünürlük kazanmaya başlayan kimlikler tam da bu esnada kimliğin altını oyan radikal bir queer eleştiriyile karşılaştıklarında ister istemez tutucu denebilecek bir konum almışlardır” (Partog, 2012, p. 176). Bu bağlamda, kimlikler henüz tam anlamıyla anlaşılmamışken queer kavramının uzun bir süre gerilim kaynağı olduğu söylenebilir (2012, p. 176). Bu gerilimin sönümlenmesi ise yine Partog’un ifade ettiği gibi 2010 yılında Ankara’da yapılan “Homofobi Karşıtı Buluşma” etkinliğinde Judith Butler’ın “Queer Yoldaşlığı ve Savaş Karşıtı Siyaset” adlı konuşmasının büyük bir heyecanla karşılanmasıyla gerçekleşir (2012, p. 176). Bunun yanı sıra queer üzerine düşünen ve yazarların sayısının artmasıyla, queerin eşcinsellerin ezildiğini inkâr etmek, kimlikleri yok saymak veya Türkiye’deki LGBT+ hareketin var oluş sebeplerini sorgulamak anlamına gelmediği anlaşılmıştır (Çakırlar & Delice, 2012, p. 17).

Queer teorisinin hem LGBT+ hareketine hem de akademik alana oldukça büyük etkileri ve katkısı olduğunu söylemek mümkündür. LGBT+ mücadelesi kapsamında kullanılan dil ve yürütülen mücadelenin politik hattı queer kuram ile birlikte önemli dönüşümlere uğramıştır. Ancak bu dönüşümleri sadece queer teorisinin etkisi çerçevesinde açıklamak mümkün değildir. 2010’lu yıllarla birlikte Türkiye’nin hızlı değişen ve oldukça yoğun olan politik gündemi, LGBT+ siyasetini de belirleyen başlıca etken olmuştur.

1.3. AÇILMA VE AÇILMA HİKAYELERİ

1.3.1. Açılma

Heteroseksüel anlatı içinde queer öznelerin kendi cinsel yönelimlerini ve kimliklerini keşfetme ve bu keşfi kamusal olarak beyan etme süreci “açılma” olarak ifade edilir. (Miller, 2008, p. 4), açılmayı bireyin cinsel yönelimini kabullenme ve kendisini queer, gey, lezbiyen, biseksüel olarak ifade etmesi şeklinde tanımlar.

Açılma kavramının (coming out) tarihine baktığımızda 1930’lardan günümüze dek önemli değişikliklere uğrayarak geldiği söylenebilir. Kavramın ifade ettiği anlama dair değişikliklerin izini sürerken belirli toplumsal dönüşümler ve politik mücadele biçimlerine bakılabilir. Özellikle 1960’ların sonundan itibaren Amerika ve Kıta Avrupa’sında yaşanan sosyo-politik gelişmeler, açılma hikayeleri bağlamında oldukça önemlidir çünkü bu

dönemde açılma kavramı “dolap” metaforuyla ilişkilendirilerek modern eşcinsel kimliğin kurulmasına kapı aralamış ve gey ve lezbiyenlerin politik mücadelesinde kurucu bir sembol olmuştur. 1980’lerle birlikte değişen dünyada ise açılmak çok daha katmanlı ve karışık bir süreç olarak ele alınmaya başlanmış ve dolap metaforunun kullanımına yönelik eleştiriler ortaya çıkmıştır.

Açılmaya ilişkin literatürün de toplumsal hareketlerle ve kültürel değişimlerle birlikte şekillendiğini söylemek mümkündür. Örneğin, 1970’lerde psikoloji literatüründe belirmeye başlayan LGBT+ bireylerin kimlik gelişim modelleriyle ilgili çalışmalar (Klein et al., 2015, p. 298), dönemin kimlik mücadelesi ekseninde yükselen politik hareketleri ile ilişkili olarak düşünülebilir. 1990 ve 2000’li yıllarda ise post yapısalcılığın ve queer teorisinin etkisinde açılmaya ilişkin literatür genişlemiş ve farklı kuramsal tartışmalar ortaya çıkmıştır. Eve Sedgwick Kosofsky’nin *Epistemology of the Closet* (1990) isimli çalışmasının ve Steven Seidman’ın etnografik çalışması *Beyond the Closet* (2003)’in, açılma literatüründe oldukça önemli bir yere sahiptir. Bunun yanı sıra, Halperin’in⁸ ve Chauncey’nin⁹ yapmış olduğu tarih çalışmaları ve feministlerin yeni bir tarih yazımı ve metinleri tekrar yazma stratejisi ortaya koymaları ile yeni bir queer tarih belirmeye başlamıştır.

1.3.1.1. Açılma Kavramı

Chauncey açılma kavramının, yirminci yüz yılın başlarında evlenme yaşı gelen genç kadınların sosyeteye takdim edilmesi için düzenlenen açılma balolarına atıfla kullanıldığını söyler (Chauncey’den aktaran Scott, 2018, p. 146). Evlenme yaşı gelen genç kadınlar kendileri için düzenlenen balolarda “açılarak” kendilerini topluluğa tanıtmış ve evlilik için hazır olduklarını ilan etmiş olurlar. Eşcinsellerin, açılma kavramını kullanmaları da kadınlarla kurulan bir benzerlik ilişkisi üzerinden şekillenmiştir. Eşcinselliğinin farkına varmış olan erkekler, evlenmeye hazır olan genç kadınlara benzer şekilde kendi alt kültürel etkinliklerinde “gey dünyasına” adım atarak eşcinselliklerini kabullenir ve topluluğa dahil olur. Bu benzerliğin nasıl kurulduğu ve “gey dünyasının” ne

⁸ Chauncey, G. (1995). *Gay New York: Gender, Urban Culture, and the Making of the Gay Male World 1890-1940*. Basic Books. <https://doi.org/10.2307/2076502>

⁹Halperin, D. (1990). *One Hundred Years of Homosexuality*. Routledge.

anlatmakta olduğu ise dönemin toplumsal, politik ve kültürel koşulları üzerinden açıklanabilir.

Kavramın kullanılmaya başlandığı 1930'ların toplumsal yaşantısında eşcinsellik büyük şehirlerde alt kültürel örgütlenmeler aracılığıyla yaşanmakta, çok katmanlı, zengin ve karmaşık bir yaşantıyı ifade etmektedir ve bu yaşantı "gey dünyası" metaforu ile tanımlanmaktadır (Winning, 2011, p. 76). Bu bağlamda açılmak 1930'ların toplumsal yaşantısında eşcinsel öznenin gey dünyaya adım atmasıdır. Kişinin kamusal bir görünürlük elde etme motivasyonundan çok, kendi cinselliğini yaşayabildiği alt kültürel gruplarla tanışması söz konusudur. Chauncey, bu dönemde coming out (açılmak) terimi yerine brought out (çıkartılmak) teriminin daha sık kullanıldığını dile getirir. "Brought out" kavramı kişinin başka biri tarafından eşcinsel uygulamalara dahil edildiği; başka bir eşcinsel aracılığıyla gey dünyayla tanıştırılmasını ifade etmektedir. Bu iki terimin kullanımının da salt bireysel bir edim olmaktan çok daha kolektif bir sürece işaret ettiğini belirtmek gerekir (Chauncey, 1995, p. 8).

Açılmak, yirminci yüzyılın erken dönemlerinde erkek eşcinsellerin cinsel yönelimlerini fark etme ve gey dünyasına adım atmasıyla tanımlanırken 1950'lerde kişinin ilk eşcinsel cinsel deneyimini ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır (Chauncey, 1995, p. 8). Açılmanın günümüzdeki kullanımını belirleyen ve politik eşcinsel hareketi bağlamında önemli gelişmelere alan açan temel değişimler ise 1960'lı yıllarla birlikte yaşanmaya başlamıştır. 1960'larla birlikte açılmanın ifade ettiği anlam eşcinsel öznenin cinsel yönelimini, deneyimini veya kimliğini heteroseksüel dünyayla paylaşması anlamına dönüşmüştür. Chauncey (1995, p. 8)'nin ifadesiyle: "kişinin açıldığı kritik kitle, gey dünyasından heteroseksüel dünyaya kaymıştı". Açılma kavramının, gey ve lezbiyen kimliklerinin kurulması, bu kimlik etrafında politik mücadele yürütülmesi ve ortak bir geçmiş anlatısı ve geleceğe bakma biçimi geliştirilmesi konusunda işlevsel olduğu ve merkezi bir rol oynadığı da söylenebilir.

1960'ların ortasında oldukça yaygın bir anlatı haline gelen açılma kavramı "dolap" metaforuyla ilişkilendirilmeye başlanır (Scott, 2018, p. 146). Bu ilişkilendirme, geçmişe ilişkin bir anlatı kurarken aynı zamanda politik bir örgütlenme ve güçlenme sürecine de zemin hazırlamıştır.

1.3.1.2. Dolap Metaforu

Winning dolabı, kişinin cinsel kimliğini kamusal alanda ifade etmeyerek içinde yaşıyor olduğu ya da ötekileştirilen cinsel yönelimini, davranışını uyarlayarak yaşattığı özel bir gizlenme mekânı olarak tarif eder (Winning, 2011, p. 70). Metaforun ortaya çıkışı utanç verici ve saklanması gereken bir sır anlamına gelen “dolaptaki iskelet (skeleton in the closet)” ifadesine dayanır (Scott, 2018, p. 146).

Dolap kavramsallaştırması çerçevesinde eşcinselliğin, saklanması gereken bir sır ve utanç kaynağı olarak görüldüğü ve eşcinsellerin dolapta yaşamaya itildiği ifade edilir. Eşcinselleri dolaba iten ise heteronormativite ve onun sonucunda oluşan ötekileştirme ve damgalama süreçleridir (Scott, 2018, p. 146). Gey ve lezbiyenler, utanç, suçluluk, korku gibi olumsuz duygular içerisinde kim olduklarını gizleyerek hareket etmekte ve bu durum sosyal izolasyona, çevrelerindeki insanlardan duygusal olarak uzaklaşmaya; dolayısıyla sistematik olarak zarar görmelerine sebep olmaktadır (Seidman, 2003, p. 30).

Dolap metaforu temel olarak içerisi/dışarısı ikiliği kurarak bir “görünürlük” sorunu çerçevesinde işlemektedir. Dolapta yaşamak gizli bir yaşantı sürmek ve görünmez olmakla ilişkilendirilirken dolaptan çıkmak görünürlük sağlayarak politik bir özne olmanın anahtarı haline gelir. Görünür olmanın eşcinsellerin özgürleşmesi noktasındaki potansiyeli on dokuzuncu yüzyılın sonlarından bu yana çeşitli tartışmaların konusu olmakla birlikte (Scott, 2018, p. 148) sembolik olarak Stonewall Direnişi (1969)¹⁰ ile ilişkilendirilen 1970’ler döneminde artık politik mücadelenin merkezi hattı olmuştur. Gey ve lezbiyenler dolaplarından çıkarak, kendilerine dayatılan olumsuz etiketleri reddederek yeni bir eşcinsel kimliği inşa etmiş ve gizlenmek yerine cinsel farklılıklarını kamusal alanda kutlayarak eşcinselliklerini görünür kılmışlardır (Scott, 2018, p. 146).

Plummer (1995, p. 82) da açılma hikayelerinin bu dönemin merkezi anlatısı haline geldiğini ifade eder. Gey ve lezbiyenler geçmişteki anlatıları demitolojize ederek kendi geçmişlerine ilişkin yeni bir anlatı kurmuşlar ve gey ve lezbiyen tarihini bulmanın yeni bir yolunu keşfetmişlerdir (1995, p. 82). Tıp, kilise, devlet gibi otoriteler tarafından tanımlanan eşcinsellik anlatılarının karşısında gey ve lezbiyenlerin kendi hikayelerini

¹⁰ 28 Haziran 1969 yılında New York Greenwich’de eşcinsellerin takıldıkları bir mekân olan Stonewall Inn’e polis baskını gerçekleşmiş ve eşcinseller bu saldırının karşısında günler süren bir direniş göstermişlerdir ve bu direniş eşcinsel tarihi bağlamında sembolik bir öneme sahiptir.

kurmaları ve anlatmaları oldukça önemlidir. Ancak Plummer'ın da ifade ettiği gibi “dolaptan çıkmak (coming out of the closet)” geçmişe bakmanın ve gey lezbiyen tarihi yazmanın yeni bir yolunu kurmuş olmakla birlikte diğer büyük anlatılar gibi kendi mitlerini de yaratmış gibi görünmektedir.

Chauncey (1995, p. 6) 1960 öncesi dönemde, gey hareketine ilişkin kayıtlarda veya gey ve lezbiyenlerin belgelerinde (günlük, roman ve mektup gibi) “dolap” metaforunun kullanılmadığını belirtir. İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemdeki gey yaşantısına ilişkin tarihin neredeyse tamamen unutulduğunu söyleyen Chauncey (1995, p. 1) *izolasyon miti, görünmezlik miti ve içselleştirme miti* olarak tanımladığı üç mittten bahseder. Dolapta yaşıyor oldukları varsayılan geylerin aslında New York şehir yaşantısı içinde görünür olduğu, çeşitli iç içe geçmiş alt kültürel örgütlenmelere sahip olduğu ve birtakım mücadele pratikleri olduğunu dile getirir (1995, pp. 2-6).

Chauncey'nin çalışmasının da bize gösterdiği şekilde “dolap” anlatısı ile şekillenen gey ve lezbiyen tarihi ve önceki kuşakların dolapta yaşıyor olduğu yaklaşımı belirli noktalarda faydalı olmakla birlikte sınırlı ve eksik bir yaklaşım olacaktır (Winning, 2011, pp. 76-77). 1970'lerin politik ikliminden geçmişteki eşcinsel yaşantısına bakarken, eşcinsellerin dolaba girdiği 1950'lerin ötesi unutulmuş, kendisini çok katmanlı ve kapsamlı “gey dünyası” içerisinde tanımlayan özneler bir dolap anlatısının içine kapatılmış gibi görünmektedir.

1.3.1.3. Dolaptan Sonra

Dolap anlatısı içerisinde kurulan eşcinsel politik hareketi ve bir kimlik olarak eşcinsellik zamanla değişmeye başlamıştır. 1980 ve 1990'lardan itibaren dolap metaforu ve açılma kavramı post-gey ve queer literatürünü üreten ve şekillendiren çeşitli eleştiriler doğrultusunda dönüşmüştür. Bir tarafta queer tarihi yeniden yazılırken, yaşanan toplumsal değişimlerle birlikte, yeni eşcinsel yaşantısını veya kimliğini açıklamak bağlamında dolap metaforu eksik ve sınırlı kalmış gibi görünmektedir.

Queer teorinin önemli isimlerinden Eve Kosofsky Sedgwick (1990), dolap metaforu ile düşünmenin modern Batı kültürünün ikiliklerle düşünme geleneğine paralel olarak işlediğini dile getirir ve bu ikiliklerin sınırlayıcı olduğunu ifade eder (Scott, 2018, p. 146). Bu ikili düşünme matrisi içinde, dolaptan çıkmak ses çıkarmak ve konuşmakla, dolapta

yaşamak ise gizlenmek ve sessizlikle ilişkilendirilir. Sedgwick bu noktada Foucault'ya referansla, konuşmak ve susmak arasında mutlak bir sınırın çizilemeyeceğini, dolayısıyla sessizlik olarak adlandırılanın içindeki anlamların da gözetilmesi gerektiğini dile getirir. Temel olarak kavramın ikili işleyen mantığına eleştirel yaklaşır (Sedgwick, 1990, p. 3). Günümüzde, heteronormatif bir yapı ve onun karşısında baskı altında tutulan ve gizli bir yaşam sürmek zorunda bırakılan gey ve lezbiyenler yerine, heteronormatif yapının içinde hareket eden, onu yeniden üreten ve çeşitli direniş pratikleri ortaya koyan queer öznelerden bahsedilebilir.

Bir diğer eleştirel yaklaşım ise yine queer teori ile bağlantılı olan *post closet* veya *post-gay* olarak adlandırılan bir grup tartışma içerisinden gelmiştir. Seidman (2003, p. 62), 1980'lerle birlikte eşcinsellerin kamusal dünyanın görünür bir parçası olduğunu ifade eder. Eşcinsellerin kazanmış olduğu görünürlük, eşcinselliğin görünür olmadığı dönemlerdeki yaşantı ile yeni kuşağın yaşantısı arasında farklılıklara yol açar ve eşcinsellerin kendilerini tanımlama ve ifade etme biçimlerini değiştirir. Dolap metaforu, yalnızca heteroseksüel baskının varlığında ve eşcinsel kimliğinin asıl kimlik olmasıyla bağlantılı olarak anlam kazanmaktadır; oysaki eşcinsel kimliği artık bireylerin kimliğinin bir parçasını oluşturmaktadır, tamamını değil (2003, p. 8). Seidman (2003, pp. 8, 31), dolabı hayatı şekillendiren bir model olarak kavramanın faydalı olabileceğini dile getirerek dolapta yaşamının ifade ettiği anlam ve yaşanan deneyimler, cinsiyet, yaş, sınıf, ırk gibi birçok farklı sosyal gerçeklikle ilişkili olarak farklılaşmakta olduğunu; dolayısıyla dolaplardan bahsetmenin mümkün olduğunu ifade eder.

Dolap metaforuna yönelik eleştirel yaklaşımların temel olarak homoseksüel/ heteroseksüel, içerisi/dışarı, görünürlük/ gizlenmek gibi ikiliklere karşı çıktığı ve daha parçalı ve akışkan bir faillik kavrayışı çerçevesinde dile getirildiği söylenebilir. Açılma hikayeleri anlatıldıkça farklı öznelerin sesi farklı hikayeler aracılığıyla duyulmaya başlanmıştır. Eşcinsel özgürleşme hareketinin kazanımları ile değişen dünyayla birlikte farklı seslere kulak vermek olanaklı hale gelmiştir. Bugün bu çok seslilik ortamında, açılmak çok daha geniş kapsamlı, karmaşık ve iç içe geçmiş süreçleri anlatan bir ifade olarak karşımıza çıkar. Açılmak, birçok farklı toplumsal kimliğin (ırk, sınıf, cinsiyet, yaş vs.) ve toplumsal dinamiklerin etkileşimi sonucu ortaya çıkan öznel bir deneyimi ifade eder.

1.3.2.Açılma Hikayeleri

Eşcinsel arzu ve deneyimler tarih boyunca var olmuştur ancak bu arzu ve deneyimlerin adlandırılma ve deneyimlenme biçimi her dönemin sosyo-kültürel ve politik gerçeklikleri içerisinde belirlenmiştir (Plummer, 1995, p. 81). Toplumsal değişimler yeni faillikler ve yeni politika biçimlerini gündeme getirmektedir. On dokuzuncu yüzyılda olumsuz etiketlerle hastalık kategorisi altında ele alınan “homoseksüellik” 1970’lerde güçlü bir örgütlenme ve kimlik edinme süreci yaşamış, ardından gey ve lezbiyen kimlikleri de “queerleşerek” yeni bir faillik biçimine dönüşmüştür. Açılma hikayelerinin anlatılması ve duyulması ise bu toplumsal dönüşümlerle yakından ilgilidir. Bu bağlamda, açılma hikayelerinin ne zaman; nerede anlatıldığı ve ne anlatmakta olduğu toplumsal ve tarihsel bir sürecin parçasıdır.

Plummer (1995, p. 120) hikayelerin en iyi duyulabilecekleri zaman anlatıldığını söyler. 1970’lerden önce gey ve lezbiyenler hikayelerini anlatsalar dahi bu hikayeler kamusal olarak neredeyse hiç duyulmamıştır (1995, p. 120). Oysa 1970’lerle birlikte gey ve lezbiyenlerin cinsel farklılıklarını kabul etmesi ve bunu kamusal olarak ilan etme süreçlerini anlatan açılma hikayeleri geniş ölçekte duyulur ve anlatılır olmuştur. Gey ve lezbiyenler kendilerine barlar, gey ve lezbiyen merkezleri, rap grupları, kitapçılar gibi alanlar oluşturarak hikayelerini birbirleriyle paylaşmış; bunun yanı sıra medyada şiirler, biyografiler, filmler, gazeteler vs. aracılığıyla heteroseksüel toplumsal dünyaya da seslerini duyurmuşlardır (1995, p. 82).

Hikayelerin duyulabilir olması ve politik mücadeleler arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Gey ve lezbiyenlerin örgütlenmesini mümkün kılan ve onları güçlendiren de açılma hikayeleri çerçevesinde kimliklerini kurmak, hikayelerini anlatabilmek, kendi ortak geçmişlerini ve ortak dillerini kurabilmek olmuştur.

"Hikayelerin duyulması için topluluklara ihtiyacı vardır, ancak toplulukların kendisi de hikaye anlatılarak inşa edilir. Hikayeler insanları etraflarında toplar: izleyicileri çekmeleri gerekir ve bu izleyiciler daha sonra ortak bir algı, ortak bir dil ve bir ortaklık oluşturmaya başlayabilir" (Plummer, 1995, p. 174).

Gey ve lezbiyenler de açılma hikayelerini anlatarak kendi topluluklarını kurmuş ve kimliklerini inşa etmişlerdir. Gey ve lezbiyenlerin kimliklerini ve topluluklarını kurmalarına olanak sağlayan, 1960 ve 1970 yılları arasında anlatılan açılma hikayeleri Plummer’ın kavramsallaştırdığı biçimiyle “modernist masallardır.”

1.3.2.1. Plummer ve Açılma Hikayeleri: Modernist ve Geç Modernist Masallar

Modern dünyanın cinselliğe ilişkin her türden anlatıyla dolu olmasına karşın yirminci yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte hızlı bir şekilde çoğalan ve gelişen önemli bir ana modelden bahsedilebilir (1995, p. 49). Plummer'ın "modernist masallar" olarak tanımladığı bu modeldeki hikayeler; cinselliğe ilişkin ıstırap (suffering), hayatta kalma (surviving) ve üstesinden gelme (surpassing) hikayeleridir; derin bir acıdan, bir hayal kırıklığından, cinsellikle bağlantılı olarak algılanan bir ıstıraptan bahseden kişisel deneyim hikayeleridir (1995, pp. 49,50). Plummer, bu hikayelerde belki de bozulması gerekli olan bir sessizlikten ve gizlilikten bahsedildiğini, eyleme geçme ihtiyacının anlatıldığını söyler; bir şeyler yapılmalı ve çekilen acı dindirilmelidir (1995, p. 50).

Plummer'a göre tüm bu hikâye türleri (suffering, surviving, recovery), kendi içinde belirgin farklılıklara sahip olmakla birlikte önemli ortaklıklara da sahiptir. Modern dünyada tanınabilir bir kalıba, biçime ve türe sahip olmakla birlikte kökleri klasik *kurtuluş (redemption)* ve *dönüşüm (transformation)* hikayelerinde yatar (1995, p. 50). Bu noktada Plummer, daha önce duyulmamış bu hikayelerin, yirminci yüzyılın yarısından itibaren nasıl her yere yayıldığı sorusunu sorar -ki bu kitap boyunca takip edilen başlıca sorulardan biridir- ve ilerleyen sayfalarda bu soruyu yanıtlarken cinselliğe ilişkin modernist hikayelerin bu kadar yaygın olmasının -*başarılı olmasının*- sebeplerinden birinin, bu hikayelerin insanlık mirasının bir parçası olan ve dinleyiciler ve anlatıcılar tarafından duygusal olarak tanımlanabilen çok daha geniş insan öyküleri adına konuşmaları olduğunu söyler (1995, pp. 50, 55). Bir diğer şekilde ifade etmek gerekirse bu hikayeler "büyük hikayeler anlatırlar"¹¹ (1995, p. 55).

Plummer bu argümanını modernist hikayelerin temel öğelerini inceleyerek açıklar. Hikayeleri incelerken dikkat çeken ortak ilgi alanlarından birinin hikayenin altında yatan örüntü; bu örüntünün işlevi ve yapısı olduğu söylenebilir (1995, p. 54). Plummer, ünlü Rus biçimci Propp'un Rus masallarına uyguladığı bu yaklaşımın önemli bir edebiyat

¹¹ "They tell grand stories." Plummer, K. (1995). *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds*. Routledge.

geleneğine aracılık ettiğini söyler. Bu gelenek bağlamında hikayeler temel yapısal unsurları çerçevesinde analiz edilmektedir (1995, p. 54).

Bu noktada Plummer kendi incelediği modernist hikayelerde karşılaştığı üç ortak unsurdan bahseder:

1. *Acı çekme (suffering)*: Olay örgüsünde gerilimi sağlayan bir acı çekme (ıstırap) durumu vardır.
2. *Kriz (crisis), dönüm noktası (turning point) veya aydınlanma (epiphany)*: Gerilim bir şekilde dindirilmeli, bir şeyler yapılmalıdır. Bu bir kırılma noktası, üstesinden gelinmesi gereken bir kriz veya bir aydınlanma olarak adlandırılabilir. Sessizlik bozulur.
3. *Dönüşüm (transformation)*: Sessizliğin bozulmasıyla birlikte bir dönüşüm gerçekleşir.

Bu şablon bir adım daha ileriye götürüldüğünde, Propp'un geleneğini takip eden Elsbree modern hikayelerde sınırlı sayıda genel olay örgüsü bulunduğunu iddia etmektedir (1995, p. 54). Elsbree, *The Rituals of Life: Pattern in Narratives* kitabında bir hikayeyi anlamlandırmamızı sağlayan az sayıda "arketipsel eylem", "temel ritüel mod" bulunduğunu söyler (Elsbree'den aktaran Plummer, 2001, p. 188). Beş kategoride açıkladığı "arketipsel eylemler" şu şekildedir:

1. Yolculuğa Çıkmak (Taking a Journey)
2. Acıya Katlanmak (Enduring Suffering)
3. Bir Mücadeleye Katılmak (Engaging in a contest)
4. Tamamlanma Peşinde Olmak (Pursuing Consummation)
5. Bir Yuva Kurmak (Establishing a Home)

Elsbree'ye göre bu beş modun her biri, insan deneyiminin temel bir kategorisinde benliğin başarısızlıklarının ve başarılarının dramatize edilmesidir (Elsbree'den aktaran Plummer, 2001, p. 188). Hikayelerin yapısını ele alan bu temel yaklaşımlar doğrultusunda modernist açılma hikayelerine ilişkin bir şablon çıkarmak da mümkündür. Plummer cinselliğe ilişkin ıstırap hikayeleri (stories of sexual suffering) başlığı altında ele aldığı açılma hikayelerinde modernist masallara dair analizine paralel biçimde *acı çekme, aydınlanma ve dönüşüm* aşamalarının olduğunu (1995, p. 54); bu hikayelerin

kişinin kendi özünü, esas gerçekliklerini bulmak için başlayan bir keşif yolculuğu olarak anlatıldığını söyler (1995, p. 55).

Plummer (1995, p. 55)'ın bu yolculuğu nasıl tanımladığına bakmak gerekirse:

- Yolculuk genellikle erken döneme ilişkin hatırlanan bir “farklılıkla” başlar ve bunun neden böyle olduğunu keşfetmek için yıllar geçer.
- Cinsel arzular, yalnızlık, sır, utanç gibi deneyimlenen korkunç acılar dile getirilir.
- “Bir düşman yaratılır: Aile, arkadaşlar ve nihayetinde tüm homofobik, heteroseksist, patriyarkal, ırkçı, sınıfçı ve katlanılmaz “düzcinsel” dünya”. Plummer’a göre bazı hikayelerde bu durum güçlü bir şekilde tartışılırken kimi hikayelerde de çekilen acı (suffering) için bir zemin olarak sessizce işler.
- Yavaşça kişinin özü ortaya çıkar: “Ben lezbiyenim” veya “Ben geyim.” Böylelikle, kişi giderek daha açık olmaya başlar. “Dolaplar, içinde yaşamak için değildir.”
- “Ve yol boyunca diğer zorluklara rağmen, eğer kişi şanslıysa eve varır: açılmak, güçlü bir kimliğe bürünmek, bir topluluğun parçası olmak.

Bu şablondan hareketle modernist açılma hikayelerinde genellikle bir “farklılık” sezgisiyle başlayan, çeşitli zorluklarla geçen bir süreç ve bu sürecin sonunda eşcinsel kimliğinin kurulduğu, kişinin bir topluluğun parçası olarak sonlanan bir yolculuk hikayesinin anlatılmakta olduğu söylenebilir.

1960’ların ortasından itibaren güç kazanan modernist açılma masallarının aradan geçen on yıllarla birlikte değişmeye başlamıştır. 1970 ve 1980 yılları arasındaki dönemde lineer ve aşamalı olarak anlatılan açılma hikayelerinin yerine sınıf ve ırk gibi katmanlara sahip, daha farklı formlarda ve hayatın daha erken dönemlerinde anlatılabilen hikayeler ortaya çıkmaya başlamıştır (1995, p. 139). Bu hikayelerin görünür olması, hikayelerin yayılmasıyla ve çoğalmasıyla bağlantılı olarak ele alınabilir. Hikayeler çoğaldıkça çeşitlilik artmış ve beyaz, orta sınıf anlatıların hakimiyeti devam etse de, farklı ırk ve sınıftan hikayelerin sesleri de yavaş yavaş duyulmaya başlamıştır (1995, p. 95).

Bu çeşitlilik 1980'li yıllar ve sonrasındaki anlatıları dönüştüren önemli bir etken olmuştur. Bir diğer etken ise 1980'lerin başında ortaya çıkan ve gey ve lezbiyenlerin yaşantısını büyük ölçüde değiştiren AIDS epidemisinin yaşanmasıdır (1995, p. 95). Hastalık, toplumsal bir kaygıya sebep olurken genellikle erkek eşcinselliği ile ilişkilendirilmiştir. Bu durumun gey ve lezbiyenlere yönelik olumsuz tutumların ortaya çıkmasına sebep olduğu; ayrıca medyadaki ve politikadaki söylemlerin bu olumsuz tutumları hem ürettiği hem de desteklediği söylenebilir (Brown, 2011, p. 14; Weeks, 2016, p. 139). Yaşanan AIDS süreci ile birlikte eşcinsel topluluklar ve hikayeleri değişmiştir. Gey ve lezbiyen kimlikleri çerçevesinde örgütlenen topluluklar hızlı bir aktivist hareket örgütleyerek yeni bakım ve destek kurumları ortaya koymuştur (1995, p. 95). Plummer (1995, p. 95) bu dönemde anlatılan hikayelerin AIDS gerçekliğiyle birlikte genellikle "trajik" bir boyuta da sahip olduğunu dile getirir.

1980'li yıllar ayrıca büyük anlatıların düşüşüne tanık olur. Kimliklerin ve anlamların çoğaldığı, ilişkisellik içinde tanımlandığı, akışkanlaştığı ve birbiriyle eklemlendiği bir toplumsal süreç ortaya çıkar. Anlatılan açılma hikayeleri de dönüşen sosyal, kültürel ve politik düzlemle birlikte değişmeye başlamıştır. Yeni bir bireycilik, sekülerleşme ve liberalleşme anlatısı etrafında değişen dünyada (Weeks, 2007, p. 7) artık sabit ve tutarlı eşcinsel kategorilerinden bahsetmek mümkün görünmemektedir. Bunun yanı sıra, ortaya çıkan yeni tüketiciliğin gey ve lezbiyenleri yeni bir pazar olarak gördüğünü ve sisteme entegre ettiğini, medyada yeni temsillerin ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Brown, 2011, p. 20; Weeks, 2007, p. 104). Yaşanan tüm bu gelişmeler çok daha çeşitli ve katmanlı yeni hikayelerin anlatılmasına olanak sağlamıştır.

Post-yapısalcılığın ve AIDS krizinin etkisiyle şekillenen queer teori, yeni bir faillik ve politika biçimi ortaya koyarak gey ve lezbiyen kimliklerine yönelik radikal bir sorgulama yaparak ve "queer" özneyi ilan etmiştir (Özkazanç, 2015, p. 100). Literatürdeki post-gey tartışmalarının da yeni bir eşcinsel özne tasvir etmekte olduğu söylenebilir. Eşcinsellik, kişinin keşfedilmeyi bekleyen gerçek özü olarak kavranmak yerine kimliğinin bir parçası olarak kavranmaya başlanmıştır (Brown, 2011, pp. 18-19). Seidman (2003, p. 88), artık gey ve lezbiyenlerin dolabın dışında yaşarken kendilerini ve eşcinselliğin yaşamlarındaki yerini ifade etmek konusunda daha serbest olduklarını dile getirir

Değişen öznellikler kişinin kendisiyle ve dünyayla kurduğu ilişkinin değişmesi anlamına gelmektedir. Bu durumda, queer (ya da post-gey) öznelerin anlatmakta olduğu açılma

hikayeleri de değişir. Büyük anlatılar dağıldıkça ve bölündükçe, kişisel anlatıların daha çoğulcu ve çeşitlilik içeren hale gelmesi kolaylaşmaktadır (1995, p. 142). Heteroseksist anlatı feminizm ve LGBT mücadeleleri ile aşındıkça bu anlatıdan kopmanın hikayesini anlatan açılma hikayeleri çok daha çeşitli ve çok daha katmanlı hale gelmiştir. Bu noktada Plummer değişen bu hikayeleri *geç modernist hikayeler* olarak tanımlar ve bu dönemdeki dönüşümleri dokuz temel madde de açıklar (Plummer, 1995, pp. 138-142):

1. Modern dönemde anlatılan egemen masalların aksine cinsel yaşantı artık keşfedilmeyi bekleyen, bütünsel bir öz, hakikat olarak görülmez; yalnızca - parçalanmış ve benzeşmeyen, gizlenmiş ve kaybolan- parçalar vardır. Plummer buna örnek olarak; gey ve lezbiyenlerin hikayelerinin genellikle özcü bir eşcinsellik fikri etrafında bir araya gelen gey ve lezbiyen hareketler tarafından şekillenirken queer teoriler ile birlikte bu yaklaşımın zayıflamaya başladığını söyler. Yeni hikayeler, her yerde var olan farklılıkları gözetir, bu farklılıklara kulak verir.
2. Yeni hikayeler ironik bir dille anlatılmak üzeri eski hikayeleri ödünç alır ve onları tekrar eder. "Sanki bir nesil eski hikayelerden bıkmış ve şimdi durmadan onlarla oynuyor".
3. "Hikayeler belirsizliklerle doludur: Potansiyel olarak mevcut olan ve mevcut olmayan sonsuz seçeneklerle dolu bir olasılıklar süpermarketi her tarafa sirayet etmeye başlayabilir". Doğrusal bir ilerleme sunan eski hikayeler parçalanır. Aşamalı bir süreci anlatan¹² eski açılma hikayeleri de bozulur; daha genç yaştaki gey ve lezbiyenlerin kendi hikayelerini farklı yollarla, daha erken yaşlarda, ırk ve sınıfla iç içe geçmiş şekilde daha az doğrusal olarak anlattığı görülür.
4. Kimlikler bulanıklaşır ve değişir.
5. Büyük hikâye duygusu bozulur. "Tüm büyük anlatılar artık ölüdür. Eski dil klişeleşmiş, anlamdan yoksundur."

¹² Plummer, eşcinsel kimliğin genellikle dört aşamalı biçimde kurulduğunu söyler. Ibid.:

1. Duyarlılaşma (Sensitisation)
2. Anlamlandırma (Signification)
3. Alt- kültürleşme (Sub-Culturalisation)
4. Sabitleme (Stabilisation)

6. Aşırılığın dili kullanılır. “Hiperbolik çılgınlık hikayeleri istila etmeye başlar.”
7. Birçok hikaye gösterişli, parlak, yüksek teknoloji, ticari ve tüketimci hale gelir.
8. Hikayeler yeniden metinleştirilir. Anlam sabitlenebilir olmaktan çıktığı için her türlü kültürel fenomen yeniden okunabilir hale gelir, farklı okumalar mümkündür.
9. Yaklaşan başka bir değişime doğru ipucu olarak; özneler tüm karmaşıklığına karşın kendi hakkındaki gerçekleri bulmak çabasında metinler okurken, gelecekte sonsuz eğlenceli/ironik anlatı katmanlarına daha yakın okumalar getirebilirler. Üretilen anlatılar daha az tutarlı ve çoğulcu oldukça yapılan okumalar da buna göre şekillenir.

Plummer, geç modern dönemin hikayelerini bu maddeler çerçevesinde düşünürken önemli bir argüman ortaya koyar: Cinselliğe ilişkin modernist hikayelerin (suffering, surviving ve recovery) bir kısmı yukarıdaki geç modern dönemin hikâye anlatımından etkilense de bu hikayeler anlatılırken çoğunlukla modernist gelenekler ön planda olmaya devam etmektedir (1995, p. 143). Bu argümanını şöyle temellendirir:

- Hala bir hakikat (gerçek) iddiası vardır: Örneğin “açılmak” hala bir anlam ifade eder
- Hala geleneksel bir zaman ve nedensellik vardır: Hikayeler genellikle lineer işler ve sorunları açıklarken önceki etkenler esas alınır
- Hala Aydınlanmacı bir ilerleme fikri vardır.
- Hala, anlatılanlar bir gerçeklik ifade eder: Hikayelerde anlatılanlar bir şekilde gerçeğin temsili olarak aktarılır.

1.3.3. Türkiye’de Açılma Hikayeleri

Plummer’ın da söylediği gibi hikayeler en iyi duyulabilecekleri zaman anlatılır. Türkiye’de açılma hikayelerinin kamusal olarak anlatılmaya ve duyulmaya başladığı dönemse 2000’lerin başına denk düşer. 80’lerin sonu ve 90’lı yıllarda örgütlenme deneyimi içinde olan LGBT+ toplulukları, feministlerin bilinç yükseltme gruplarına benzer biçimde bir araya gelerek deneyimlerini paylaşmaya, ortak dillerini kurmaya başlamışlardır.

Toplantılarda bir araya gelmeye başlayan gey ve lezbiyenler birbirlerine açılarak ortaklıklarını keşfetmişler, kendilerine dayanışma alanı yaratmışlardır. Bunun yanı sıra “açılmayı” konu edinen metinler LGBT+ toplulukların yayınları aracılığıyla dolaşıma girmiştir. Örneğin KAOS Dergi “Kaos Şanlıyor”¹³ diyerek *ortaya çıktığı* 1994 yılından itibaren açılma ile ilgili çevirilere ve yazılara yer verdiği görülebilir.

Alan (2019, p. 8), eşcinsel hareketin ilk ve en uzun soluklu yayınlarından biri olan Kaos GL Dergisi kapsamında eşcinsel kimliğini tematik ve söylemsel olarak nasıl inşa edildiğini ele alan doktora çalışmasında, derginin yayınlandığı ilk yıllarda eşcinsellerin sosyal dünyayı tutarlı bir heteroseksizm ve homofobi içinde tanımladıklarını, ilk beş yılın ardından kendilerini tanımlamanın bir yolu olarak, kolektif ve birleştirici bir eylemin kurulması noktasını vurguladıklarını dile getirir. İlk dönem metinlerinde toplum “*karşı olumsuz-öteki*” çerçevesinde inşa edilirken dönemin sonuna doğru grup dayanışması oluşturması bağlamında *olumlu-kendi* söylemi ön plana çıkmaya başlar (2019, p. 8).

Bu bağlamda bu ilk dönemdeki anlatıları bir önceki bölümde de tartışıldığı şekilde Plummer’ın belirlediği modernist bir çerçeve içerisinde değerlendirmek mümkün görünmektedir. Eşcinsel kimliği, heteroseksüel dünyanın içindeki eşcinsel bireyler tarafından yeniden tanımlanarak olumlu niteliklere sahip bir kimlik olarak inşa edilir ve eşcinsellerin özgürlüğü için verilecek politik mücadelenin temelleri de buradan şekillenir. Açılmanın da modernist bir çerçevede, kişinin kendi eşcinselliğini fark etmesi ve ardından bu kimliği kabul etmesini anlatan bir “yolculuk” olarak ele alındığı söylenebilir. Alan (2019, p. 160)’ın çalışmasında “açılma” söz konusu olduğunda bu kavramın hem bireysel hem de kurumsallaşma bağlamında kullanıldığı görülür. Bir araya gelerek kolektif bir kimlik inşa eden gey ve lezbiyenler açılmayı hem kamusal görünürlük hem de bireysel sorunlar çerçevesinde ele almışlardır.

Birbirini bulmaya ve kimliklerini kurmaya başlayan gey ve lezbiyenler, politik kimliklerini kurma sürecinin ardından 2000’li yılların toplumsal koşullarının da etkisiyle kamusal alana çıkmaya başlamışlardır. Bu bağlamda LGBT+ topluluklarının kamusal alana çıktıkları ilk etkinlikler ve açılma arasındaki ilişkiyi kurmak için 2001’in 1 Mayıs’ı, 2002 yılında yapılan *Lezbiyen ve Geylerin Sorunları ve Toplumsal Barış Arayışları*

¹³ Şanlamak kelimesi eşcinsel argosunda (Lubunca) gelmek, açılmak anlamlarına gelmektedir Alan, C. (2019). *Thematic And Discursive Construction Of Homosexual Movement in Turkey Through KAOS GL Magazine*

Sempozyumu ve 2003-2004 *Onur Yürüyüşleri* önemli etkinlikler olarak karşımıza çıkar. İlk olarak 2002 yılında 1 Mayıs'ta sokağa çıkan KAOS GL'nin ardından LGBT+ örgütlerinin tek başlarına sokağa çıkmaya başladığı etkinlikler de yapılmaya başlanır.

Bu dönemin açılma hikayelerinde, kamusal alanda açılma ve bireysel olarak açılmanın eşzamanlı bir sürece işaret ettiği görülür. Yaptıkları etkinliklerle televizyonlarda, gazetelerde görünür olmaya başlayan eşcinseller için bireysel olarak açılmak da bir gereklilik veya motivasyon kaynağı haline gelir. Hareketin içindeki aktivistlerin anlatılarında kamusal etkinliklere katılım ve bireysel yaşantıda da açılmanın nasıl paralel işlediğinin izleri sürülebilir. Örneğin Güner (2019, p. 92) 2003 yılında *Gey ve Lezbiyenlerin Sorunları Sempozyumu*'nda yaptığı konuşmanın canlı yayınlanması üzerine tüm ailesine açılmış olduğunu şu şekilde ifade eder:

“Ben şey diye düşünüyorum hani onlar çekecekler, montaja gidecek, edecek, o arada ben de evdekilere söylerim diye. Meğer canlı yayında konuşuyormuşuz ve ben o gün dokuz on tane haber kanalındaydım. Hatta anneannem beni televizyonda görmüş, muhtemelen lezbiyeni teknisyen anlamış, “Teknisyen ne?” diye bir şeyden bahsediyordu. “Bütün komşuları, akrabaları aradım televizyonu izleyin dedim” demişti. Benim kamusal alanda açılmamla bütün ailenin artık öğrenmesi ve benim eşcinselliğim üzerindeki o belirsiz bulutun ortadan kalkması da o etkinlik sırasında oldu. Aynı zamanda homofobi karşıtı olmanın bu konuda konuşmayı da beraberinde getirdiği, aktivizm yapmayı da beraberinde getirdiği ve bunun bir zorunluluk olduğuna dönük de tartışmaların başladığı bir süreç oldu” (Güner, 2019, p. 92).

LGBT+ mücadelesinin kamusal alana çıktığı ve görünürlük politikası etrafında mücadelesini kurduğu 2000'li yıllarda özellikle 2004 yılında İstanbul'da düzenlenen Onur Yürüyüşü dikkat çeker. Bu eylemde aktivistler “dolaptan çıkma” anlatısı çerçevesinde kurulan bir performans gerçekleştirilir. LGBT+ bireylere yönelik nefret söylemi içeren ya da olumsuz nitelikteki haber kupürlerinin yapıştırıldığı büyük kutular içine giren aktivistler eylemin devamında kutuların içinden çıkarak “bizi hapsettiğiniz kutular kaderimiz değil” mesajını verirler (Başaran, 2019, p. 100):

Fotoğraf | 2004 Onur Yürüyüşü <https://www.youtube.com/watch?v=ExqXr1izcTM> (erişilen tarih: 30.12.2021)

Bu eylemde okunan basın açıklaması ise şu şekildedir:

“Eşcinsellik her geçen gün daha çok konuşulan, kafa yorulan ve fikir üretilen bir konu haline geliyor. Eşcinsel bireyler olarak eşcinselliğin konuşulduğu oranda kendimize olan güvenimizi kazanıp açılma cesareti buluyoruz. Eşcinseliz demedikçe karşı cinsten hoşlandığımızı varsayan düzeni ancak açılarak eşcinseliz diyerek değiştirebiliriz. İçlerine hapsedilmeye çalışıldığımız dolaplardan bu şekilde çıkabiliriz. Biz anneniz, babanız, kardeşiniz. Biz oğlunuz, kızınız, eşiniziz. Öğretmeniniziz. Doktorunuz, arkadaşınız, komşunuz, alışveriş yaptığınız kasap ya da kolunuza serum takan hemşireyiz. Bizi yargılamadan anlamaya çalışın. En yakınınızdaki insanları yalan söylemek zorunda bıraktığınızda bir yalanı yaşıyor olmuyor musunuz?” (Onur Yürüyüşü, 2004).

Dönemin tanıklarının anlatılarına baktığımızda görünür olmaktan çekinen ancak Onur Yürüyüşü'ne katılmak isteyen kişilerin gözlük, şapka gibi birtakım aksesuarlarla gizlenerek eylemlerde yer aldığı görülmektedir. Hatta 2010 Onur Yürüyüşünün çağrı metninde de bu görünürlük kaygısına yer verilir ve metinde özel olarak “kapalı” eşcinsellere çağrı yapılarak gözlük ve şapka takarak kimliklerini gizleyebilecekleri telkin edilmektedir¹⁴ (Erdem, 2012, p. 62).

Görünürlüğün önemli bir sembolü olan Onur Yürüyüşleri her yıl daha fazla katılımcı ile gerçekleşmeye başlar ve özellikle 2013 Gezi Parkı eylemlerinden sonra oldukça kitlesel katılımı kutlanmaya başlar. Hem kitlesel katılımların getirdiği güç hem de hareketin

¹⁴ Burada kullanılan “telkin etmek” ifadesi Erdem’in (2012, s. 62) kendi metninde kullandığı şekilde aktarılmıştır.

politik çizgisinin değişmeye başlaması “eşcinsel” kimliğinin de dönüşmesi ve daha queer yaklaşımların gelişmesine olanak sağlamıştır.

Bugün LGBT+ mücadelesi olarak adlandırılan politik hareket sadece gey ve lezbiyenleri değil trans, biseksüel, aseksüel, nonbinary, interseks ve daha birçok kavram altında kendini tanımlayan bireyleri temsil eden, daha kapsayıcı bir politika yürütmektedir. Bu bağlamda, eşcinsel hareketin kendi kimliğini kurması ve dolaptan çıkarak kamusal alanda görünürlük elde etmesinin ardından açılmanın bugün ifade ettiği anlamı daha kapsayıcı ve çeşitlilik içeren bir yerden okumak mümkündür.

1.3.3.1. Açılma Mecrası Olarak İnternet

Açılma hikayeleri söz konusu olduğunda fiziksel dünyanın yanı sıra dijital bir kamusal alan olan internet mecralarının de çok yaygın kullanılan, hikayeleri şekillendiren bir alan olduğu söylenebilir. Türkiye’de eşcinsel hareketin ortaya çıktığı dönemin internet teknolojilerinin gelişimiyle eş zamanlı bir süreçte olması LGBT+ hareketinin dinamiklerini de etkilemiş gibi görünmektedir. Kamusal alanda var olma sıkıntısı yaşayan LGBT+ bireylerin, özellikle lezbiyen ve biseksüel kadınların, birbirlerini buldukları, açılma hikayelerinin dile getirildiği bir alan olarak internet karşımıza çıkmaktadır.

1990’lı yıllarda gelişmeye başlayan internet teknolojisi sanal bir ortam yaratarak fiziksel mekanlara alternatif oluşturmuş, fiziksel mekanların LGBT+ bireylere yönelik kısıtlayıcı ve tehlikeli bir alan olmasını bertaraf etmişlerdir (Ezber, 2017, p. 139). Buna paralel olarak LGBT+ bireylerin bir araya geldiği ve açıldıkları alanlar olarak çeşitli internet mecralarından bahsedilebilir.

Selek, internetin gelişimi ile eşcinsel gruplaşmaların çoğaldığını ifade eder (Selek, 2007, p. 107). *Gay culture, Gay Freedom, Erkek Erkeğe, Ayılar, Bizim Nokta, Adı Yok Zenne, Eschinsel.net, Erkekler Net, Gay Ankara, Minidev Gey-Lezbiyen Kültürü, Gay Mania, Lambda, İstanbul Lesbian Sitesi, Sappho’nun Kızları, Travesti ve Cinsel Kimlik, GayGay, Kadınların Sitesi, Kaos GL* gibi çeşitli örneklerden bahsetmek mümkündür (2007, p. 101). Selek (2007, p. 101), bu internet sitelerinin, yalnız olan ve kimliğini açıklamayan; bu nedenle de gruplaşmalar içinde yer almayan lezbiyen ve geylerin birbirleriyle tanışmasına, bu alandaki tartışmaları ve gelişmelere takip etmesine olanak sağladığını söyler.

Bu mecraların, kadınlar söz konusu olduğunda nasıl işlediğini anlamak için önemli bir grup olan Bilitis'ten bahsedilebilir. Sappho'nun Kızları'nın dağılmasının ardından Bilitis adıyla var olmaya devam eden grup eşcinsel/ biseksüel kadınların iletişim kanalı olarak kullanılmıştır (Ersoy, 2011, p. 415). Ankara'da bir araya gelen Sappho'nun Kızları kamusal alanla ilişkisi ataerkil toplum içinde daha sınırlı olan lezbiyen ve biseksüel kadınlara ulaşmak için interneti aktif şekilde kullanmışlardır. Ersoy (2011, p. 416) bu grubun, kurulduğu dönem içinde birbirine yüz yüze ulaşma imkânı olmayan kadınların bir araya gelmesine, birbirinden haberdar olmasına olanak sağlayan tek yaşam alanı olduğunu dile getirir. Ancak zamanla kadınların eve hapsolmesine benzer biçimde sadece internette kapalı kalma ihtimali de tartışılmış, az sayıda kadın bu sanal birlikteliklerin dışında da bir araya gelerek daha güçlü bir şekilde örgütlenmenin yollarını aramışlardır (Ersoy, 2011, p. 416).

Ezber (2017, p. 141) de dijital ortamlarda bir araya gelen LGBT+ bireylerin bu alandaki özgürlükten yararlanmasının yanı sıra aslında bireylerin gizlendikleri dolaptan çıkmasının önünde engel olduğunu, LGBT+ bireylerin gizlenmesini pekiştirdiğini ifade eder. Bu bağlamda sanal ortamlarda kurulan LGBT+ alanlarının sunduğu özgürlükle birlikte bir içe kapanma durumunu da beraberinde getirdiği söylenebilir.

Bir diğer taraftan ise internet kullanımı, internetin gündelik hayata daha fazla sirayet etmesiyle, açılma bağlamından önemli potansiyeller de taşımaktadır. İnternet mecralarının açılma hikayelerinin dile getirilmesine aracılık ettiği örnekler söz konusudur. Örneğin KAOS GL 2012 yılında LGBT+ görünürlüğü için online bir açılma etkinliği düzenler. "2012'nin 100'ü" başlığıyla açılan ya da açılmak isteyen LGBT+ bireylerin fotoğrafları ve "Neden açıldın?" sorusuna verdikleri yanıtlar KAOS'un internet sitesinde ve dergisinde yayınlanır (Çakmak, 2021). LGBT+ görünürlüğüne katkıda bulunan bu etkinlik, bireylerin kendi hikayelerini anlatmalarına olanak sağlar. Bugüne baktığımızda da içinde yaşadığımız dünyada insanların hikayelerini anlatma olanağı bulunduğu dijital alanların çoğaldığı; anlatılan hikayelerin çeşitlendiği ve bireyselleştiğini söylemek mümkündür. Bu kapsamda sosyal medya veya diğer internet platformlarının bugün LGBT+ bireylerin açılma hikayelerine aracılık ettiği, LGBT+ mücadelesinde de önemli bir role sahip olduğu söylenebilir.

2. BÖLÜM: YÖNTEM

2.1. ANLATI ARAŞTIRMALARI VE ANLATIYA SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLAR

Lezbiyen ve biseksüel kadınların açılma hikayelerini konu edinen bu çalışmada kadınların bireysel anlatıları olan açılma hikayeleri anlatı analizi (*narrative analysis*) yöntemi kullanılarak ele alınacaktır. Araştırmacıya önemli bir özgürlük alanı sunan ve disiplinler arası çalışmaya imkân veren anlatı araştırmalarının (*narrative inquiry*) iki temel akademik hareketten köken aldığı söylenebilir (Andrews et al., 2008, p. 3). İki; savaş sonrası Batı toplumlarında sosyoloji ve psikolojide hümanistik yaklaşımların yükselmesi, ikinci hareket de önce Rus biçimciler ve ardından Fransız yapısalcı ve post yapısalcı yaklaşımların ortaya çıkışıdır (2008, p. 3).

Riessman (2008, p. 4) anlatı formunun Aristoteles'in Yunan tragediyalarını açıklaması ile başladığını söyler. Bu tragedyalarda başlangıç, gelişme ve sondan oluşan klasik bir yapı söz konusudur. Bunun yanı sıra karakterlerle birlikte örülen ve duyguları harekete geçiren, dinleyiciyi beklenmedik olana hazırlayan bir olay örgüsü bulunur. Tam da bu bağlamda Aristoteles tragediyaları birer "ahlak masalları" olarak değerlendirir. Bu ahlak masalları dünyayı birebir yansıtmak yerine onu yorumlamaktadır. Gerçekten de bütün hikayeler anlatıcının sesi ne kadar gizlenmiş olursa olsun doğası gereği normatiftir (Patterson & Renwick Monroe, 1998, p. 321). Dahası anlatılar hem norm olanın hem de normdan kopmanın ne ve nasıl olduğunu önererek Aristoteles'in de dile getirdiği gibi dünyaya yönelik bir yorumda bulunurlar (1998, p. 321).

Bize normatif olanın ne olduğunu sunan anlatıları incelerken anlatısal dönüşle birlikte sosyal bilimler alanında önemli bir kategori haline gelen "faillik" konusu da ön plana çıkar. Patterson and Renwick Monroe (1998, p. 316) anlatının insan iletişimindeki en yaygın ve güçlü söylem biçimi olduğunu dile getirirken onu diğer söylem ve deneyimi organize etme biçimlerinden dört temel farkını ortaya koymaktadır:

1. Faillik söz konusudur. Aktör olarak insanları ve karakterleri içerir.
2. Anlatı, anlatıcının "kanonik" olana ilişkin bakış açısını içerir.
3. Anlatı olayların sıralı bir şekilde olmasını gerektirir ancak bu olayların gerçek olma zorunluluğu yoktur.
4. Anlatı, anlatıcının perspektifine ihtiyaç duyar.

Bu dörtlü kategori bir anlamda anlatı ve faillik arasındaki önemli ilişkiyi vurgular çünkü hiÇbir hikâye, anlatıcısından veya dinleyicisinden baŐımsız düŐünülemez. Hikayelerin nasıl anlatıldığı, kim tarafından anlatıldığı, ne zaman ve nerede anlatıldığı, neyin anlatılmadığı gibi sorular bizi bu ilişki hakkında düşünmeye iter. Ancak önemli olan bir diğer mesele tüm bu soruları cevaplariken anlatıcının, dinleyicinin ve hikâyenin kendisinin toplumsal süreçler içerisinde kurulan ve bu süreçler içinde hareket eden olgular olarak ele alınmasıdır.

Bu bağlamda anlatı çalışmaları içinde anlatıyı hali hazırda var olan, verili bir Şey olarak ele almak yerine anlatının sosyal pratikler içine nasıl yerleşmiş olduğunu keşfetmek önemlidir (Stanley & Temple, 2008, p. 278). Dolayısıyla anlatı kavramına ilişkin söylenebilecek en önemli özelliklerden biri de gündelik hayat içinde sosyal etkileşimlerle Şekillenen dinamik ve bağlamsal olgular olduklarıdır.

Anlatılar ve toplumsallık arasında var olan ilişki sosyolojinin de geç olsa da anlatı tekniklerini kullanmaya baŐlamasına alan açar. Plummer (1995, p. 18), sosyologların geçmiş yüzyılda hali hazırda röportajlar ve diğer veri toplama yöntemleriyle insanların hikayelerini toplamakla uĐraŐmasına ve modernite, sınıf gibi kendi hikayelerini anlatmasına karşın anlatı alanına son giren grup olduğunu söyler.

Sosyoloji disiplini çerçevesinde düşündüğümüzde Chicago Ekolü içindeki çalışmalarla kendisine yer bulan biyografik çalışmalar ve nitel yaklaşımlar İkinci Dünya Savaşı'nın ardından nicel yöntemlerin yükselişi ile birlikte marjinalleşmiş ve 1980 ve 90'lı yıllara uzanan süreçte bir süre için geri planda kalmıştır (Hyvrinen, 2016, p. 40). Hyvrinen (2016, p. 40), biyografik çalıŐmalarda kapsamlı bir anlatısal dönüşün gerçekleŐmediĐini söylerken Plummer, Denzin gibi teorisyenlerin hümanistik sosyoloji geleneğini canlandırmak konusunda önemli bir rol üstlendiğini söyler. Bu teorisyenlerin çabalarıyla ve ardından anlatı kuramlarının ve yöntemlerinin sosyologlar tarafından çalıŐılmaya baŐlanmasıyla bugün bu alanın geliŐtiĐini söylemek mümkündür.

Plummer'ın önemli eseri *Telling Sexual Stories* hem kullandığı anlatı analizi tekniği hem de cinselliğe ilişkin hikayeleri konu edinmesi bakımından bu tez kapsamında oldukça önemlidir. Ele aldığı hikaye türlerinden biri de bu tezin konusu olan cinselliğe ilişkin hikayelerin bir alt türü olarak kendisinin kişisel deneyim hikayeleri olarak adlandırdığı gey ve lezbiyenlerin açılma hikayeleridir. Plummer bu kitapta bireysel anlatılar üzerinden

modern eşcinsel kimliğin önemli bir parçası olarak değerlendirdiği açılma hikayelerini , bireysel hikayeler ve makro düzlem arasındaki bağlantıyı kurarak ve tarihsel ve bağlamsal bir açıklama getirerek geniş bir perspektif içerisinde sunar. Bunun yanı sıra Plummer bu kitapta sosyoloji alanı içinde anlatının nasıl kullanabileceğine ilişkin önemli bir yol haritası çizer. Bu bağlamda sosyolojik bir perspektifle anlatı analizini kullanmak için dört temel soru belirler. Bu sorular şu şekildedir (Plummer, 1995, pp. 24-26);

1. *Hikayelerin doğası:* Edebiyat teorilerinin klasik sorusu olan bu soru anlatıların hangi ortak formları paylaştığı, zaman ve olay örgüsünün nasıl kurulduğu, mecazların nasıl kullanıldığı gibi sorular etrafında çalışır. Plummer sosyologların, hikaye anlatımının biçimsel özelliklerini incelemenin ötesine uzanıp hikaye anlatımının yapısı ve türünün aynı zamanda makro sosyal süreçlerle ve sosyal hayattaki yapılarla bağlantılarını ele alması gerektiğini söyler.
2. *Hikayelerin üretilmesi ve tüketilmesindeki sosyal süreçler:* Hikayelerin nasıl anlatıldığı, nasıl anlatılmadığı, hangi duygusal yüklerle birlikte dile getirildiği, insanların hikayeleri nasıl sahiplendiği gibi sorular önemlidir. Ancak hikayelerin üretilme ve dile getirilme süreçlerinin tüketicisinden (dinleyicisi, okuyucusu, izleyicisi vs.) izole olmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır. “Dinleyicisi olmayan bir ses sessizliktir.” Dolayısıyla hikaye üreticilerinin tüketiciye dönüştüğü, tüketicilerin üreticiye dönüştüğü sürekli bir akış hali söz konusudur. Plummer şu soruyu sorar: “Öyleyse hikaye ile üretim ve tüketim akışı arasındaki bağlantılar nelerdir? Hikayelerin yapımı ve tüketilmesi birbirine sıkı sıkıya bağlı olacak şekilde biri diğerinden nasıl beslenir?”
3. *Hikayelerin oynadığı toplumsal rol:* Hikayeler anlatıldıklarında insanların ve toplumların yaşantısında nasıl bir işleve sahip olur sorusu önemli bir sorudur. Hikayeler mevcut hegemonik yapıyı sürdürme işlevine veya bu yapıların karşısında direnme, kültürleri ve yaşamı dönüştürme işlevine sahip olabilir.
4. *Değişim, Kültür ve Tarih:* Bu soru geniş tarihsel bağlam ve hikayeler arasındaki ilişkiyi kurma çabası doğrultusunda belirir. Hikayelerin tarihin özel bir anında ve belirli bağlamsal koşullar doğrultusunda ortaya çıkması ve karşılık bulması bize ne anlatır? Ve bir diğer önemli soru olarak tarihsel ve bağlamsal bu “an” geçtiğinde bu hikayeler nasıl değişir?

Plummer'ın anlatı çalışmak için önerdiği bu dört soru tez kapsamında takip edilecektir. Bu soruların yanı sıra bireysel hikayelere bakarak geniş makro süreçlerle ilişkiyi kurmak bağlamında anlatıların nasıl analiz edileceğine ilişkin farklı öneriler ve uygulamalar da vardır. Örneğin Riessman (2008, p. 53) bir araştırma yöntemi olarak tematik analiz yöntemini önerir. Bu yöntemde hikayenin kendisi araştırma nesnesi olarak değerlendirilirken sorulan başlıca soru hikayelerde ne anlatıldığı sorusudur (2008, p. 53). Riessman (2001, p. 4) bireysel anlatılara bakarken hikayelerin nasıl bir dil kullanılarak anlatıldığıнын yanı sıra neden böyle anlatılıyor olduğuna da bakmanın önemini vurgular. Bunun yanı sıra hikayelerin nasıl bir kurguyla nasıl bir tonda anlatıldığı, hikayede hangi temaların ön plana çıktığı, anlatıcının nasıl bir anlatı stratejisi kurduğu ve bu strateji içinde kendisini nerede konumlandığı gibi sorular sorulabilir.

Anlatı analizi yöntemlerinin sunduğu esneklikle birlikte farklı yaklaşımları bir arada kullanmak mümkündür. “Anlatı araştırması, önceden belirlenmiş bir yöntem veya belirli bir teknikten ziyade bir metodoloji, bir dizi geniş prosedürel fikir ve kavram sağlar ve araştırma bağlamının dinamiğine yanıt vermeyi teşvik eder.” (Stanley, 2008, p. 436).

2.2. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Bir önceki bölümde de belirtildiği gibi bu çalışma kapsamında bireysel hikayelerin daha geniş toplumsal süreçlerle ilişkisi incelenecektir. Dolayısıyla araştırmanın verileri lezbiyen ve biseksüel kadınların açılma süreçlerini anlattıkları bireysel hikayelerdir. Veri toplama yöntemi¹⁵ olarak ise “doküman incelemesi” yöntemi uygulanmıştır.

Bu tezin ilk tasarlandığı süreçte “Gey ve Lezbiyenlerin Açılma Hikayeleri” olarak belirlenen konu hem yaptığım görüşmelerin hem de okularımın ardından lezbiyen ve biseksüel kadınların hikayelerine odaklanacak şekilde değiştirilmiştir. Bu kararın

¹⁵ Öncelikli olarak bu çalışma tasarlanırken veri toplama tekniği olarak bireysel görüşmeler yapılması planlandığı ancak tezin erken dönemlerinde ortaya çıkan olağanüstü salgın koşullarının etkisiyle bu yöntemden vazgeçildiğini belirtmek gerekir. Covid-19 salgını ile birlikte evlere kapandığımız ve belirsizlikle boğuştuğumuz günlerde bir araya gelmenin ve görüşme yapmanın zorlukları düşünülerek bu yöntemden vazgeçilmiştir. Veri toplama yöntemine ilişkin değişikliği yapmadan önce ise dört kişiyle yüz yüze iki kişiyle de çevrimiçi platformlar üzerinden görüşme yapma imkânı bulmuş olmanın tezi yazma sürecinde önemli katkıları olduğunu düşünmekteyim. Yapmış olduğum bu görüşmeler ile hem küçük çapta bir saha deneyimi elde etmiş hem de çalışmamı şekillendiren konu değişikliğine karar vermiş oldum.

verilmesinde hem akademide hem de akademi dışındaki literatürde kadınlara ilişkin çalışmaların eksikliğinin fark edilmesi etkili olmuş ve tezin başlığı “Lezbiyen ve Biseksüel Kadınların Açılma Hikayeleri” başlığına dönüşmüştür.

Konu değişikliğinin ardından konuya ilişkin yeterli veri bulunup bulunmadığı doğrultusunda çeşitli çekincelerle başlanan literatür taramasının beraberinde analiz yapmaya olanak sağlayacak kapsamlı ve zengin bir veri ile karşılaşıldı. Derlenmiş kitaplar, dergiler, blog yazıları, videolar gibi farklı formattaki kaynaklar aracılığıyla lezbiyen ve biseksüel kadınların açılma hikayelerine ulaşıldı. Bu noktada öncelikli olarak çalışmanın ortaya çıkmasına olanak sağlayan, lezbiyen ve biseksüel kadınların hikayelerini bize ulaştıran bu kaynaklardan¹⁶ bahsedilebilir.

İlk olarak Cenk Özbay ve Serdar Soydan’ın farklı yaş, sınıf, şehir ve hatta ülkelerden yirmi dört kadınla yaptığı röportajları kitaplaştırdıkları, 2003 yılında Metis Yayınları’ndan yayınlanan “Eşcinsel Kadınlar” kitabı önemli bir kaynak olmuştur. Kitap hem geniş ve çeşitli kadın anlatılarına yer vermesi hem de 2003 gibi erken tarihli bir yayın olması bağlamında oldukça önemlidir.

İkinci bir kaynak olarak Türkiye’de LGBT+ mücadelesi alanında çalışan önemli bir sivil toplum kuruluşu olan KAOS GL’nin sözlü tarih projesi olan “Renkli Ekran Söyleşileri” serisindeki lezbiyen ve biseksüel kadınların hikayeleri veri olarak değerlendirilmiştir. Video formatında anlatılan bu hikayeler ayrıca 2019 yılında yine KAOS GL tarafından yayınlanan “Patikalar” isimli kitapta transkript edilmiş halde bulunmaktadır. Dolayısıyla hem kitap hem de video formatında bu hikayelere ulaşılabilme mümkündür. Bu noktada anlatıların görsel ve işitsel olarak var olduğu video formunun daha kapsamlı bir analiz sunma potansiyeli açısından tercih edilmiştir.

Bir diğer önemli kaynak lezbiyen biseksüel feminist bir örgüt olan Lezbifem’in yapmış olduğu, kadınların deneyimlerini, hayallerini, ütopyalarını derleyen bir sözlü tarih projesi¹⁷ olarak “Lezbidüş” isimli çalışmadır. On bir lezbiyen ve biseksüel kadının internet sitesi

¹⁶ Verinin tam listesi için EK.1’e bakınız.

¹⁷ *Düşlerden tarih yazmak: Lezbidüş web sitesi açıldı.* (2020).

Retrieved 01.07.2021 from <https://catlakzemin.com/duslerden-tarih-yazmak-lezbidus-web-sitesi-acildi/>

aracılığıyla eriştiğim bu anlatıları da açılma hikayelerinin de anlatıldığı metinler olması sonucunda veri olarak ele alınmıştır.

Veri topladığım kaynaklardan sonuncusu ise SPOD'un hazırlamış olduğu "LGBTİ+ Açılma Süreçleri" başlıklı, açılma sürecine ilişkin kılavuz niteliğindeki yayındır. Bu kitapta farklı LGBT+ kimliklerin açılma süreçlerine ilişkin kendi deneyimlerini anlattığı hikayeler bulunmaktadır. Kitapta yer alan bir lezbiyen açılma süreci anlatısı araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırma verilerini topladığım bu dört kaynak farklı zaman dilimlerinde farklı yaş, sınıf ve şehirlerdeki kadınlara ilişkin hikayeleri içermektedir. Bu bağlamda veri toplarken Türkiye'de yaşayan veya bir dönem Türkiye'de yaşamış kadınların hikayeleri herhangi yaş, sınıf veya yaşanılan şehir kısıtlaması yapılmadan toplanmıştır. Dahası bu kategorilerdeki farklılıkların araştırmayı zenginleştireceği düşünülmüştür.

Plummer, anlatıların sosyolojik analizini yaparken hikayeler ve daha geniş toplumsal süreçler arasındaki bağlantıyı incelememizi önerir ve bunun yanı sıra hikayelerin anlatıldığı farklı tarihsel anların bize toplumsal dönüşümleri takip etmemiz konusunda da yardımcı olacağını söyler (Plummer, 1995, p. 25). Buradan hareketle veri olarak toplanan anlatıların 2003-2020 yılları arasında geniş bir zaman dilimini içermekte olduğu söylenebilir ve bu tarihsel aralıkta hikayelerin toplumsal ve politik olarak nasıl dönüştüğüne ilişkin analizin de bu araştırmanın içeriğini besleyeceği düşünülmektedir.

Veri toplarken; çeşitli kaynaklarda lezbiyen çiftlerin veya arkadaşların bir arada olduğu, hikâye anlatımının görece kalabalık bir alanda yapıldığı hikayeler dışarıda bırakılmıştır. Bunun başlıca sebebi araştırma kapsamında doğrudan bireysel anlatıların incelenmek istenmesidir. Anlatı araştırmacıları anlatıların içinde üretildiği koşullarla bağlantısını sürekli olarak vurgulamaktadırlar. Birden fazla kişinin bir arada olduğu durumlarda hikâye anlatımı sırasında diğer kadınların *-doğrudan veya dolaylı-* müdahalesi söz konusu olduğundan hikayeler daha kolektif bir biçimde yaratılmış olurlar. Kolektif süreç ile kastedilen, hikâye anlatımının ortamdaki diğer insanlarla olan etkileşimin etkisiyle şekillenmesi durumudur; anlatıların kesintiye uğraması, ortamdaki diğer insanların varlığı gözetilerek farklı şekillerde anlatılması gibi sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

3. BÖLÜM: ANALİZ

3.1. NASIL BİR ANALİZ?

Lezbiyen ve biseksüel kadınların anlatmış oldukları açılma hikayelerini analiz ederken Plummer'ın *Telling Sexual Stories'de* kurduğu çerçeve takip edilecektir. (Plummer, 1995, pp. 57-58) “modern eşcinsellerin yaşamındaki kritik bir deneyim” olarak tanımladığı açılma (coming out) sürecini dört aşamadan oluşan bir şablon içinde açıklar¹⁸. Bu şablon kısaca şu şekildedir:

1. Bireysel olarak açılmak (coming out personally): Kişinin kim olduğunu keşfettiği, kendisine açıldığı süreç.
2. Özel olarak açılmak (coming out privately): Kişinin ailesi, arkadaşları, iş arkadaşları gibi yakınındaki insanlara açılması özel olarak açılma süreçleridir.
3. Kamusal olarak açılmak (coming out publicly): Hikâyenin artık daha fazla sayıda insana anlatıldığı, ya da kişinin kontrolü dışında bilindiği durumları ifade eder.
4. Politik olarak açılmak (coming out politically): Hikâyenin, toplumsal bir değişim yaratmak için politik bir şekilde kullanılma sürecidir.

İncelediğim hikayelerde de Plummer'ın çizdiği bu hatta oldukça benzeyen bir çerçeve olduğu görülmüş ve bu benzerlikten hareketle analiz bölümünün başlıkları aynı adlarla belirlenmiştir. Kamusal olarak açılma süreci ise hikayelerde belirgin bir kategori olarak tespit edilmediği için bir başlık olarak ele alınmamıştır.

Analizi oluşturan bu başlıklar hikâyeyi yönlendiren, hikâyeye hareket kazandıran ve hikâyenin seyrini değiştiren anlar olarak düşünülebilecek belirli “kırılma anları” olarak tanımlanmıştır. Bu kırılma anları aslında kadınların eşcinselliklerini keşfederken veya bunu kendileriyle ya da diğer insanlarla paylaşırken yaşadıkları ortak deneyimleri ifade

¹⁸ Plummer, bahsedilen aşamaların lineer bir şekilde işlemesi gerektiğini, bazı aşamaların yaşanmayabileceğini veya bazılarının atlanabileceğini belirtir.

eder. Bu deneyimler bir anlamda açılma süreçleri arasındaki devamlılığı ve geçişkenliği de sağlamaktadır. Bu bağlamda hikayelerdeki kırılma anları şu şekildedir:

- Kadınlardan hoşlanmanın fark edilmesi
- Duygusal veya cinsel ilk deneyim
- Kişinin kendisini kabullenmesi ve/veya lezbiyen ve biseksüel kimliğin sahiplenilmesi
- Yakın görülen bir kişiye ilk defa açılma (arkadaş, kuzen, kardeş vb.)
- Ebeveynlere açılma
- Diğer insanlara açılma
- Diğer LGBT+ bireylerle ve topluluklarla tanışma

Plummer'ın açılmaya ilişkin şablonunu ve hikayelerde tespit edilen bu kırılma anlarını bir arada düşündüğünde ise şöyle bir tablo ile karşılaşıyoruz:

Bu tablodan da görülebildiği şekilde Plummer'ın "özel olarak açılmak (coming out privately)" başlığı altında ele aldığı evrenin "arkadaşlar" ve "ebeveynler" olarak farklı başlıklar altında tartışılma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacın kaynağı hikayeler incelenirken ön plana çıkan "aile" kavramıdır. Aile kimi zaman örtük kimi zaman da açık bir şekilde hikâyeyi baştan sona kuşatan önemli bir tema olarak işlemektedir. Bunun yanı

sıra faillik meselesi aile söz konusu olduğunda belirgin bir şekilde diğer süreçlerden farklılaşmaktadır. Dolayısıyla ebeveynlere açılmak ve kuzen, kardeş arkadaş, iş arkadaşı gibi farklı kişilere açılmak arasında önemli farklılıklar vardır.

3.2. KENDİNE AÇILMA

Hikayeler genellikle kendini keşfetme ve kendine açılma deneyimlerinin anlatılması ile başlar. Kendine açılma sürecinde özellikle kuşak kavramı etrafında düşünülebilecek önemli değişimler izlenmektedir. Bu bağlamda Plummer'ın modernist ve geç modernist masallar olarak kurduğu analiz çerçevesi kendine açılma sürecini ve bu süreçte yaşanan kuşaksal farklılıkları değerlendirmek için kullanılacaktır.¹⁹

Plummer modernist açılma hikayelerini kişinin kendisini keşfetmeye yönelik yaptığı bir yolculuk olarak ele alırken – *ki geç modern dönemde de bu hikayelerin büyük oranda böyle anlatılmaya devam etmekte olduğunu söyler*- incelenen hikayelerde de kadınların hikayesinin bu argümana paralel işlediği görülür. Hikayelerde anlatılan kendine açılma sürecinin genellikle kadınların kendilerini keşfetmeye başlaması, ardından yoğun duygusal süreçlerin anlatılması (utanç, suçluluk, korku vb.) ve bir şekilde (yakın bir arkadaşına açılarak, diğer LGBT+ bireylerle tanışarak vb.) sorunların geride kalmasını anlatmakta olduğu söylenebilir. Bu doğrusal akış aslında Plummer'ın *acı çekme-aydınlanma ve dönüşüm* şeklinde betimlediği modern anlatı çerçevesine oldukça uygundur.

Bu bağlamda modernist anlatı çerçevesi içinde değerlendirebileceğimiz bu hikayelerin nasıl başladığına bakmak analiz için iyi bir başlangıç noktası olabilir. Kadınların kendini keşfetme sürecini başlatan, dolayısıyla hikayeleri başlatan iki temel unsur görülmüştür:

1. Kadınların çocukluklarına ilişkin hatırladıkları bir "farklılık" sezgisi
2. Bir kadınla yaşanan ilk cinsel veya duygusal deneyim

¹⁹Türkiye bağlamında 2000'li yıllarda anlatılan hikayeler genellikle modernist açılma şablonuna benzerken 2019 yılında Lezbidüş kaynağında anlatılan hikayelerde geç moderniteyle birlikte yaşanan dönüşümlerin de izleri görülmektedir.

İlk grupta kadınlar çocukluk dönemlerine ilişkin hatırladıkları bir farklılıktan bahsederler ve hikayeler bu farklılığı keşfetmek ve anlamlandırmak üzere ilerler. Çocuklukta *doğal, olağan, normal* olarak görülen kimi davranış ve duyguların aslında “diğerlerinden farklı” olduğu keşfedilir. Bu farklılık kadınların yaşantılarının daha ileri dönemlerinde, geçmişlerine baktıklarında anlamlandırabildikleri bir sezgidir.

Farklılığın anlamlandırılması ise genellikle deneyimlenen romantik, cinsel veya duygusal bir deneyim ile gerçekleşir; ki bu deneyimler yukarıda da bahsedildiği gibi kimi hikayeler için başlangıç noktasıdır. Bu bağlamda yaşanan duygusal ve cinsel deneyimlerin ikili bir işleve sahip olduğu söylenebilir: Kadınların kendini keşfetme sürecini başlatma rolü oynayabilir ya da kendilerine ilişkin bir farklılık sezgisi içindeki kadınların hislerinden emin olma ve yaşadıklarını anlamlandırma işlevine sahip olabilir.

Örneğin Kırmızılı Kadın’ın hikayesine baktığımızda farklılıkla başlayan keşfin devamında ilk defa bir kadınla yakınlaşarak yaşadıklarından emin olma sürecinin anlatıldığı görülür. Yaşanan cinsel veya duygusal deneyim hikâyede önemli bir aşamayı işaret eder.

“Kendimi birçok anlamda farklı hissediyordum. Ortaokulda sınıfımdaki bir kız arkadaşına âşık olduğumu fark ettiğimde, farklı olduğumu da fark ettim diyebilirim. Yaşadığım şeyi aşk olarak tanımlıyorum şimdi ama o zamanlar aşk, bilmediğim bir his, bir kavram... Yani o dönemde çok bir yere koyabileceğim hisler değildi bunlar. Uzun bir süre kendimi kötü ve sıkıntılı hissettim. Çünkü benim için karmaşık ve zorlayıcı süreçlerdi”.

“Hayatımda ilk defa bir kadınla yakınlaştıktan sonra kendimi, “bu duygular aslında gerçekten varmış, yaşadığım şeyler aslında çok olağanmış” diye düşünürken buldum. İnsanlar aynı cinsde âşık olabilir ve benim yaşadıklarım da aşk ve bu olağan bir şey” dedim kendime. O zamanlar benim gibi hisseden bireylerle bir araya gelme koşulum yoktu. Herhangi bir LGBT+ örgütlenmesi, yaşadığım şeyleri ifade edebileceğim hiç kimse yoktu.” (Kadın, 2019)

Büşra benzer bir hikâye anlatır; bir kadınla yaşadığı cinsel deneyimin ardından bir kırılma, kendi ifadesiyle “aydınlanma anı” yaşar ve yaşadıklarını anlamlandırmaya başlar.

“Aslında benim kendime açılmam küçükken Esmeray adında bebeğimle öpüşürken başladı. Annem beni öperken yakalayınca ve onun tepkisini görünce “Hee, farklı olan bir şeyler var” cümlesini hissetmişim. Fakat *aydınlanma anı* olarak nitelendireceksek; üniversitede bir kız arkadaşım

olmuştu. Odur düşüncelerimi ve isteklerimi, içimde yaşadıklarımı gördüğüm. İlk sevişmemizden sonra “Ne yaptım ben? Ne yaptım?” diye duvarlara bakarak sorgularken buldum, dank etti bir şeyler. Bunu da unutmam.” Büşra (2020)

Plummer kimi hikayelerde güçlü bir şekilde meydan okunan kimi hikayelerde ise sessizce arka planda işleyen bir düşman olarak heteroseksist bir dış dünya tanımlandığını ve eşcinsellerin bu dünya içinde cinsel arzu, yalnızlık, utanç veya gizlenme gibi çeşitli acıları anlattıklarını söyler (Plummer, 1995, p. 55). Bu hikayelerde de kadınların kendisin heteroseksüel dış dünyanın karşısında konumlandığı görülür, bu dünyanın sınırları içinde yaşadıkları zorluklar anlatılırken tam da bu dünyadan kopmaya başlarlar, yeni bir kimliğe doğru yolculukları başlamıştır.

Kadınların kendilerini keşfetme süreci modernist açılma hikayelerinin çizdiği hikâye şablonundan farklılaşabilmektedir. Özellikle biseksüellik söz konusu olduğunda. Kendisini “biseksüel” olarak tanımlayan kadınların yaşadığı süreç ve anlattıkları hikâyenin modernist hikâye çerçevesinin nasıl dışına çıktığı incelenebilir. Literatüre bakıldığında, açılmaya ilişkin yaklaşımların genellikle gey veya lezbiyen (eşcinsel) kimliğin gelişimini inceleyen “aşamalı modeller” tarafından ele alındığı ve daha güncel çalışmalarla birlikte bu aşamalı modellerin eleştirilmeye ve sorgulanmaya başladığı görülür (Klein et al., 2015, p. 297). Aşamalı modeller bireylerin yaşadığı önemli aşamalar üzerinden eşcinsel kimliğin oluşumunu açıklamaya çalışmaktadır. Bu aşamalar öncelikle “bir savunma pozisyonu alma”, “zamanla kendini tanımaya ve duruma karşı tolerans göstermeye başlama”, “olası bir deneyim ve sonunda eşcinsel kimliği sahiplenmeden” oluşur (2015, p. 298). Plummer’ın eşcinsel kimliğe ilişkin yaklaşımı da aşamalı bir model olarak değerlendirilebilir çünkü en geniş şekilde ifade etmek gerekirse modernist açılma yolcuğu aşamalı olarak ilerleyen ve sonunda yeni bir yuvaya, kimliğe kavuşma olarak ele alınmaktadır. Bu modellerin eleştirildiği önemli bir nokta ise biseksüellik söz konusu olduğunda ortaya çıkar. McLean’in dile getirdiği gibi, biseksüellerin açılma kararı vermesi, cinsel kimlik gelişim modellerinde ve açılma hikayelerinde ele alınmayan birtakım faktörlerden etkilenir (McLean'den aktaran Klein et al., 2015, p. 300). Dolayısıyla biseksüel kadınların kendini keşfetme ve kendine açılma hikayesi modernist bir açılma hikayesinden farklı bir şekilde anlatılabilmektedir.

Biseksüel kadınların hikayelerinin yanı sıra daha genç bir kuşağın kadınlarının anlattıkları hikayeler de modernist hikayelerden kimi noktalarda ayrılır. Bu ayrılmayı ise

yine Plummer'ın geç modernist hikayeler kavramsallaştırması içinde düşünmek mümkündür.

Bu bağlamda yeni hikayelerle birlikte fark edilen en önemli değişimlerden biri kimliklerin değişmiş ve bulanıklaşmış olmasıdır (Plummer, 1995, p. 140). Modernist açılma hikayelerinde kadınların kendisini lezbiyen/ biseksüel olarak tanımladığı ya da lezbiyenlik veya biseksüellik konusunda net bir ifade ortaya koymasalar da bu iki seçenek etrafında kendilerini konumlandırmaya çalıştıklarını ya da konumlandırmak istediklerini görürüz. Daha güncel hikayelerde ise farklı bir durumdan bahsedilebilir. Kimliklerini sabitlemek istemeyen, bir kimlik etrafında tanımlanmak istemeyen kadınlar vardır.

“Cinsel yönelimim konusunda kendimi tanımlamamayı tercih ediyorum. Mecbur kalsam “*ibne*” derim herhalde, gayri ciddi bir tanımlamayı tercih ederim.” (Ayda, 2019)

“Cinsel kimliğim konusunda emin olduğum şeyler var, yani sevdiğim şeylerin farkındayım ama çok da stabil hissetmiyorum cinselliğimi veya cinsel yönelimimi... İlla bir şey demem gerekirse, kendimi akışkan ve kalıplar içerisine sokmadığım bir yerden *non-binary panseksüel* olarak tanımlayabilirim.” (Cemre, 2019)

“Lezbiyen ya da biseksüel gibi tanımlar yapmak bana anlamlı gelmiyor. Kimliklerin böyle etiketlenmesi biraz rahatsız edici ama kendimi genel olarak *eşcinsel bir birey* olarak tanımlıyorum.” (Kadın, 2019)

“Cinsel yönelimimi dönem dönem farklı şekillerde isimlendirdim. Bir insanda hoşlandığım şey onun fiziksel özelliklerinden çok fiziğinin ötesinde bir şey oluyor. Genelde benzer profildeki insanlara yöneliyorum. Buna ‘*kuir*’ demek en kolay, en kapsayıcısı; o yüzden *kuir* demek hoşuma gidiyor.” (Toprak, 2019)

Bu hikayelerde görüldüğü gibi kadınlar kimliklerini tanımlarken lezbiyen ve biseksüel kimliklerin yanı sıra *ibne*, *queer*, *non-binary* gibi kimliklerle kendilerini tanımlar; bunun yanı sıra sabitlenmemek ve tanımlanmamak noktasında da bir vurgu vardır. Geç modern dönemle birlikte kimlikler artık sabit veya tutarlı değildir (Plummer, 1995, p. 140).

Bir diğer önemli farklılık ise hikayelerin daha parçalı, daha eklemli ve lineer bir ilerlemeden farklı işleyen bir hikâye anlatıyor olmasıdır (Plummer, 1995, p. 139). Hemen hemen bütün hikayelerde kadınların çocukluklarına, nasıl bir ailede ve sosyal çevrede yetiştiklerine ilişkin bir çerçeve sunmakta olduğu ve aslında hikayelerin çeşitli ortak

katmanlardan oluştuğu söylenebilir. Ancak kadınların kendi kimliklerini daha çoğulcu biçimde ifade etmeleri ve hikayelerine bunu entegre etmeleri yeni hikayelerle birlikte görülmektedir -ya da daha sık görülmektedir-. Örneğin, hikâyeyi anlatan kadınların kendilerini tanımlarken cinsel yöneliminin yanı sıra vegan olmasından, etnik kimliğinden, dini ve siyasi görüşlerinden bahsediyor olduğunu görebiliriz. Bunun yanı sıra lineer bir anlatım yerine, daha parçalı, geçmiş, gelecek ve şimdinin iç içe anlatıldığı bir hikâye anlatımından bahsetmek de mümkündür. Nedensel bağlantılarla, sıralı bir şekilde işleyen olay örgüsünün daha dağınık bir şekilde kurulduğu söylenebilir.

Yeni hikayelerde dikkat çeken başka önemli bir unsur da anlatılarda görülen tematik farklılıktır. Modernist hikayelerde kadınlar kendilerini keşfetme süreçlerini anlatırken karşımıza çıkan önemli bir tema olan yalnızlık yeni hikayelerle birlikte kaybolmaya başlar. Kendini keşfetme süreci anlatılırken açığa çıkan bir başka kuşaksal farklılıktan daha bahsedilebilir. 2000’li yıllarda anlatılan modernist açılma hikayelerinde vurgulanan ve sıklıkla karşılaşılan bir tema olan yalnızlık yeni hikayelerle birlikte kaybolmaya başlamıştır.

3.2.1. Yalnızlık Teması

Modernist hikayelerde yolculuğu başlatan acı çekme (suffering) evresinde kadınların dile getirdikleri başlıca olumsuz duygular; korku -*dışlanma korkusu*, *mutsuz olma korkusu*, *insanların tepkisinden duyulan korku*-, suçluluk, vicdan azabı, üzüntü, öfke, kötü ve sıkıntılı hissetme gibi duygulardır ve tüm bunlara eşlik eden yalnızlık duygusundan söz edilebilir.

Hikayelerde önemli bir tema olarak karşılaşılan yalnızlığın bazen kadınlar tarafından doğrudan “kendimi tek lezbiyen sanıyordum” gibi ifadelerle dile getirildiği bazen de hikâyenin alt metninde işleyen bir rol üstlendiği görülür. Örneğin Yeşim kendini keşfetme sürecinde yaşadığı yalnızlığı şu şekilde anlatır:

“Yoktu, hiçbir yerde... Yani hakikaten “bir tek ben” vardım lezbiyen olduğunu bildiğim. Başka bir kadın olsaydı o yıllarda yakın çevremde herhalde başka bir şeyler anlatabilirdim şu an. Tam tersi, kafamda şöyle bir şey vardı: kendimi kabul etmeye başladığım yıllarda lezbiyenliğin varlığından haberdarım, kötü bir şey olduğu söyleniyor. Genel anlamda eşitsizlikler olmamalı, toplumda kimse dışlanmamalı diye düşündüğüm için, eşcinsellerin de hakları ve özgürlükleri olmalı diye düşünüyordum. Ama onlardan biri olmak benim açımdan garip bir şeydi. Eşcinsel erkek olarak sunulan figürlere

dair iki şema çizebiliyordum kafamda: garip insanlar, benim bir ilişkim olamayacak tuhaf insanlar gibi... Bir de yazar-çizer tayfası, genel kültürü çok fazla olan ve benim yine ilişki kuramayacağım insanlar, çünkü ben sıradan bir insanım. *Böyle sıradan insanların eşcinsel olabileceğini düşünemiyordum. Kendimi de bu anlamda yeryüzünde tek kişi zannediyordum.* KAOS-GL dergiyi çıkarmaya başlamadan önce toplantılarını çeşitli yerlerde duyuruyordu, bunları gördüğüm halde gidip gitmemek konusunda çok kararsız kalıyordum. Bir gün senaryolardan biri ağır basıyordu, bir gün diğeri; sıradan insanlarla karşılaşabileceğimi düşünemiyordum. Bu, başkalarıyla buluşmamı yavaşlattı” (Yeşim, 2003)

Yeşim’in dile getirdiği yalnızlık hem kadın eşcinselliğinin görünürlük sorununa işaret eder hem de bununla bağlantılı olarak açılma süreçlerini doğrudan etkiler, hikâyenin gidişatını belirler. Kadın eşcinseller erkek eşcinsellere göre ikili bir abluka altındadır; lezbiyenler hem kadın cinselliği hem de eşcinsellik tabuları üzerinden baskılara ve çeşitli şiddet biçimlerine maruz kalırlar (Öz, 2008, p. 203). Kadınların ekonomik olarak erkeklere oranla daha dezavantajlı bir grup olması, “namus” kavramı üzerinden kadınlar üzerindeki aile denetiminin yoğun olması ve cinselliğin erkeklere hizmet eden bir kavram olarak düşünülmesi ile bağlantılı olarak lezbiyenlik/ lezbiyenler, önemli bir şiddet biçimi olarak yok sayılmaktadır (2008, p. 203).

Görünmezlikle yakından ilişkili olarak kadınların yaşadığı bu yalnızlık hali anlatılan açılma hikayelerini doğrudan etkiler. Hikayelerde ortaya çıkan kendine ve arkadaşlara açılma, diğer LGBT+ bireylerle ve topluluklarla tanışma gibi önemli kırılma noktaları bu yalnızlığın aşılması ile ilişkilidir. Örneğin İrem’in hikayesinde de ilk defa bir kadına âşık olmanın ardından yalnızlığın aşılması için adım atılır ve aslında bir sonraki evreye, Plummer’in *dönüm noktası*²⁰ olarak tanımladığı evreye geçilir.

“Böyle bir tecrübeden sonra eşcinselleri aramaya başladım, iletişime geçmek istedim, daha doğrusu bu isteğimi engelleyemez hale geldim. “Tek olamam, mutlaka başkaları vardır, nasıl bakılacağını bilmiyorum” diyordum. Bir eşik oldu aslında bu benim için” (İrem, 2003).

İki hikâyede de yalnızlık deneyimi hikâyeye bir hareket kazandırarak diğer LGBT+ bireylerle tanışma, topluluklara dahil olma gibi önemli kırılma anlarına kaynaklık eder. Ancak yeni hikayelerle birlikte, Yeşim’in “Başka bir kadın olsaydı o yıllarda yakın çevremde herhalde başka bir şeyler anlatabilirdim şu an” ifadesine paralel biçimde yaşanan bir değişimden bahsedilebilir. Yalnızlık teması bireysel anlatılarda eski ağırlığını

²⁰ Kriz (crisis), aydınlanma (epiphany), turning point (dönüm noktası)

kaybetmiş ya da tamamen ortadan kalkmıştır. Kadınların artık yalnızlıktan bahsetmiyor olması veya bu temanın artık hikâyeye yön vermiyor olması, modern şablona uygun hikayelerdeki doğrusallığı kırar. Kadınların kendilerini keşfetme sürecinde yaşadıkları deneyimlerin çoğullaştığı ve farklılaştığı yeni hikayelerin üremesini mümkün kılar.

“Kendimi fark ettiğimde sanırım beşinci sınıftaydım. Şöyle bir an hatırlıyorum. Wikipedia mı artık hatırlamıyorum nereye yazdım; biseksüel ne, aseksüel ne? Okuduktan sonra karar vermiştim, ben aseksüelim diye” (Cemre, 2019).

“Lezbiyen, biseksüel kelimelerini ilk defa ortaokulda, hatta Katy Perry’nin “I kissed a girl” şarkısı sayesinde öğrenmişim. Çok bir şey ifade etmemişti. Sonra ne zaman bir kadını beğenip öptüm ve “Bu öyle alelaide bir şey değil,” diye düşünmeye başladım, bilmiyorum. Çok da açıklayamıyorum. Bir ara çok daha politik çağrışımlar yapmaya başlamıştı lezbiyenlik ve biseksüellik. LGBT hareketi, Onur Yürüyüşleri gibi şeylerden kaynaklı... Bir süre sonra cinsel istek, kimlik ya da işte varoluş olarak pek bir şey ifade etmemeye başladı” (Mecren, 2019).

Hem Cemre hem Mecren’in hikayelerinde daha erken yaşlarda ve daha farklı biçimde kendini keşfetme ve tanımlama sürecini yaşadıkları görülür. Hikayelerde lineer bir olay örgüsü yerine daha dağınık ve parçalı bir anlatımdan bahsedilebilir. Yaşanan bu değişimler hikayelerin ne zaman anlatılıyor olduğu ile ilişkilidir. Anlatılan yeni hikayelerin içinde doğduğu dünya iletişim araçlarının çoğaldığı ve bilgiye erişimin kolaylaştığı, lezbiyen ve biseksüel kadınların kendinden önceki kuşakların politik mücadeleleri sonucunda görünürlüğünün arttığı yeni bir dünyadır. Bu yeni dünyada kadınlar artık daha farklı ve çoklu kanallar aracılığıyla cinsel yönelimlerini keşfetmekte ve diğer lezbiyenlerin/ biseksüellerin varlığından haberdar olabilmektedirler.

3.3. ÖZEL OLARAK AÇILMA

Hikayeleri başlatan kendini keşfetme ve kendine açılma sürecinin ardından veya bu süreçle eş zamanlı olarak kadınların çevrelerindeki insanlara cinsel yönelimlerini açıklamaya başladıkları görülür. Açığa çıkmakla (disclosure) ilgili sorunların başladığı özel olarak açılma evresinde hikayeler genellikle tam bir güven duygusu içinde belirli kişilere anlatılmaya başlanır (Plummer, 1995, p. 58). Bu kişiler genellikle yakın arkadaşlar, ebeveynler, kardeşler, kuzenler, iş arkadaşları, okul arkadaşları gibi farklı sosyal gruplardan insanlardır; ancak özellikle yakın arkadaşlar ve ebeveynlere açılma süreçlerinin hikayelerde önemli yer tuttuğu söylenebilir.

Hem ebeveynlere açılmak hem de yakın arkadaşlara açılmak kadınların hayatında önemli bir yere sahipken bu iki gruba açılma süreci hikayelerde birbirinden farklı motivasyonlar, stratejiler, tepkiler ve beklentilerle birlikte dile getirilir. Ailenin hikayelerin anlatılma biçimi üzerindeki merkezi etkisi göz önünde bulundurulduğunda özel olarak açılmak iki alt başlık altında; ebeveynlere açılma ve arkadaşlara açılma üzerinden tartışılacaktır.

3.3.1. Arkadaşlara Açılmak

Hikayelerdeki kırılma anlarından biri de kadınların cinsel yönelimlerini ilk defa kendilerinden başka biri ile paylaştıkları andır. Kendini keşfetme ve kendine açılma sürecinin ardından veya bu sürece paralel olarak deneyimlenen bu kırılma anının kahramanları ise genellikle yakın arkadaşlar, kardeşler veya kuzenlerdir. Bu noktada hikayelerin kime anlatılacağını belirleyen en önemli unsurlardan birinin kadınlar ve karşılarındaki kişi arasındaki yakınlık olduğu söylenebilir. Plummer (1995, p. 58)'in de ifade ettiği gibi hikayeler genellikle sıkı bir güven duygusu ile birlikte belirli kişilere anlatılır. Kadınların kime açılmayı seçtiği ve açılma motivasyonları farklılık gösterse de açıldıkları kişiye karşı hissettikleri yakınlık ve yaşadıklarını biriyle paylaşma ihtiyacı ortaklaşır.

Bamberg (1997, p. 337) hikayelerdeki aktörlerin birbirleri ile ilişkili olarak nasıl konumlandırılıyor olduğuna bakmanın önemli olduğunu söyler. Arkadaşlara açılma hikayesi anlatırken karakterlerin birbiriyle ilişkili olarak nasıl konumlandırılıyor olduğuna baktığımızda ise hikayelerle birlikte farklılaşan konumlandırmalar görürüz. Kadınların kimi hikayelerde kendilerine oldukça aktif bir faillik pozisyonu belirlerken kimi hikayelerde kendilerini *dış güçlerin insafına kalmış kurbanlar* (1997, p. 337) olarak sunduğu görülür. Benzer şekilde kadınlar arkadaşlarına açılmış olmayı gerçekleştirdikleri bir başarı olarak anlatabilirken bir başka hikâyede kendisini olumlu tepkilerle karşılaştığı için şanslı biri olarak daha edilgen bir yerde konumlandırmayı seçebilir.

Arkadaşlara açılma sürecinde en dikkat çekici unsurlardan biri kimi hikayelerde bu sürecin kendine açılma süreci ile eş zamanlı işliyor olmasıdır. Kadınların ilk defa kendilerinden başka birine açılması aynı zamanda kendilerini ilk defa lezbiyen/ biseksüel olarak tanımlamaya başlamaları ile eş zamanlıdır.

“Her zaman okulda çok yakın arkadaşlarım vardı. Lisedeki sıra arkadaşşıma her şeyi anlattım. İlk kez açılmam çok zor oldu. Fakat o, bunları fark ettiğini ama anlamlandıramadığını, bunları anlatmamın onun için çok özel olduğunu söyledi. Daha önceleri isimler hep değişiyordu, yaşadıklarımı kız isimleri yerine erkek isimleri kullanarak uyguluyordum. Ona açılmam kendimi tam olarak nitelendirmeye başlamamla, paraleldir. İnternete girmeye başlamamla, biseksüelliğimi oturtmam ve ona açılmam aynı zamana rastlar” (Anıl, 2003).

Bu hikâyede Anıl'ın “çok zor” olan ilk açılma eylemini gerçekleştirmesi ve arkadaşına açılması kendisini biseksüel olarak tanımlaması ile aynı zamana rastlar. Açılma hikayeleri temelde bir kimliklenme hikayesi anlatır. Kimlikler ise hikayelerle kurulur ve hikayelerle dönüşür.

“Anlatı ve benlik arasındaki ilişki günlük bağlamlarda da işler. Anlatı psikologlarına göre, kategorik terimlerle tanımlanan kimlikler temelinde değil, gelişen bir yaşam öyküsü içinde olayları konumlandırarak hareket ederiz. Hayatımızdaki olayları, yeni başlayan trajedi ya da zafer, kurtuluş ya da kendini keşfetme hikayelerine uydururuz. Genellikle aynı anda birkaç hikayeye güveniriz ve bazen bunlar tutarsızdır. Yine de kendimize anlattığımız hikayeler, davranışlarımızı kimliklerimizle uyumlu hale getirir ve genellikle ikisini de ustaca değiştirir” (Polletta, 2009, p. 12).

Bu bağlamda kadınların arkadaşlarına açılması, kendi kimliklerini kurma sürecinin bir parçasıdır. Kadınlar hikayelerini arkadaşları ile paylaşırken aslında kendilerine de yeni bir hikâye anlatırlar, yeni bir kimliğe doğru hareket ederler. Oya Burcu'nun hikâyesinde bunu görmek mümkündür. Oya Burcu ilk defa bir kadına âşık olmasının ardından yaşadığı süreci ve arkadaşına açılmasını şöyle anlatır:

“...Ama o dönem tabii ki bu duygular beni zorladığı için, “Noluyor? Böyle şeyleri benim erkeklere hissetmem gerekmiyor mu? Neyim ben?” diye falan soruyorum. Günlüğüme yazıyorum o dönem. “Acaba ben L..miyim?” diye yazıyorum. Lezbiyen yazarsam kabul etmiş olacağımı düşünüyorum. Ama o gün günlüğümü yazdığımında şunu fark ettim. Ben monolog değil, diyalog istiyordum. Günlüğüme de şey yazmışım; sen bana hiç cevap vermiyorsun, ben birini aramalıyım, bana birileri bir şey söylemeli...” (Ersoy, 2019a)

Bu hikayenin devamında ise Oya Burcu yakın bir arkadaşına açılır ve “L.. miyim?” sorusu “ben lezbiyenim”e dönüşür. Aslında arkadaşına açılma ile birlikte sessizlik bozulmuştur, yeni bir kimliğe doğru yapılan yolculuk devam eder. Bu yolcuğun devamında ise ebeveynlere açılmak, kamusal ya da politik olarak açılmak gibi süreçler yaşanır.

3.3.2.Ebeveynlere Açılmak

“Açılma deyince, en büyük sorun o olduğu için belki, aklıma hep aile geliyor ve hep geri adım atıyorum.”
(Toprak, Lezbidüş)

Kadınların özel olarak açıldığı bir başka grup da ebeveynlerdir. Anne ve babalara açılma süreci hikayelerin oldukça önemli bir parçasıdır ve yaş, kuşak, sınıf gibi etkenlerin bu süreci şekillendirdiği görülür. Bunun yanı sıra aile kavramının kendisi -ister soyut bir fikir olarak ister somut bir aile kurumu olarak- hikayelerde varlığını çeşitli şekillerde hissettirmekte ve hikayeleri biçimlendirmektedir.

Hikayelerde aile kavramının böylesi bir ağırlığa sahip olması Türkiye toplumunun modernleşme dinamiklerinden bugüne uzanan bir hikâyenin parçası olarak değerlendirilebilir. Tanzimat’la birlikte güç kazanan “çekirdek aile” fikri, milliyetçi değerler üzerine inşa edilen yeni ulusun da önemli bir unsuru olarak görülmüştür. Bunun en önemli gerekçesi ise nüfusun fizyolojik üretimini ve temel sosyalizasyonu sağlamasıdır (Şerifsoy, 2013, p. 169). Sevgi evliliği yapmış kadın ve erkek yurttaşların kurduğu aile, aynı zamanda kadın cinselliğinin denetlenmesi söz konusu olduğunda da bireysel bir kontrol mekanizması olarak işlev görmektedir (Sirman'dan aktaran Mutluer, 2008, p. 22).

Bugün içinde yaşadığımız toplumda da aile kurumunun üstlendiği bu kontrol işlevinin devam etmekte olduğu söylenebilir. Aile toplumsal cinsiyet rollerinin ve heteronormativitenin kurulduğu ve yeniden üretildiği başlıca kurum olarak karşımıza çıkar. Aileye açılmanın hikayelerdeki ağırlığı ve zorlayıcılığı da bu noktada anlam kazanır. Heteronormatif cinsellik anlatısının dışında konumlanan lezbiyenliğin ve biseksüelliğin, bu anlatının kurulduğu ve denetlendiği aile kurumu karşısında dile getirilmesi önemli bir kırılmadır. Bu noktada hikayelerde aileye açılma süreçleri incelenirken sadece açılma deneyimlerinin değil açıl(a)mama deneyimlerinin de ne anlatıyor ve nasıl anlatılıyor olduğuna bakmak önemlidir.

3.3.2.1. Açılma/ Açıl(a)mama

Aileye açılma söz konusu olduğunda öncelikle kadınların kime nasıl açılıyor olduklarına ilişkin betimsel bir çerçeve çizilebilir. Bu bağlamda hikayeleri incelerken belirlediğim üç temel açılma biçimi çerçevesinde bir kategorilendirme yapmak mümkün olur: *Doğrudan açılma, dolaylı açılma ve kazara açılma.*

İlk olarak *doğrudan açılma* söz konusu olduğunda, kadınlar anne, baba ya da kardeşleri ile yüz yüze iletişim kurarak cinsel yönelimlerini açıklamaktadırlar. *Dolaylı açılma* ise kadınların aileleri ile doğrudan konuşmadığı ancak çeşitli stratejilerle ailelerinin bunu anlamasına yönelik eylemlerde bulunması ya da çeşitli iletişim araçlarıyla dolaylı olarak açılmalarıdır. Ve son olarak *kazara açılma* olarak adlandırılan açılma biçimi, kadınların kendi rızaları dışında aile bireylerinin kadınların cinsel yönelimlerini keşfetmesidir. Bu kimi zaman aileler tarafından kadınların ilişkisinin öğrenilmesi veya kadınların cinsel yönelimlerine ilişkin ipuçları taşıyan kişisel eşyaların bulunması gibi durumlarla gerçekleşebilmektedir.

Kadınların ailelerine nasıl açıldıkları sorusunun yanı sıra önemli bir başka soru kadınların *kime* açılıyor olduğudur. Bu soru önemlidir çünkü anne, baba ve kardeşlerden oluşan çekirdek aile söz konusu olduğunda genelde “anneler” etrafında kurulan bir olay örgüsü göze çarpar. Kadınlar öncelikle annelerine açılmayı tercih etmektedirler ki bu durum literatürdeki pek çok çalışmanın ortaya koyduğu bir bulgu olan LGBT+ bireylerin ilk olarak babalarından ziyade annelerine açılmayı tercih etmeleri saptaması ile paralellik göstermektedir (D’Augelli et al., 1998; Mason, 2016; Rossi, 2010; Tamagawa, 2018).

İncelenen hikayelerin hepsinde annelerden bahsedilirken kimi hikayelerde babaların yokluğu söz konusudur. Annelere açılmak ya da açılmamak hikâyenin akışında kendiliğinden ortaya çıkarken babaların bazı hikayelerde hiç yer almadığı görülmekte; bazı hikayelerde ise sorulduğu takdirde hatırlanan ya da kısaca değinilen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dört hikâye bu genel çerçevenin dışına çıkarak babalar üzerinden ilerler. Büşra, Defne, Ebru ve Gia’nın hikayesinde kadınlar öncelikli olarak babalarına açılmakta ve aileye açılma süreci babalar üzerinden anlatılmaktadır. Ancak bu hikayelerde dahi annelerin varlığı hissedilmektedir; sürecin neden baba üzerinden işlediğine dair cevap hikâyenin akışında anlatılmaktadır.

Kadınların ailelerine açılmama kararı ise yine anne-babalara ilişkin farklı bir çerçeveyi ortaya koyar. Annelere açılmama kararı genellikle onları üzmemek ve hayal kırıklığına uğratmamak gibi gerekçeler üzerinden açıklanırken babalara açılmamak, cinsellik söz konusu olduğunda kızlar ve babalar arasında gizli bir sınırın varlığını ortaya koyar niteliktedir. Kadınların babalarıyla ilişkisinde aşk, cinsellik gibi konuların konuşulmadığı, dolayısıyla cinsel yönelimlerini açıklamak konusunda kafa karışıklığı yaşadıkları veya

açılma ihtiyacı hissetmedikleri söylenebilir. Örneğin Cemre'nin annesi, babasına açılması konusundaki ısrarı üzerine Cemre düşüncelerini şöyle ifade eder;

“Bir defasında çok üstüme geldi “babana da söyle” diye ama hani şu ana kadar babamla ne sevgilimin s'sinden ne de seksin s'sinden konuşmuşuz. Gidip de böyle bir şey söylemek bana anlamlı gelmiyor.” (Cemre, 2019)

İrem de babalara açılmanın bir kaygı sebebi olmadığını anlatır:

“...Babanın bir kıza sataşım konuşabileceği şeylerin bir sınırı var. Belki o yüzden erkeklere açılmak çok daha kolay. Ya da açılmasan bile bu bir kaygı sebebi değil.” (İrem, 2003)

Ebeveynlere açılma/açılmama kararını belirleyen bir diğer önemli durum ise hikâyenin ne zaman ve kim tarafından anlatılıyor olduğudur. Bununla kastedilen aslında kuşak ve sınıf gibi farklı toplumsal kategorilerin açılma sürecindeki etkisidir. Örneğin Guernica, hikayelerini anlatan kadınlar arasında yaşı en büyük olanıdır ve aslında farklı bir jenerasyonu temsil eder:

“... Ama hoşlandığım insanlarla ya da benden hoşlanan insanlarla tek yaptığımız şey geceleri birbirimize sarılıp yatmaktı. Yanlışlıkla dudaklarımız ya da burunlarımız birbirine değse sabah utanç içinde kalkardık. Hem yatmak ister hem sabah suçlu hissederdik. Beyni ile duyguları arasında kalan bir nesildik biz.” (Guernica, 2003)

Guernica'nın hikayesinde diğer pek çok hikâyeden farklı olarak “aileye açılmak veya açılmamak” merkezi bir yer tutmaz. Onun yerine kendini keşfetme sürecini sıkı bir gizlilik içinde yaşadığını vurgular, yaşadığı sıkıntıları hatırlatır.

Hikayelerde öne çıkan bir diğer önemli konu ise *anneler hisseder* düşüncesidir. Bu düşünce, kadınların annelerine açılmasalar dahi annelerinin bu durumu bildikleri, sezdikleri veya tahmin ettikleri fikridir. Açık olmak ve olmamak arasındaki sınırı muğlaklaştıran bu düşünceye yakından bakmak ise önemlidir çünkü bu düşüncenin kadınların hikâye içinde nasıl bir benlik performansı sunduklarının, nasıl bir faillik çerçevesinde hikâyeyi anlatıyor olduklarına bakmanın da anahtarı olabileceği düşünülmektedir.

3.3.2.2. Anneler Hisseder

Riessman hikayelerde anlatıcının izleyiciyi, karakterleri ve kendilerini nasıl konumlandırmayı seçtiğine bakmanın önemli bir başlangıç noktası olabileceğini söyler; insanlar içinde buldukları durumlarla başa çıkmak için kendilerini sabit roller etrafında değil akışkan bir şekilde konumlandırırlar (Harre & Van Langenhove'den aktaran Riessman, 2001, p. 10). Bu düşünceye paralel olarak kadınların ailelerine açılma hikayelerini anlatırken bu konumlandırmayı nasıl yaptığını baktığımızda özellikle annelere atfedilen bir güçten bahsedilebilir. Bu güç ile kast edilen hikayede olaylar ve eylemler söz konusu olduğunda kontrol sahibi olmaktır (2001, p. 10).

Öncelikle hikayelerdeki bu düşünceyi somutlaştırmak adına Filiz, Kırmızı Kadın ve Anıl'ın hikayelerine bakılabilir:

“... Bence anneler hissediyor, gerçekten... Bazen burada kızlarla konuşuyoruz, diyorlar ki “Annem biliyor mu, bilmiyor mu?” Bilirler anneler. Bakışlar farklılaşır en başta, kadınların bunu es geçmesine imkân yok. Asla “Ebeveynler aptal, çocuklar akıllı” diye bir şey yok.” (Filiz, 2003)

“Tamamına olmasa da ailemde açıldığım insanlar var ama “bilmeyenlerin” de yönelimi tahmin ettiğini düşünüyorum. Annemin bende kaldığı bir dönem olmuştu, sevgilimle yaşıyordum. Sevgilimle tartıştığımız bir gün annem dizime vurarak, “Bu gece gönlünü alırsın, sabaha bir şeycik kalmaz,” demişti. *Aramızdaki durumun özel ve farklı olduğunu anladığını düşünüyorum.* Sonra bir gün kardeşimin, uzun süren bir ilişkim hakkında, “Böyle de olmuyor ama; bir imam nikahı yapalım bari, eşe dosta karşı bir adını koyalım artık,” diye espri yaptığını hatırlıyorum. Fakat aleni şekilde hiç konuşmadık (Kadın, 2019)

“Annem aslında benim farklılığımın bilincinde. Ama bunu hiçbir zaman tam olarak adlandıramadı. Ne zaman şüpheye kapılsa ben karşısına erkek arkadaşımın el ele tutuşmuş çıkıyorum ve bir şey diyemiyordum. Tabii hareketlerime karışıyor. Kimi zaman uyarılarda ve tavsiyelerde bulunuyor, saçımın, başımın, suratımın ilgili, ama benim zaten güzel olmakla ilgili bir derdim olmadığı için çok mesele çıkıyor.” (Anıl, 2003)

Bu hikayelerde kadınlar annelerine açılmasalar dahi annelerin bunun bildiği düşüncesi vardır ve bu düşünce üzerinden açılma/açılmama stratejileri kurulur. Annelere atfedilen bu gücün ise aslında kadınların kendi failliklerini konumlandırırdıkları pozisyonla ilişkili olduğunu söylenebilir. Çünkü neticede hikayeler aslında anlatıcısının perspektifini ortaya koyar ve biz hikayeleri kadınların perspektifinden düşünürüz.

Bu perspektif anneleri “kızlarının cinsel yönelimini bilen, onları tanıyan” özneler olarak düşünmeye çağırırken *Coming Out To Parents: Transformation of the Families With LGBTQ Children* adlı çalışmada Ece (2017, p. 76) bu durumun geçerli olmayabileceğini ortaya koyar. Gey ve trans bireylerin annelerinin deneyimlediği süreçten farklı olarak lezbiyen kadınların anneleri için çocuklarının davranışları ve arkadaş seçimleri, çocuklarının cinsel yönelimleri konusunda bir şüphe uyandırmamaktadır (2017, p. 76). Ece (2017)'ye göre bunun gerekçelerinden biri Türkiye'nin kültürel yapısı içinde kadınların kadın arkadaşlarıyla temas halinde olması, fiziksel yakınlık kurması ve birlikte uyumaları gibi eylemlerin sapkın davranışlar olarak görülmemesidir (2017, p. 76). Dolayısıyla lezbiyen kadınların annelerinin, kızlarının cinsel yönelimini anlamak için çok az olanağa sahip olduğu veya kızlarının lezbiyen olduklarına dair şüphelerinin, sonuca varmak için yeterli olmayacağı söylenebilir (2017, p. 76).

3.3.2.3. Tepkiler, İnkâr ve Pazarlık

Kadınların ebeveynlerine açılma sürecinde annelerine atfettikleri güç babalar söz konusu olduğunda da geçerlidir. Arkadaşlara açılma veya politik olarak açılma gibi süreçlerde kendilerini güç sahibi özneler olarak kuran, kendi eylemliliklerini ve başarılarını “ben” diliyle anlatan kadınların ebeveynlere açılma sürecinde dikkat çekici bir şekilde hemen hemen tüm hikayelerde kendi failliklerini ikincil konuma yerleştirdikleri, anne ve babaları ise olaylar üzerinde güç sahibi aktörler olarak konumlandıkları söylenebilir. Hikâyenin aktörleri arasındaki bu konumlandırma anlatılanları da etkiler. Anne ve babalara açılma hikayesinde ne anlatılıyor sorusunun cevaplarından biri de ebeveynlerin verdiği tepkilerdir. Dolayısıyla hikâyenin dinleyicisine, verilen tepkilere bakmak da önemlidir.

Şenel (2014, p. 113) *Cinsel Yönelim Ayrımcılığının Gündelik Hayat Yansımaları* başlıklı yüksek lisans tezinde yaptığı görüşmelerde aile bireylerinin kadınların cinsel yöneliminden şüphe ettiğinde veya bunu öğrendiklerinde ilk olarak bu durumu görmezlikten geldiklerini daha sonra ise olumsuz tutumlar yönelttiklerini tespit etmiştir. Bu tez kapsamında incelenen veri de benzer bir durumu ortaya koymaktadır. Kadınların ailelerine açılmasıyla öncelikle hikayelerde önemli bir yer tutan “inkâr” olarak adlandırılabilir bir süreç yaşanmaktadır. Aileler kadınların açılmasının ardından bu durumu yok sayarak, inanmayarak, kabul etmeyerek veya ciddiye almayarak bir inkâr stratejisi ortaya koyarlar. Daha olumlu tepkilerde ise, yine inkâr sürecinin bir parçası olarak, “ben yanındayım” mesajı ile birlikte çocuklarının heteronormatif normlara uygun

yaşama ihtimaline açık bir kapı bırakılır. Bir gün değişeceği, evleneceği, çocuk sahibi olacağına dair bir inanç sürdürülür. Bu noktada dikkat çekici olan ciddiye almama tepkisinin sadece babalar tarafından verilmesidir. Annelerin inkâr stratejisi daha çok durumu yok saymak, görmezden gelmek veya kızlarının heteroseksüel ilişki yaşama ihtimaline dair bir umut besleyerek açık kapı bırakmak şeklinde olduğu görülür.

Anne ve babaların düşünceleri, duyguları ve verdiği tepkiler hikâyede önemli bir yer tutarken kadınların tüm bunlarla ne yaptığı, tepkilerin hikâyeye üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu sorusu üzerine düşünmeye değerdir. Bu noktada kimi hikayelerde ailenin olumsuz tepkisi karşılığında Nilüfer Göle'nin sessiz mutabakat olarak tanımladığı anlaşmaya benzer biçimde kadınlar ve ebeveynler arasında heteronormatif kaygılar üzerinden şekillenen; kadınların kamusal ve politik açılma süreçlerini etkileyen bir pazarlık sürecinden bahsedilebilir. Burada bahsedilen heteronormatif kaygıları çocuklarının evlenmesi, çocuk sahibi olması, dışlanmaması gibi kaygıları kapsayan bir anlamda "normal" bir hayat yaşama kaygısı olarak tanımlamak mümkündür. Ki bu kaygılar aslında aile kurumuna yüklenen temel sosyalizasyonu sağlama, ahlaki bir kontrol işlevi görme ve böylelikle devlet için normal bir yaşantıyı garantileme görevlerinin bir yansımasıdır (Şerifsoy, 2013, p. 169).

Bu bağlamda aile içinde yaşanan bu pazarlık sürecini kısaca açıklamak gerekirse; anne ve babalar tarafından kadınların cinsel yöneliminin bilindiği ve bu konuda çatışmaların yaşandığı ancak kadınların kamusal alanda görünür olmaması karşılığında bu çatışmaların sessizleştiği bir süreç olarak tanımlamak mümkündür. Kadınlar anne ve babalarının bu durumu kabullenmeleri ve tepkilerin/çatışmanın dinmesi karşılığında kamusal alanda açık olmamayı seçerler.

"...Ona "Hayatımın sonuna kadar seninle oturmayacağım biliyorsun, değil mi?" dedim, "Nasıl olur, inşallah böyle bir şey olmaz" diye tepki gösterdi." Bir kız arkadaşımınla beraber oturabilirim, tatile gidebilirim, bir şeyler paylaşırım, bunları herkesin bilmesine gerek yok" dedim. Biraz rahatladı, çünkü hem para kazanıyorum, iyi bir işim var hem de ortalıkta "Ben lezbiyenim" diye bağırıyorum. Buna gerek de yok zaten, benim özelim bu..." (İrem, 2003)

İrem kamusal bir görünürlük motivasyonu içinde olmadığını ifade eder ancak hikayesinin devamında eskiden aktivist çevrelerde yer aldığını daha sonra bu çevreden çekildiğini görürüz. Bunun gerekçesi olarak ise annesini işaret eder. Burada sessiz bir pazarlık süreci işler; İrem kimliklenme sürecinin parçası olan kamusal ve politik olarak açılma

evrelerinden geri çekilir ve bunun karşılığında annesi ilişkisi normalleşir, annesi rahatlar. Ebru'nun hikayesine baktığımızda da benzer bir durumla karşılaşırız:

“Açık olursam bir şeyler kazanabileceğimi biliyordum. Bir şekilde onları daha az kırabileceğimi de biliyordum. Her ikimiz de spor çevresinde olduğumuz için, babam da aynı çevrede olduğu için, insanlar bizi gördüklerinde onun kulağına bir şeyler gidebileceğini, bunun onu benim söylememden daha çok kırabileceğini bildiğim için hassas davrandım...” (Ebru, 2003)

Her iki hikâyede de kadınlar ailelerine açılmanın ardından diğer açılma süreçlerinden (kamusal ve politik) geri çekilirler ve bu durumunun hikayeler üzerinde oldukça belirleyici bir etkisi vardır. Özellikle politik olarak açılmanın gerçekleşmediği hikayelerde en dikkat çekici benzerlik kadınların hikayelerini anlatırken aşklarını ve ailelerini hikâyenin merkezine yerleştirmeleridir. Açılma süreci kamusal alana doğru yayılmazken hikayelerde “ebeveynler” ve “âşık olunan kadınlar” geniş bir yer tutar.

Bamberg (1997, p. 337) hikayelerin anlatıcısının hikâye içinde kendisini kendisine karşı nasıl konumlandığına bakarak anlatıcının “ben kimim?” sorusu karşısında nasıl bir kimlik inşa ettiğini görebileceğimizi söyler ve ekler; bu soruya verilecek yanıtlar aslında sınırlı bir projedir farklı bağlamlarda değişir. Bu bağlamda aileye açılmanın ardından kamusal görünürlükten geri çekilen kadınların hikâye içinde “ben kimim” sorusunu cevaplarırken daha sessiz olduklarını söylemek mümkündür. Oysa bir sonraki bölümde tartışılacağı üzere politik olarak açılma sürecinin yaşanmasıyla hikayelerdeki faillğin radikal bir şekilde dönüştüğü, kadınların politik bir kimlik etrafında hikayelerini kurmaya başladıkları söylenebilir.

3.4. POLİTİK OLARAK AÇILMA

Hikayeler insanları bir araya getirerek toplulukları oluşturur (Plummer, 1995, p. 174). Hikayeler aracılığıyla politik kimlikler inşa edilir (Uzun 2015) veya tanıdık hikayeler insanların stratejik eylemde bulunduğu çıkarları ve kimlikleri şekillendirerek toplumsal hareketleri belirler (Polletta, 2009, p. 4). Tüm bunların yanı sıra aslında hikâye anlatmanın kendisi de politik bir edimdir çünkü hikayeler, anlatıcısının benlik kavramını açığa çıkarmakta oldukça yararlıdır ve ister aktif fail, ister edilgen deneyimleyen ya da kaderin bir aracı olmak fark etmeksizin anlatının merkezinde yer alan şey benliktir (Patterson & Renwick Monroe, 1998, p. 316).

“Bireylerin kişisel anlatılarını meta anlatılara eklememe biçimi başlı başına bir politik pratiktir. Hikâyelerimizi üretirken, doğru olduğuna inandığımız gerçekleri aktarır, kendimizi ait hissettiğimiz gruplara işaret eder, rahatsız olduğumuz şeyleri belirtiriz. Bu bakımdan, bireysel anlatılar her zaman politiktir. Anlatılan hikâyeye kişisel bile olsa anlatıcının toplumsal ve politik konumunun taşıyıcısıdır” (Uzun 2015, p. 67).

Bu bağlamda kadınların kendi açılma hikayelerini nasıl anlatıyor oldukları, kendilerini ve diğer sosyal aktörleri hikâyeye içinde nasıl konumlandıkları politik bir mücadele alanını tarif eder ve bir faillik pozisyonu tasvir eder. Bu analiz bölümünün başlığı olan “politik olarak açılmak” ise hikayelerin toplumsal bir değişim yaratmak için kullanıldığı bir açılma evresi olarak ele alınacaktır (Plummer, 1995, p. 58).

Politik kimlikler, topluluklar ve kolektif mücadele biçimleriyle yakından ilişkili olan açılma evresinde kadınların, lezbiyen/ biseksüel kimlikler çerçevesinde kendilerini politik özneler olarak kurmaya; görünürlük ve hak mücadelesinin parçası olmaya başladıkları görülür. Bununla birlikte hikayelerin politik olarak açılma evresinde kadınların kendilerini hikâyeye içinde daha aktif bir faillik pozisyonuna yerleştirdikleri, hikayelerdeki dilsel modun değiştiği ve kadınların hikayelerini “politik kimliklerini” merkeze alarak anlatıyor oldukları söylenebilir. Örneğin aileye ve arkadaşlara açılma süreçlerinde, oldukça ön planda olan dinleyicinin tepkisine, politik olarak açılma sürecinde yer verilmez. Bunun yerine kadınların kendi tepkileri, düşünceleri ve eylemlilikleri anlatılır ve kadınların politik bir kimlik performansı içinde hikâyeyi anlatıyor oldukları görülür.

Politik olarak açılma sürecinin nasıl yaşandığına baktığımızda ise kimi hikayelerde diğer LGBT+ bireylerle ve topluluklarla tanışmanın ardından başlayan bu evrenin kimi hikayelerde ise özellikle değişen toplumsal ve politik dinamiklerin etkisiyle topluluklarla tanışmanın dışında daha bireysel şekilde işleyen bir süreç olarak yaşandığı göze çarpar. Bu bağlamda diğer LGBT+ bireylerle ve topluluklarla tanışmayı özellikle modernist hikayelerde karşımıza çıkan önemli bir kırılma anı olarak ele almak mümkündür.

3.4.1. Diğer LGBT+ Bireylerle ve Topluluklarla Tanışma

Pek çok hikâyede, özellikle modernist hikâyeye şemasına uygun hikayelerde, politik açılma sürecini başlatan veya bu sürece kapı aralayan en önemli kırılma anı kadınların diğer LGBT+ bireylerle ve topluluklarla tanışmasıdır. Bu kırılma, kadınların yalnız olmadığını

fark etmelerine ve bir topluluğun parçası olmalarına olanak sağlar. Bununla birlikte ise politik yeni bir kimlik olarak lezbiyen/ biseksüel kimliği kurmalarından bahsedilebilir.

Arkadaşlara açılmak bölümünde tartışıldığı gibi kadınların kendilerinden başkasına açılması ve kendilerine açılma süreci kimi zaman eş zamanlı işlemektedir. Diğer LGBT+ bireylerle tanışmak veya topluluklara dahil olmak da benzer bir işleve sahiptir; ancak sadece kendine açılmak değil aynı zamanda kendisiyle, kimliğiyle barışmak gibi önemli değişimleri de beraberinde getirir. Buna paralel olarak Plummer, modernist açılma hikayelerinde, hikayelerin başlangıcında deneyimlenen suçluluk, kimlik karmaşası, gizlilik, cinsel kafa karışıklığı gibi süreçlerin eşcinsel olmaktan memnun ve mutlu, üretken bir yaşam sürdürmenin hikayesini anlatan diğer gey ve lezbiyenlerle tanışmanın ardından hızlı bir şekilde çözülmeye başladığını söyler (Plummer, 1995, p. 85)

“Sonuç olarak, ortaya çıkan hikâye, kişinin gerçekte kim olduğuna dair bir his oluşturmakla ilgili bir hikayedir- ideal olarak sadece kişinin kendisi için değil, aynı zamanda daha geniş bir dünyada da evinde olduğu bir kimlik. Lezbiyen ve gey, kendisine, eşcinsel topluluğa ve daha geniş bir çevreye açılırken tutarlı, bütünlük bir benlik duygusu geliştirebilir.” (Plummer, 1995, p. 86)

Açılma hikayeleri aslında yeni bir yuva, yeni bir kimlik bulma hikayesi anlatırken yukarıdaki alıntıyı somutlaştıran bir örnek olarak Guernica'nın hikayesi örnek verilebilir. Guernica, LGBT+ topluluklarla tanışmanın ardından “ben lezbiyenim” demeye başlar; kendisine açılır ve politik mücadelenin bir parçası olur:

“-Kendine “ben lezbiyenim” demenden sonra yaşadığın ilişkilerle, öncekileri karşılaştırdığında ne gibi farklar görüyorsun?

“Çok farklı. Bir kere utanç bitti. Şu ölümlü dünyada keşke daha önce tanımlasaymışım kendimi. Daha önce rast gelseymişim eşcinsel oluşumlara. Ben 2000 yılında 1 Mayıs yürüyüşünde elime tutuşturulan bir broşür sayesinde ulaştım lezbiyen oluşumlara. Ki broşürü aldıktan altı-yedi ay sonra ancak mail attım. Oradan çok iyi bir cevap aldım. Kendim gibi, konuşabileceğim, paylaşabileceğim insanlar olduğunu gördükçe de kendime ve çevreye açıldım. Bunca yıl mutluluğumu mahvetmişim. Kimseye anlatamadığım, kimseyle konuşamadığım, mektup yazarken bile yanlış ellere geçer korkusu ile doğruyu yazamayışlarım aklıma geliyor bazen. Çok acı çektim”.

-Seni 1 Mayıs 2000'den 1 Aralık 2002'ye getiren süreci anlatır mısın?

İlk olarak Sappho'nun Kızları ile irtibata geçip Bilitis'e üye oldum. Bu hayatımın dönüm noktalarından biriydi. O güne kadar topladıklarımın açılımıydı. Geç kalınmış bir şeydi benim için. Bilitis'e girip başkaları ile tanıştım, paylaşmaya, konuşmaya başladım. Hemen o dönemde Güztanbul'a katıldım. Meğer içimde hazır bir potansiyel ile bekliyormuşum. Açıldım. Konuşmanın daha rahatlatıcı olduğunu, daha iyi olduğunu anladım. Bir yerim vardı eşcinseller arasında ve o yeri açtım kendime. Diğerleri arasındaki yerimi aldım yani. Hayatım boyunca eşcinselliğim dışında da ataerkilliğe karşı çıkan feminist biri oldum. Kendimi eşit hissetmediğim hiçbir insanla birlikte olmayacak biriyim. Lambdaİstanbul'daki toplantıların yapıldığı döneme, ya da Kaos GL'de yazımın çıkmasına kadar, Güztanbul ve Baharankara buluşmaları olsun, yürüyüşler olsun, geç kalınmış şeylerdi. Ben hayatı bu yaşta öğrenmemeliydim" (Guernica, 2003).

Guernica LGBT+ topluluklarla tanışmasının ardından kendine ve çevresine açılmaya başlar. Açılma süreciyle eşzamanlı olarak utanç ve acı çekmek geride kalır; yeni ve pozitif bir kimlik kurulmaya başlar. Bu kimlik sadece kendisi için değil, Plummer'ın da ifade ettiği gibi, daha geniş dünyada da evinde hissettiği bir kimliktir (Plummer, 1995, p. 86). Bu durumu "Bir yerim vardı eşcinseller arasında ve o yeri açtım kendime" diyerek ifade ederken kendini konumlandığı fail pozisyonu anlatının geri kalanının da dilsel modunu belirler.

Guernica'nın hikayesi üzerinden takip ettiğimiz bu süreç, özellikle modernist açılma şemasına uygun olan pek çok hikâyede benzerlik gösterir. Bu hikâyelerdeki olay örgüsünü *acı çekme (suffering)- aydınlanma, kriz, dönüm noktası (epiphany, crisis, turning point)- dönüşüm (transformation)* üzerinden düşündüğümüzde LGBT+ bireylerle ve topluluklarla tanışmanın bir dönüm noktası/ aydınlanma evresine denk geldiği ve beraberinde dönüşümün (transformation) yaşandığı söylenebilir. Ve bu dönüşüm aslında kadınların yeni bir kimliğe sahip olmaları ve bir topluluğun parçası olmaları anlamına gelmektedir (Plummer, 1995, p. 56)

Bu bağlamda Riessman (2000, p. 21) da kimliklerin zamanla nasıl değiştiğini görmenin bir yolu olarak dönüm noktalarına, yani hikâyeyi anlatan kişinin hayatının gidişatında radikal bir değişimin olduğu yerlere bakmak gerektiğini söyler. Diğer LGBT+ bireylerle ve topluluklarla tanışmanın ardından yaşanan bu kırılma anı kadınların kimliğinde ve hikâye anlatılırken kadınların kendi failliğini konumlandıkları pozisyon üzerinde de radikal bir değişime alan açar.

Guernica'nın hikayesinde olduğu gibi politik açılma ile birlikte kadınların kendilerini keşfetme süreçlerinin ardından yaşadıkları tüm zorlukların ve krizlerin çözülmeye

başladığı ve kadınların lezbiyenliği/ biseksüelliği politik bir kimlik olarak kurdukları söylenebilir.

Bu hikayelerde dikkat çeken bir diğer önemli durumsa kadınların “açılma” ile kurdukları ilişkinin bireysel olduğu kadar kamusal da bir anlam taşımakta olduğudur. Yeşim’in açılmakla ilgili düşüncelerine bakıldığında bu durum net bir şekilde görülür:

“Televizyona çıkınca açılıyorsun gibi anlaşılabilir. Aslında öyle değil. Kendimi gizlemek için özel çaba sarf etmediğimde açığım zaten. Bunun üzerine bir basın açıklamasına katılmış olmak çok bir şeyi değiştirmiyor bence. Bugüne kadar hep medya bizimle iletişim kurmaya çalıştı ve söylememizi orada yansıtma konusunda çok tecrübesizdik, hala tecrübesiziz. Bu bir ilk adımdı. Ortaklaşa bir söylem oluşturduk ve bunu duyurmak için medyayı çağırdık. Hatta mesela Lambda’dakiler haber vermek için Hürriyet’i aradığında onları magazin servisine bağlıyorlarmış, güçlülük haber servisine ulaşmışlar. O anlamda bu basın toplantısı, eşcinsel örgütler olarak birleşip sesimizi duyurmak anlamında bir dönüm noktası, bu şekilde kamusal görünürlüğümüzün devam etmesi gerektiğini düşünüyorum. Bireysel olarak çıkıp kişisel hikayeler anlatmak çok da önemli değil. Oysa mesele toplumsal bir sorunun açığa çıkıp görünür olması ve çözüme yönelik çalışmaların yapılması. O noktada benim hayatımda basın açıklamasının bir önemi yok, ama eşcinsel hareket açısından önemi büyük. Kimse başkasına açılmaya zorlanmamalı ama birbirimizi teşvik etmeliyiz, çünkü gözümüzde büyüttüğümüz korkuların büyük çoğunluğu gerçekleşiyor. Çok olumsuzlukla, şiddetle karşılaşıyoruz tabii ama bizim kafamızdaki korkular karşılaşılabileceklerimizden çok daha güçlü. Dolayısıyla bu korkuları aşma konusunda cesur davranmamız gerekiyor.” (Yeşim, 2003)

2000’li yıllara kadar kendine açılan ve kendini tanımlamaya başlayan eşcinsel hareket 2000’lerle birlikte kamusal alanda görünürlük mücadelesi vermeye başlamıştır (Partog, 2012, p. 170) ve Yeşim’in hikayesi de 2002 yılına, bu görünürlük mücadelesinin başladığı döneme denk düşer. Hikâyede bunun izleri görülür; açılmak, eşcinsellerin yaşadığı sıkıntılar karşısında toplumsal bir sorun olarak ifade edilir ve buna yönelik politik bir çözüm işlevi görür.

Açılma ile ilişkinin politik bir yerden kurulduğu bir diğer örnek de Oya Burcu’nun hikayesidir:

“... Açılış konuşmasını yapmak ister misin, diye bana sordular. İsterim, Yapabilir miyim? Yaparım falan... Kameralar da olacak yalnız... Evet, olacak. Ben o zaman bir düşüneyim mi acaba? ... Benim için o sempozyumun bir önemi de şu: Şimdi kameranın önüne çıkacağım için, basın orada olacağı için ailemin oradan öğrenmesini istemedim. O yüzden

aileme sordurtma yoluna gittim. Onların bana sormasını istiyordum. O yüzden çalışmalarına başladım ... İşte “Sen de onlardan mısın”la başlayıp ondan sonra “Hadi anne gel oturup konuşalım” deyip üç seanslı bir açılma yaşadık. Ondandan sonra da söyledim. Ben böyle böyle sempozyumda açılış konuşması yapacağım, sizi de beklerim. Ya çok hızlı oldu. Bir ay içinde aileme açıldım. Annemle abime aynı anda açıldım zaten. Sonra annem babama söylemiş. Ve geldiler. Yani geleceklerini beklemiyordum aslında. Annem de babam da geldi. Şey, tam böyle ben açılış konuşmasına başlayacağım sırada zaten o konuşmanın heyecanı içindeyim. Bir de annemle babamı görünce bıraktım kağıtları, onlara gittim. Bir yandan o kadar kameranın önünde o kadar... O kameraların anlamı şeydi, birçok kişi duyacak artık. Yani sadece etkinliklerdeki katılımcılara bir şey anlatıyor değilsin. Şimdi birçok kişiye bir şey anlatıyorsun. Bütün Türkiye duyacak ya, onun da heyecanı var. O yüzden çok büyük bir şeydi, yani çok önemli bir şeydi Ailemin orada olması ayrı bir şeydi. Açılmalara vesile olma sempozyumuydu bir yandan da o. Çok güzeldi.” (Ersoy, 2019a)

Bu hikâyede kamusal/ politik açılma ile aileye açılma oldukça eş zamanlı işler ve birbirini besler. Oya Burcu'nun ailesine açılma motivasyonu onun bir topluluğun ve politik mücadelenin parçası olmasıyla yakından ilişkilidir. Bunun yanı sıra hikâyede onun heyecanına, kaygılarına ve mutluluğuna tanıklık ederiz. Bu merkezde kararlar alan, tercihlerde bulunan, eylemlilik içinde olan aktif bir özne söz konusudur.

Diğer LGBT+ bireylerle ve topluluklarla tanışma teması hikayelerde sıklıkla karşılaşılan ve politik açılma sürecini başlatan önemli bir kırılma anı olarak işlerken, yeni hikayelerle birlikte politik açılma sürecinin artık daha farklı biçimde deneyimleniyor olduğu söylenebilir. Bu değişimi Plummer'ın geç modernist hikayeler olarak tanımladığı çerçeve ile birlikte düşünebiliriz; geç modernist hikayelerle birlikte hikayelerdeki doğrusallık kırılmaya başlar, cinsel yaşantının artık kişinin çekirdeğini, özünü anlatan bir fikir olmaktan çok bir parçasını oluşturduğu fikri vardır ve kimlikler değişmeye ve bulanıklaşmaya başlar (1995, p. 138). Tüm bu dönüşümlerle birlikte hikayeleri daha “ben merkezli” bir yerden anlatan ve politik süreçlerle daha bireysel bir yerden ilişki kuran yeni öznelerden bahsedilebilir.

Bu durum aslında daha geniş toplumsal süreçlerle bağlantılıdır; kimlikler lezbiyenden queere doğru dönüşürken aktivizm ve siyasi mücadele ile ilişki de daha bireysel bir yerden kurulur ve bu yeni bireysellik eğilimi hikayelere doğrudan yansır. Artık kendini keşfetme sürecinde hissedilen yalnızlığın diğer LGBT+ bireylerle ve topluluklarla tanışarak, politik süreçlere dahil olarak çözüldüğü ve yeni “olumlu” bir lezbiyen/biseksüel kimliğin kurulduğu doğrusal hikayeler yerine daha genç yaşta ve daha rahat bir şekilde

keşfedilen cinsel yönelim, sabitlenmek istenmeyen bir kimlik ve bireyselleşmiş bir aktivizimden bahsetmek mümkündür.

SONUÇ

Bu tezde, bireysel hikayeler olan, açılma hikayelerini lezbiyen ve biseksüel kadınların hikayeleri üzerinden inceledim. Hikayeleri incelerken bana rehberlik eden başlıca çalışma ise Plummer'ın *Telling Sexual Stories* isimli kitabı oldu ve bu isim çalışma boyunca sıklıkla telaffuz edildi. Bu noktada bir kez daha Plummer'ın açılma hikayeleri araştırmasında çizdiği analiz çerçevesi ile bu çalışmada incelenen hikayeler arasındaki ilişkiyi, ortaklık ve farklılıkları açıklamak gerekir.

Plummer bu kitabında açılma hikayelerine ilişkin çerçeveyi modernist ve geç modernist hikayeler kavramlarıyla kurar. Modernist açılma hikayeleri kişinin heteroseksüel kimlikten ayrılması ile başlayarak sonunda yeni bir yuvaya, kimliğe ulaştığı doğrusal bir anlattı hattını takip eder. Büyük anlatıların çözülmeye başladığı geç modern dönemle birlikte ise daha farklı hikayelerin anlatılmaya başladığı söylenir; hikâyenin temelinde yine bir kimliklenme hikayesi anlatılır ancak artık bu kimlik keşfedilmeyi bekleyen bir "öz" fikri üzerinden değil kimliğin bir parçası olarak kavranır.

İncelediğim hikayelerde hem Plummer'ın modernist açılma hikayeleri olarak tanımladığı hikayelere dair hem de geç moderniteyle birlikte bu hikayelerin nasıl değiştiğine dair sunduğu çerçevenin izlerine rastladım. Ancak burada belirtmem gerekir ki Türkiye bağlamında Plummer'ın işaret ettiği bu hikayelerin anlatıldığı tarihsel süreç daha farklı bir döneme denk düşmektedir. Plummer'ın İngiltere ve Amerika toplumları bağlamında 1970'li yıllarda yaşanan politik süreçler ve eşcinsel kimliğin kurulması ile birlikte ele aldığı modern açılma hikayeleri ve 90'lı yıllarla birlikte adını koyduğu geç modern dönemin Türkiye bağlamında daha farklı bir zaman dilimine, on yıla, denk geldiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Türkiye LGBT+ tarihine baktığımızda 1990'lı yıllarda bir araya gelmeye başlayan, 2000'li yıllarla birlikte ise kamusal alana çıkan ve bir anlamda "dolaptan çıkan" bir politik hareketten bahsedilebilir. Bu nedenle incelenen hikayelerde modernist olarak değerlendirilebilecek hikayelerin 2000'li yılların başında anlatılan hikayeler olduğu ve daha yakın zamanda anlatılan, güncel hikayelerin geç modernist hikayelerle benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Bu bağlamda hikayeleri incelerken aradaki ayrımı daha net bir şekilde düşünmek için “kuşak” kavramına başvurulmuştur. Ancak burada tezin sınırları gereği geniş bir kuşak tanımı yapmaktan ve kuşak kavramı ekseninde bir analiz yapmaktan kaçındığımı belirtmem gerekir. Kuşak kavramı analiz boyunca modernist ve geç modernist hikayeler arasındaki ayrımı okumak ve görünür kılmak için kullandığım kavramsal bir araç olmuştur. Plummer (2010, p. 174) cinsel yaşamın, sosyal dünyada benzer yaş deneyimleriyle birbirine bağlı hareket eden yaş gruplarının bir parçası olduğunu söyler. 2003-2019 yılları arasında anlatılmış hikayelerden oluşan veri, farklı yaş gruplarının deneyimlerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kuşak farklılıkları söz konusudur ve bu farklılıklar hikayeler üzerinde belirleyici etkiye sahiptir.

Hikayeler analiz edildiğinde hikâyenin ne zaman anlatıldığı ve kuşak kavramı ayırt edici bir etken olurken analiz sonucu ortaya çıkan bulgulara da kısaca değinmek gerekir. Öncelikle hikayeleri analiz ederken olay örgüsünde bir kırılma yaratan, hikâyeye ivme kazandıran çeşitli kırılma anları belirlenmiştir ve bu kırılma anlarını Plummer’ın açılma evreleri olarak tanımladığı kendine açılma, özel olarak açılma ve politik olarak açılma evreleri içerisinde yerleştirerek analiz edilmiştir.

Kadınların hikayelerini anlatırken öncelikle kendini keşfetme süreçlerini anlattıkları ve bu sürecin ya çocuklukta sezilen bir farklılık hissi ile birlikte ya da ilk defa âşık olmanın veya cinsel bir deneyim yaşamamanın ardından gerçekleştiği söylenebilir. Kendini keşfetme sürecinde öne çıkan bir tema olarak ise “yalnızlık” vurgusu göze çarpar. Özellikle modernist hikâye şablonuna uygun hikayelerde sıklıkla anlatılan bir tema olan yalnızlık, yeni kuşağın hikayeleri ile birlikte kaybolur. Yeni hikayelerle birlikte yalnızlığın anlatılmıyor olması kadınların kendilerini daha erken yaşlarda ve daha farklı şekillerde keşfetmeye başlaması ile yakından ilişkilidir. Ve bu durum aslında oldukça önemlidir; çünkü ilerleyen sayfalarda tartışılacağı gibi açılma hikayeleri temelde bir kimliklenme ve güçlenme hikayesi anlatırken hikayelerde görülen bu değişim kendini kabullenme ve kendini keşfetme deneyiminin daha farklı yaşanmasına ve hikayelerdeki doğrusallığın kırılmasına alan açar.

Analizin ikinci başlığı olan özel olarak açılma sürecinde ise kadınların ebeveynlerine ve arkadaşlarına nasıl açıldıkları incelenmiştir. Özel olarak açılma süreci ile birlikte artık görünürlikle ilgili soru işaretleri oluşmaya başlar. Bu süreç bir anlamda (modernist

anlamda) dönüşüme doğru ilerleyen hikâyede bir kriz anını temsil eder. Artık ok yaydan çıkmıştır ve iyi ya da kötü bir yere ulaşacaktır.

Özel olarak açılma süreci “ebeveynler” ve “arkadaşlar” olarak iki başlıkla ele alınmıştır. Kadınların genellikle ilk olarak arkadaşlarına veya kuzen, kardeş gibi akrabalarına açılmayı tercih ettikleri görülür ve bu tercihi belirleyen en önemli motivasyon o kişiye karşı hissedilen yakınlıktır. Arkadaşlara açılma sürecindeki bir diğer önemli unsur, kimi hikayelerde kendine açılma süreci ve arkadaşına açılma sürecinin eş zamanlı olarak işlemesidir.

Bu açılma evreleri düşünüldüğünde ortaklaşan en önemli durum ise aileye açılma sürecindeki deneyimler ve bu sürecin anlatılma biçimidir. Riessman (2012, p. 10)’ın “Anlatıcılar, örneğin, hikayelerinde kendilerini şu ya da bu durumun kurbanı olarak konumlandırabilir ve eylemi başlatma gücünü kendilerine değil, diğer karakterlere verebilirler” der. Benzer biçimde ele alınan hikayelerde kadınların ailelerine açılırken gücü, failliği anne ve babalarına verdikleri görülür. Diğer süreçlerde ne kadar etkin bir kendilik imgesi kursalar da aile söz konusu olduğunda bir adım geri çekildikleri ve kendilerini daha edilgen bir pozisyonda konumlandıkları görülür. Bu bağlamda özellikle annelere hikayelerde özel bir alan ve rol atfedilir. Ortak bir ifade biçimi ve inanış olarak “anneler hisseder” imasının hikayelerde ortak olarak zikredildiğini söylemek gerekir.

Aileye açılma konusunda göze çarpan bir diğer önemli durumsa anne ve babaların hikayelerde farklı biçimde anlatılmasıdır. Anneler açılma söz konusu olduğunda önemli bir kaygı unsurudur ve istisnasız bütün hikayelerde anneler anlatılmaktadır. Oysa babalar bazı hikayelerde hiç yoktur; bazılarında ise sorulduğunda hatırlanırlar.

Ve analizin son bölümünde ele alınan politik olarak açılma sürecinde failliğin nasıl kurulduğu konusunda önemli bir değişim göze çarpar. Politik olarak açılmak hikayelerin politik bir kimlik ekseninde anlatılmasını beraberinde getirmektedir. Bu süreçle birlikte değerlendirilebilecek bir diğer önemli durum ise yeni kuşakla birlikte yaşanan politik ve toplumsal dönüşümleri takip edebiliyor olmamızdır. Politik kimlikleri merkeze alan bu açılma sürecinde bu kimliğin zamanla nasıl değiştiğini görebiliriz; yeni bir kuşakla birlikte daha bireysel bir aktivizm ve daha parçalı bir kimlik söz konusudur.

Peki analizde ele aldığım tüm bu süreçler birlikte düşünüldüğünde açılma hikayeleri bize ne anlatır? Bu soruya yanıtım açılma hikayelerinin temelde doğrusal bir “güçlenme hikayesi” anlatıyor olduğudur. Kimi hikayeler insan failliğini ve hayatta kalmayı hissettirir, dönüştürme gücü verir ve güçlendirir (Plummer, 1995, p. 29) ve açılma hikayeleri de bu hikayelerden biridir.

Sara Ahmed (2017, p. 184), queer olmayı başarısız bir birey olmak ya da birey olmamak olarak sunan bir tarihten bahseder. Heteronormatif anlatı içinde “başarısız” özneler olan kadınlar, bu hikâyeden ayrılarak kendilerine yeni bir hikâye yeni bir kimlik kurarlar ve güçlenirler. Hikayelerin önemli bir kısmında “güçlü olmak/hissetmek” fiilleri doğrudan dile getirilir. Kimi zaman açılma/açılmama kararını verirken dile getirilir kimi zaman ise ilk defa diğer gey ve lezbiyenlerle bir araya gelmenin ardından duyumsanan ya da arkadaş, aile ya da herhangi birine açılmanın ardından vurgulanan bir durumdur. Bazı hikayelerde ise hikayedeki dilin nasıl değiştiği ve failliğin nasıl dönüştüğüne bakarak bu güçlü olma/hissetme durumuna ilişkin ipuçları yakalayabiliriz. Açılma hikayelerinde heteroseksüel dünyanın içinde kendini kurbanlar olarak tanımlayan sesin, hikâye boyunca değişerek kendini lezbiyen/biseksüel olarak tanımlayan, kimi zaman bunu politik bir kimlik ekseninde kuran bir sese dönüştüğünü görürüz.

Açılma süreci pek çok disiplinde farklı öznelerle farklı yöntemlerle çalışılmış bir konu olsa da açılma sürecine ilişkin hikayelerin kendisi daha önce konu edinilmemiştir. Açılma hikayesinin ne anlattığı ve nasıl anlatıldığı soruları eksik kalmıştır. Bu tez alana tam da bu noktadan bir katkı sunmayı amaçlamıştır.

Bu tezin temel sınırlılığı, tezin çerçevesini daha net belirleyebilmek için veri ve analiz alanının dar tutulmuş olmasıdır. Açılma hikayeleri daha çeşitli bir veri seti ile çalışmaya uygun bir konudur; örneğin edebiyat, sinema, gazete ve dergiler gibi alanlardan da hikayeler toplamak daha kapsamlı ve zengin bir analiz yapmaya katkı sağlayabilir. Bunun yanı sıra bu çalışmada öne çıkan kategoriler olarak açılma hikayelerini “kuşaklar” veya “politik topluluklar” ekseninde incelemek de literatüre katkı sunabilir.

Türkiye tarihine baktığımızda queer öznelerin her daim çeşitli baskılarla karşılaştığı ve “öteki” kimliklerden biri olarak tanımlandığı görülür. İçinden geçtiğimiz dönem de queer mücadelenin kazanımları karşısında muhafazakar “aile” paniğinin yaşandığı, queer öznelere yönelik baskı ve ötekileştirmenin şiddetinin gün be gün arttığı bir dönemdir. Bu

tez ile lezbiyen ve biseksüel kadınların açılma hikayelerine odaklanarak queer öznelerin sesine kulak vermek ve bu sesi akademik alana taşımak istenmiştir. Çünkü bu ses önemlidir. Özellikle de susturulmak istendiği böyle dönemlerde daha da önemlidir. Lezbiyen ve biseksüel kadınlar -ve aslında tüm queer özneler- heteronormatifliğin hüküm sürdüğü kamusal alanda kendilerine nasıl bir yer açtıklarını açılma hikayeleri aracılığıyla anlatırlar. Bu hikayelerin nasıl anlatıldığı ise zamanla birlikte değişir. Bu çalışmada da görüldüğü gibi kadınlar bugün hikayelerini daha özgüvenli, daha kamusal ama daha az örgütlü bir yerden anlatmaktadır. Bu çalışma ve yapılacak benzer çalışmalar queer deneyimin zamanla nasıl dönüştüğünü görmemize de olanak sağlaması bağlamında önemlidir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, S. (2017). *Duyguların Kültürel Politikası* (2 ed.). Sel Yayıncılık.
- Alan, C. (2019). *Thematic And Discursive Construction Of Homosexual Moverment in Turkey Through KAOS GL Magazine*
- Andrews, M., Squire, C., & Tamboukou, M. (2008). Introdustion: What Is Narrative Research. In M. Andrews, C. Squire, & M. Tamboukou (Eds.), *Doing Narrative Research* (pp. 1-22). Sage Publications.
- Anıl. (2003). Eşcinsel Kadınlar. In (pp. 170-180). İstanbul: Metis.
- Ayda. (2019). Lezbidüş. <https://lezbidus.wordpress.com/2020/06/22/ayda/>
- Bamberg, M. G. W. (1997). Positioning Between Structure and Performance. *Journal of Narrative and Life History*, 1-4(7), 335-342.
- Barthes, R. (1993). *Göstergebilimsel Serüven* (M. Rifat & S. Rifat, Trans.; Vol. 12). Yapı Kredi Yayınları.
- Başaran, Y. (2019). *Patikalar: Resmi Tarihe Çentik* [Interview]. Ayrıntı Yayınevi.
- Berktaş, F. (2007). Doğu ile Batı'nın Birleştiği Yer: Kadın İmgesinin Kurgulanışı. In T. Bora & M. Gültekinçil (Eds.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık* (Vol. 3, pp. 275-286). İletişim Yayınları.
- Berktaş, F. (2009). Feminist Teorinin Önemli Bir Alanı: Cinsellik. *Cogito, Bahar*(58), 57-72.
- Blank, H. (2019). *Düzcinsel: Heteroseksüelliğin Şaşırtıcı Derecede Kısa Tarihi*. İletişim Yayınları.
- Bolat, D. (2021). Zorunlu Heteroseksüellik ve Türkiye Muhalefet Alanı Üzerine Bir Tartışma [Articles]. 71. <https://doi.org/https://dergipark.org.tr/en/pub/ausbf/281751>
- Bora, A. (2004). Feminizm: Sınırlar ve İhlal İmkani. *Birikim*, 2021(184-185), 106-112. <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-184-185-agustos-eylul-2004/2370/feminizm-sinirlar-ve-ihlal-imkani/4765>
- Bora, A. (2010). Annesiz Kızlar: Modern Babaların Modern Kızları. *CIU (Cyprus International University) folklor/edebiyat*, 16(61), 6-15.

- Bora, A., & Günal, A. (2016). Önsöz. In A. Bora & A. Günal (Eds.), *90'larda Türkiye'de Feminizm* (6 ed., pp. 7-13). İletişim Yayınları.
- Brown, M. A. (2011). *Coming Out Narratives: Realities Of Intersectionality*
- Butler, J. (2016). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (B. Ertür, Trans.; 5 ed.). Metis (Routledge)
- Büşra. (2020). LGBTİ Açılma Süreçleri. In (pp. 52-59).
- Callis, A. S. (2009). Playing with Butler and Foucault: Bisexuality and queer theory. *Journal of Bisexuality*, 9(3-4), 213-233. <https://doi.org/10.1080/15299710903316513>
- Cemre. (2019). Lezbidüş. <https://lezbidus.wordpress.com/2017/03/04/cemre/>
- Chauncey, G. (1995). *Gay New York: Gender, Urban Culture, and the Making of the Gay Male World 1890-1940*. Basic Books. <https://doi.org/10.2307/2076502>
- Çakır, S. (2011). Feminist Tarih Yazımı: Tarihin kadınlar için, kadınlar tarafından yeniden inşası. In *21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan* (pp. 505-533). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Çakırlar, C., & Delice, S. (2012). Yerel ile Küresel Arasında Türkiye'de Cinsellik, Kültür ve Toplumsallık. In C. Çakırlar & S. Delice (Eds.), *Cinsellik Muamması: Türkiye'de Queer Kültür ve Muhalefet* (pp. 11-37). Metis Yayınları.
- Çakmak, E. E. (2021). *Şanlıyoruz!* Retrieved 10.05. from <https://kaosgl.org/haber/sanliyoruz>
- Çakmak, İ. (2014, 08.12.2014). *93'ün Yasaklı Onur Yürüyüşü* [Interview]. <https://bianet.org/bianet/lgbti/160555-93-un-yasakli-onur-yuruyusu>
- De Fina, A., & Georgakopoulou, A. (2008). Analysing narratives as practices. *Qualitative Research*, 8(3), 379-387. <https://doi.org/10.1177/1468794106093634>
- Delice, S. (2008). Osmanlı'yı Bugün Nasıl Tefsir Ediyoruz? Tarih ve Toplumsal Cinsiyet Üzerine Düşünceler. In N. Mutluer (Ed.), *Cinsiyet Halleri: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları* (pp. 72-88). Varlık Yayınları.
- Delice, S. (2012). "Zen-Dostlar Çoğalıp Mahublar Azaldı". In C. Çakırlar & S. Delice (Eds.), *Cinsellik Muamması: Türkiye'de Queer Kültür ve Muhalefet*. Metis.
- Donovan, J. (2013). *Feminist Teori* (B. Aksu, M. Ağduk Gevrek, & F. Sayılan, Trans.). Metis. (Frederick Ungar Publishing Co.)

- Ebru. (2003). Eşcinsel Kadınlar. In (pp. 229-242). İstanbul: Metis.
- Ece, E. E. (2017). *Coming Out To Parents: Transformation of the Families With LGBTQ Children*
- Elliott, J. (2005). Interpreting people's stories: narrative approaches to the analysis of qualitative data. In *Using Narrative in Social Research: Qualitative and Quantitative Approaches* (pp. 36-60). SAGE Publications.
- Erdem, T. (2012). Hizadan Çıkmaya, Yoldan Sapmaya ve Çıkıntı Olmaya Dair: Kimlik Değil, Cinsellik! Tekip Cinsellik Değil,. In C. Çakırlar & S. Delice (Eds.), *Cinsellik Muamması: Türkiye'de Queer Kültür ve Muhalefet*. Metis Yayınları.
- Erdem, U. (2020). Dehlizlerden Şahlanarak Çıkan Bi+ Tarihi. *KAOS GL, Kasım/Aralık*(175), 30-34.
- Erol, A. (2011). Eşcinsel Kurtuluş Hareketinin Türkiye Seyri. *Cogito: Cinsel Yönelimler Ve Queer Kuram, Bahar*(65-66), 431-467.
- Ersoy, B. (2011). Her Kadın Heteroseksüel Değildir. *Cogito: Cinsel Yönelimler Ve Queer Kuram, Bahar*(65-66), 411-431.
- Ersoy, O. B. (2019a). *Acaba ben L..'miyim?*
<https://www.youtube.com/watch?v=81xBvBHp68g>
- Ersoy, O. B. (2019b). *Patikalar: Resmi Tarihe Çentik* [Interview]. Ayrıntı Yayınevi.
- Ezber, G. (2017). *Seni Dolaba Kim Koydu?* aylak kitap.
- Filiz. (2003). Eşcinsel Kadınlar. In (pp. 139-151). İstanbul: Metis.
- Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar* (4 ed., Vol. 2). Ayrıntı Yayınları. (Éditions Gallimard)
- Gedik-Birkalan, H. (2011). Türkiye'de 2000'li Yıllarda Farklılık, Cinsel Kimlikler ve Kimlik Politikalarının Yönetimi. *Cogito, Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram*(65-66), 340-352.
- GL, K. (2020). Bi+ Sözlük. *KAOS GL, Kasım/Aralık*(175), 26-27.
- Görkemli, S. (2012). Coming Out of The Internet: Lesbian And Gay Activism And The Internet As A "Digital Closet" In Turkey. *Journal of Middle East Women's Studies*, 8(3), 63-89. (Duke University Press)
- Guernica. (2003). Eşcinsel Kadınlar. In (pp. 243-252). İstanbul: Metis.

- Gülen, H. (2020). Aşk ve Hazzın Politikası: Çok Aşklılığın Sınırlarında Farklı İlişki Deneyimleri. In T. Bora (Ed.), *Türkiye'de Modern Siyasi Düşünce: Feminizm* (Vol. 10, pp. 441-454). İletişim Yayınları.
- Güner, U. (2019). *Patikalar: Resmi Tarihe Çentik* [Interview]. Ayrıntı Yayınevi.
- Halperin, D. (1990). *One Hundred Years of Homosexuality*. Routledge.
- Halperin, D. M. (2013). Cinselliğin Bir Tarihi Var mıdır? In S. Yardımcı & Ö. Güçlü (Eds.), *Queer Tahayyül* (pp. 87-106). Sel Yayıncılık.
- Hooks, B. (1988). *Talking back: Thinking feminist, thinking black*. Between Lines.
- Hyvärinen, M. (2016). Narrative and Sociology. *Narrative Works: Issues, Investigations, & Interventions*(Special Invited Issue: Narrative Across Disciplines), 38-62.
- İnal, A. (2003). Roland Barthes: Bir Avant-Garde Yazarı. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 9-38.
- İnce, E. (2014). *LGBTİ: Kaldırım Altından Gökkuşuğu Çıkıyor*. Retrieved 14.04 from <https://bianet.org/bianet/print/160544-lgbti-kaldirimin-altindan-gokkusagi-cikiyor>
- Ingraham, C. (2005). *Thinking Straight: The Power, The Promise, and the Paradox of Heterosexuality* (C. Ingraham, Ed.). Routledge.
- İrem. (2003). Eşcinsel Kadınlar. In (pp. 35-56). İstanbul: Metis.
- İşgüzar, B. (2020). *Lezbiyen Feministlerin Feminist Düşünce, Medya ve Toplulukları İstanbul, Ankara ve İzmir Trakya Üniversitesi*. Edirne.
- Jackson, S. (2006). Gender, sexuality and heterosexuality: The complexity (and limits) of heteronormativity. *Feminist Theory*, 7(1), 105-121. <https://doi.org/10.1177/1464700106061462>
- Kadın, K. (2019). Lezbidüş. <https://lezbidus.wordpress.com/2017/01/06/kirmizili-kadin/>
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler* (A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç, & F. Özbay, Trans.). Metis
- Kardam, F., & Ecevit, Y. (2016). 1990'ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu: Uçan Süpürge. In A. Bora & A. Günel (Eds.), *90'larda Türkiye'de Feminizm* (6 ed., pp. 87-109). İletişim Yayınları.
- Katz, J. (1995). *The invention of heterosexuality*.

- Klein, K., Holtby, A., Cook, K., & Travers, R. (2015). Complicating the Coming Out Narrative: Becoming Oneself in a Heterosexist and Cissexist World. *Journal of Homosexuality*, 62(3), 297-326. <https://doi.org/10.1080/00918369.2014.970829>
- Koçali, F. (2016). Kadınlara Mahsus Gazete PAzartesi. In A. Bora & A. Günel (Eds.), *90'larda Türkiye'de Feminizm* (6 ed., pp. 73-87). İletişim Yayınları.
- Marchia, J., & Sommer, J. M. (2019). (Re)defining heteronormativity. *Sexualities*, 22(3), 267-295. <https://doi.org/10.1177/1363460717741801>
- Mecren. (2019). Lezbidüş. <https://lezbidus.wordpress.com/2017/04/08/mecren/>
- Miller, S. J. (2008). *Coming Out To Family and Community: Narratives of African American Lesbians*
- Mutluer, N. (2008). Türkiye'de Cinsiyet Hallerinin Sınırları: "Namussallaştırma". In N. Mutluer (Ed.), *Cinsiyet Halleri: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları* (pp. 14-30). Varlık Yayınları.
- Nazlı. (2002). Kızkardeşlerimiz ne düşünüyor? *KAOS GL*(72), 12-13. <http://www.kaosgldergi.com/dosyasayfa.php?id=1581>
- Oksaçan, H. E. (2016). *Türkiye edebiyatında gökkuşağı renkleri - K24*. @t24comtr. Retrieved 09.05 from <https://t24.com.tr/k24/yazi/turk-edebiyatinda-gokkusagi-renkleri,522>
- Onur *Yürüyüşü*. (2004). <https://www.facebook.com/serdarsoydan80/videos/988528857829534>
- Öğüt, H. (2011). Lezbiyen Edebiyat ve Eleştiri: Romantik aşklardan anaerkil ütopyalara, kültürel ayrılıkçılardan sadomazoşist cinselliğe. *Cogito, Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram*, 287- 321.
- Öğüt, H. (2013). Kadın Transvestizminin ve Transerkeklığın Tarihine Bir Bakış. In B. Şeker (Ed.), *Başkaldıran Bedenler: Türkiye'de Transgender, Aktivizm ve Altkültürel Pratikler* (pp. 21-55). Metis.
- Öğüt, H. (2016). *Romantik dostluklardan lezbiyen aşka - K24*. @t24comtr. <https://t24.com.tr/k24/yazi/kadinlar-arasinda,524>
- Öz, Y. (2008). Görünmezlik Kıskaçından Lezbiyenler. In N. Mutluer (Ed.), *Cinsiyet Halleri: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları* (pp. 198-207). Varlık Yayınları.
- Özkazanç, A. (2015). *Feminizm ve Queer Kuram*. Dipnot Yayınları.

- Partog, E. (2012). Queer Teorisi Bağlamında Türkiye LGBTI Mücadelesinin Siyasi Çizgisi. In C. Çakırlar & S. Delice (Eds.), *Cinsellik Muamması: Türkiye'de Queer Kültür ve Muhalefet* (pp. 162-185). Metis Yayınları.
- Patterson, M., & Renwick Monroe, K. (1998). Narrative In Political Science. *Annual Review of Political Science*, 1, 315-331.
- Plummer, K. (1995). *Telling Sexual Stories: Power, Change and Social Worlds*. Routledge.
- Plummer, K. (2001). *Documents of Life 2: An Invitation to a Critical Humanism* (Vol. 13). <https://doi.org/10.1177/1525822X0101300306>
- Plummer, K. (2010). Generational Sexualities, Subterranean Traditions, and the Hauntings of the Sexual World: Some Preliminary Remarks. *Symbolic Interaction*, 33(2), 163-190. <https://doi.org/10.1525/si.2010.33.2.163>
- Polkinghorne, D. E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 8(1), 5-23.
- Polletta, F. (2009). Why Stories Matter. In *It Was Like a Fever: Storytelling in Protest and Politics* (pp. 1-32). The University of Chicago Press.
- Riessman, C. K. (2000). Analysis of Personal Narratives. In. Boston University.
- Riessman, C. K. (2001). Analysis Of Personal Narratives. In (pp. handbook of interviewing by Gubrium and Holstein (-handbook of interviewing by Gubrium and Holstein ()).
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. SAGE Publications.
- Riessman, C. K. (2012). Analysis of Personal Narratives. In J. A. H. Jaber F. Gubrium, Amir B. Marvasti & Karyn D. McKinney (Ed.), *The SAGE Handbook of Interview Research: The Complexity of the Craft* (2 ed., pp. 367-380). SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781452218403>
- Rose, S. O. (2018). *Toplumsal Cinsiyet Tarihçiliği Nedir?* (F. B. Aydar, Trans.; D. Karakaya, Ed.). Can Yayınları. (Polity Press)
- Sarıtaş, E. (2020). *Cinsel Normalliğin Kuruluşu: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Heteronormatiflik ve İstikrarsızlıkları*. Metis.
- Scott, D. T. (2018). 'Coming out of the closet' – examining a metaphor. *Annals of the International Communication Association*, 42(3), 145-154. <https://doi.org/10.1080/23808985.2018.1474374>

- Scott, J. W. (2013). *Feminist Tarihin Peşinde* (A. Günaydın, A. Sönmez, D. Demirler, F. Dinçer, Ö. Tümer, & Ö. Aslan, Trans.; F. Dinçer & Ö. Aslan, Eds.). bgst Yayınları.
- Sedgwick, E. V. E. K. (1990). *Epistemology of the Closet*.
- Seidman, S. (2003). *Beyond the closet: The transformation of gay and lesbian life*. <https://doi.org/10.4324/9780203951811>
- Selek, P. (2007). *Maskeler Süvariler Gacılar Ülker Sokak: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekanı* (2 ed.). ayizi kitap.
- Sirman, N. (2008). Kadınların Milliyeti. In T. Bora & M. Gültekingil (Eds.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik* (Vol. 4, pp. 226-245). İletişim Yayınları.
- Sözmen, M. M. (2016). *Core theoretical Debates in the Post-1980 Feminist Movement in Turkey: The Subject of Feminism and the (Im)Possibilities of Feminist Politics* [Boğaziçi Üniversitesi]. İstanbul.
- Stanley, L. (2008). Madness to the method? Using a narrative methodology to analyse large-scale complex social phenomena. *Qualitative Research*, 8(3), 435-447.
- Stanley, L., & Temple, B. (2008). Narrative methodologies: subjects, silences, re-readings and analyses. *Qualitative Research*, 8(3), 275-281. <https://doi.org/10.1177/1468794106093622>
- Şenel, B. (2014). *Cinsel Yönelim Ayrımcılığının Gündelik Hayat Yansımaları* Hacettepe Üniversitesi]. Ankara.
- Şerifsoy, S. (2013). Aile ve Kemalist Modernizasyon Projesi, 1928- 1950. In A. G. Altınay (Ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (5 ed., pp. 167-200). İletişim Yayıncılık.
- Tiftik, S. (2020). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsel Yönelim Odaklı Politikalarda Sağlamcılığın Görünmezliği. *KAOS GL, Normativite*(174), 36-40.
- Timisi, N., & Ağduk Gevrek, M. (2016). 1980'ler Türkiye'sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi. In A. Bora & A. Günel (Eds.), *90'larda Türkiye'de Feminizm* (6 ed., pp. 13-41). İletişim Yayınları.
- Tokdoğan, N. (2012). *Örgütlü Milliyetçi Kadınların Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet Algısı* Hacettepe Üniversitesi]. Ankara.
- Toprak. (2019). Lezbidüş. <https://lezbidus.wordpress.com/2020/04/23/toprak/>
- Turcotte, L. (2012). Bakış Açısı Devrimi (L. S. Darıncıoğlu & P. Büyüктаş, Trans.). In *Straight Düşünce* (pp. 15-20). Sel Yayıncılık.

- Urhan, V. (2012). Michel Foucault'da Cinsellik, Hazlar ve Etik. *Cogito: Michel Foucault, Yaz(70-71)*, 290-314.
- Uzun , E. (2015). *Personal Narratives of Nationalism In Turkey* The University of Edinburgh]. Edinburgh.
- Ward, J., & Schneider, B. (2009). The reaches of heteronormativity: An introduction. *Gender and Society*, 23(4), 433-439. <https://doi.org/10.1177/0891243209340903>
- Warner, M. (1991). Fear of a Queer Planet. *Social Text*, 29, 3-17.
- Weeks, J. (2007). *The World We Have Won*. Routledge. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199917006.003.0002>
- Weeks, J. (2016). *Cinsellik* (İ. Güzel, Trans.). Everest Yayınları. (Taylor& Francis Group)
- Winning, J. (2011). Lezbiyen Modernizmi: dolabın içinde ve ötesinde yazmak (K. Tanrıyar, Trans.). In *Gey ve Lezbiyen Yazını* (pp. 70-89). Sel Yayıncılık.
- Wittig, M. (2012). *Straight Düşünce* (L. S. Darıcıoğlu & P. Büyüктаş, Trans.). Sel Yayıncılık.
- Yeşim. (2003). Eşcinsel Kadınlar. In (pp. 98-113). İstanbul: Metis.

EK 1. VERİ ENVANTERİ

HİKAYE	SAYFA/ LİNK
KİTAP: EŞCİNSEL KADINLAR (2003)	
İrem	35-56
1976 yılında İstanbul'da doğmuş. Görüşmenin yapıldığı tarihte 27 yaşında. Ekonomist.	
Defne	66-79
1980 doğumlu. Görüşmenin yapıldığı tarihte 23 yaşında ve üniversite öğrencisi.	
Yeşim	98-113
1974 yılında Giresun'da doğmuş. Görüşmenin yapıldığı tarihte 30 yaşında. Bilgisayar programcısı.	
Sappho- Bilitis- Filiz	139-151
1973 yılı Ankara doğumlu. Görüşmenin yapıldığı tarihte 30 yaşında. KAOS'da iletişim sorumlusu ve Bilitis'in moderatörlerinden biri.	
Anıl	170-180
1979 yılında İstanbul'da doğmuş. Görüşmenin yapıldığı tarihte 24 yaşında ve hukuk öğrencisi.	
GIA	188-193
1985 yılında Brüksel'de doğmuş. Görüşmenin yapıldığı tarihte 18 yaşında ve öğrenci. GIA takma adını kullanıyor. Neden bu ismi kullandığını ise şu şekilde açıklıyor: "GIA 1980'lerde yaşamış olan bir eşcinsel manken, en açık lezbiyen o zamanlar. Çok etkileyici bir hayatı var. Dört yıl önce filmi de gösterilmişti. Hiç cinsellik koymadan aradaki aşkı çok güzel veren bir filmi." (Gia, 2003)	
Ebru	229-242
1979 yılında İzmir'de doğmuş. Görüşmenin yapıldığı tarihte 24 yaşında ve öğrenci.	
Guernica	243-252
1957 yılında doğmuş. Görüşmenin yapıldığı tarihte 47 yaşında. Sağlık elemanı olarak çalışıyor. Guernica takma adını kullanıyor ve bunun gerekçesini şu şekilde anlatıyor: "Resme ilgim var, ama salt bu yüzden seçmedim. Televizyondaki bir programda Picasso'nun bu tablosu üzerine konuşulurken tabloya bakan herkesin onu anlayamayacağı, anlamak için resimden çok iyi anlayan ve gerçekten iyi bakan bir gözünüzün olması gerektiği söyleniyordu. Ben de, dışarıdan bakıldığı zaman	

anlaşılamayan birisi olduğumu ve başkalarının beni anlayabilmeleri için iyi bakmaları gerektiğini düşünüyordum. Bu yüzden bu takma adı aldım.” (Guernica, 2003)	
Esra	265-277
1980 yılında İstanbul’da doğmuş. Görüşmenin yapıldığı tarihte 23 yaşında ve öğrenci.	
KİTAP: SPOD LGBTİ AÇILMA SÜREÇLERİ	
Büşra	52-59
31 yaşında ve sanat yönetmenliği yapıyor.	
SOSYAL MEDYA: KAOS RENKLİ EKLAN SÖYLEŞİLERİ (2019)	
Oya Burcu	https://www.youtube.com/watch?v=81xBvBHp68g
30 Ocak 1980 Diyarbakır doğumlu. Babası asker olduğu için farklı şehirlerde gezmişler. Ailesi beş ay Diyarbakır’da kaldıktan Bartın’a yerleşmiş. Dört sene Bartın’da yaşamının ardından altı sene Ankara’da daha sonra üç yıl Balıkesir’de yaşamışlar. 1993 yılından beri Ankara’da yaşıyor.	
Yeşim Başaran	https://www.youtube.com/watch?v=ExqXr1izcTM
Eşcinsel Kadınlar’da hikayesini anlatan Yeşim Renkli Ekran Söyleşileri’ndeki hikayesini anlatırken 45 yaşında.	
SOSYAL MEDYA: LEZBİDÜŞ (2019)	
Mecren	https://lezbidus.wordpress.com/2017/04/08/mecren/
İstanbul’da yaşıyor ve üniversite fizik bölümünde okuyor.	
Ayda	https://lezbidus.wordpress.com/2020/06/22/ayda/
25 yaşında, İstanbul’da doğmuş ve büyümüş. Yüksek lisans yapıyor.	
Kırmızılı Kadın	https://lezbidus.wordpress.com/2017/01/06/kirmizili-kadin/
1974 yılında Ordu Ünye’de doğmuş ve 16 yaşına kadar burada yaşamış. Daha sonra psikolojik danışmanlık ve rehberlik okumak için İzmir’e gelmiş. 13 yıl İzmir’de yaşadıkdan sonra 1999 yılında İstanbul’da öğretmenliğe başlamış. 5 ay çalıştıktan sonra istifa ederek İzmir’de dönmüş. Dövmecilik, bar işletmeciliği, özel eğitim, takı satmak gibi farklı iş deneyimlerinin ardından 2002 yılında Kars’ta tekrar öğretmenlik yapmaya başlamış. 2008 yılında İstanbul’a gelmiş ve 11 yıl burada yaşamış. Yaklaşık 1 yıldır da Bodrum’da yaşıyor ve bir devlet okulunda rehber öğretmenlik yapıyor, özel bir klinikte bireysel psikolojik danışmanlık veriyor ve aile danışmanlığı yapıyor. Kırmızılı Kadın ismini kullanıyor.	
Cemre	https://lezbidus.wordpress.com/2017/03/04/cemre/
İzmit Gölcük doğumlu, 22 yaşında. Memur lojmanlarında büyümüş. Lisedeyken bir yıl Kanada Saltspring adasında yaşamış. İstanbul’da yaşıyor.	

Toprak	https://lezbidus.wordpress.com/2020/04/23/toprak/
İstanbul'da yaşıyor ve Galatasaray Üniversitesi'nde öğrenci.	
Ceyhun	https://lezbidus.wordpress.com/2020/06/22/ceyhun/
1986 yılında Ankara'da doğmuş ve orada büyümüş. Üniversiteyi kazanınca İstanbul'a gelmiş; o zamandan beri İstanbul'da yaşıyor. Sosyoloji bölümünden mezun ve yüksek lisans yapıyor.	
Yupik	https://lezbidus.wordpress.com/2017/03/31/yupik/
İsmi Yupik. 33 yaşında ve bir lojistik firmasında çalışıyor.	
Kardan Kadın	https://lezbidus.wordpress.com/2017/02/13/kardankadin/
34 yaşında. Ankara'da doğmuş ve liseye kadar Ankara'da okumuş. Ardından üniversite için İstanbul'a yerleşmiş. Öğretmen.	